

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ
VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA**

**IGNALINOS ATOMINĖS ELEKTRINĖS EKSPLOATAVIMO
NUTRAUKIMO FONDO LĖŠŲ NAUDOJIMO VERTINIMAS**

**VILNIUS
2005**

LIETUVOS RESPUBLIKOS VALSTYBĖS KONTROLĖ

VALSTYBINIO AUDITO ATASKAITA IGNALINOS ATOMINĖS ELEKTRINĖS EKSPLOATAVIMO NUTRAUKIMO FONDO LĖŠŲ NAUDOJIMAS

2005 m. liepos 19 d. Nr. 2020-9-88

Vilnius

SANTRAUKA

Sklandžiai ir saugiai pirma laiko uždaryti IAE – toks yra svarbiausias Lietuvos Respublikos stojimo į ES sutartyje įteisintas Lietuvos tarptautinis įsipareigojimas. IAE uždarymas vienaip ar kitaip neigiamai paveiks visų Lietuvos ūkio subjektų ir gyventojų veiklą ir interesus, todėl labai svarbu laiku ir kompleksiškai numatyti ir vykdyti visas ne tik IAE uždarymo, bet ir uždarymo pasekmėms kompensuoti reikalingas priemones. IAE uždarymui pagrindinę finansinę paramą teikia ES, Lietuvos įsipareigojimas naudoti ir savo lėšas IAE uždarymui užfiksuotas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-04-05 sutartyje su Europos rekonstrukcijos ir plėtros banku. Lietuva turi prisidėti, skirdama tam apie 10–15 proc. savų lėšų.

LR Seimas 2001-07-12 priėmė Lietuvos Respublikos valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo įstatymą Nr. IX-466, kuriame nustatyta IAE eksploatavimo nutraukimo fondo (toliau – Fondo) steigimo, lėšų kaupimo ir kompensavimo, valdymo, naudojimo, apskaitos, kontrolės ir likvidavimo tvarka. Fondo steigėjas – Lietuvos Respublikos Vyriausybė, valdytojas – Fondo Taryba, tvarkytojas – Ūkio ministerija, laikytojas – Finansų ministerija. IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių plano vykdytojams 2002–2004 m. buvo pervesta 86 400,0 tūkst. Lt Fondo lėšų.

Valstybės kontrolės atlikto audito tikslas – nustatyti esamus Fondo veiklos trūkumus, įvertinti Fondo lėšų panaudojimą taupumo ir efektyvumo požiūriu, pateikti siūlymus Fondo valdymui tobulinti. Audito objektu pasirinkta Fondo veikla, kurią vykdė Fondo taryba, Ūkio ministerija ir ūkio subjektai, kurie pagal IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą 2002–2004 metais atlikę Fondo lėšomis finansuojamus darbus. Šio audito subjektais pasirinkta Fondo taryba ir Ūkio ministerija, kuri yra įgaliota rengti IAE eksploatavimo nutraukimo programą ir yra atsakinga už Vyriausybės patvirtintos programos įgyvendinimą. Papildomi Fondo lėšų naudojimo auditai atlikti

AB „Lietuvos dujos“, VĮ Ignalinos atominėje elektrinėje, VĮ „Visagino energija“, VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūroje, VšĮ IAE regiono verslo inkubatoriuje, Visagino m. savivaldybės administracijoje.

Auditoriai nustatė, kad Fondo lėšų administravimas nepavestas Vyriausybės įgaliotai institucijai. Fondo lėšos ūkio subjektams pervedamos, nesudarant su jais sutarčių, kuriose būtų nurodyta lėšų panaudojimo tikslai, šalių atsakomybė, įvykdymo terminai, kontrolės procedūros. Tai trukdo tinkamai organizuoti Fondo lėšų panaudojimo procesą, efektyvų jo operatyvinį valdymą ir kontrolę. Kai kurias Fondo veiklos organizavimo ir lėšų administravimo funkcijas vykdo Ūkio ministerijos Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo skyrius, kuris negali tinkamai vykdyti Fondo administratoriaus funkcijų, nes tam neturi nei reikiamų įgaliojimų, nei išteklių. Fondo veiklą reglamentuojantys teisės aktai nenumato Fondo tarybos atsakomybės už savo sprendimus ir jos atskaitomybės Vyriausybei už savo veiklą. Fondo tarybos sudarymo principai nepanaikina galimo interesų konflikto tarp jos narių ir Fondo tikslų. Fondo taryba laiku nepasinaudojo Fondo įstatymo suteikta galimybe jau nuo 2002 m. investuoti laikinai laisvas lėšas į vertybinius popierius, dėl to Fondas prarado galimybę gauti 7 903,0 tūkst. Lt papildomų pajamų. IAE eksploatavimo nutraukimo įstatyme ir nuostatuose nenustatyti Fondo tarybos įgaliojimai spręsti Fondo pajamų užtikrinimo klausimus.

Ūkio ministerija, sudarydama IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą, neturėjo kriterijų, kurie galėtų padėti atskirti problemas, kilusias dėl IAE priešlaikinio uždarymo, nuo kitų priežasčių, tiesiogiai nesusijusių su IAE uždarymu. Dėl šios priežasties 19 547,0 tūkst. Lt Fondo lėšų buvo panaudota vykdyti darbams, kurių poreikis nėra tiesioginė IAE eksploatacijos nutraukimo pasekmė. Tokiems darbams vykdyti turėjo būti naudojamos ūkio subjektų lėšos.

Fondo lėšų apskaitos ir atskaitomybės sudarymo procesas nepakankamai reglamentuotas, todėl informacijos vartotojams neužtikrinama galimybė gauti visą informaciją apie Fondo būklę: pajamas, išlaidas, subjektų skolas Fondui ir veiklos rezultatus. Veikianti Fondo lėšų panaudojimo vidaus kontrolės sistema yra nepakankamai veiksminga, neužtikrina Fondo lėšų efektyvaus panaudojimo ir neatitinka operatyvaus valdymo organizavimo poreikių.

Kai kurių iš Fondo lėšų finansuojamų projektų įgyvendinimo metu sukuriamas ilgalaikis materialus turtas, kurio nuosavybės klausimas kol kas nesprendžiamas.

Auditoriai pateikė siūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Fondo Tarybai, Ūkio ir Finansų ministerijoms dėl Fondo veiklą reglamentuojančių teisės aktų tobulinimo, kurie užtikrintų efektyvų Fondo valdymą ir lėšų naudojimo kontrolę. Auditoriai pasiūlė Fondo tarybai kartu su Ūkio ir Finansų ministerijomis parengti Ignalinos atominės elektrinės turto, kuris nebus naudojamas įmonės veikloje po I bloko eksploatacijos nutraukimo, realizavimo tvarką, užtikrinant, kad lėšos, gautos realizavus tokį turtą, būtų pervedamos į Fondo sąskaitą.

IŽANGA

Sklandžiai ir saugiai nutraukti IAE eksploataciją – toks yra svarbiausias Lietuvos Respublikos stojimo į ES sutartyje¹ įteisintas Lietuvos tarptautinis įsipareigojimas, kurio vykdymas yra valstybės prestižo reikalas. Svarbiausia šio įsipareigojimo įgyvendinimo problema yra ta, kad, specialistų vertinimais, IAE uždarymas prieš jos techniniame projekte numatytą terminą Lietuvai kainuos daugiau kaip 41 mlrd. Lt. Iš jų: apie 14,3 mlrd. Lt – pačios IAE uždarymo išlaidos² (įskaitant visų radioaktyviųjų atliekų palaidojimą), apie 27,2 mlrd. Lt – tiesioginiai nuostoliai³, kuriuos patirs visas Lietuvos ūkis ir socialinė aplinka⁴. Be to, prireiks atstatyti ir prarastus elektros energijos generavimo pajėgumus – modernizuoti esamas ir statyti naujas elektrines, neutralizuoti aplinkos būklės pasikeitimų pasekmes, pagerinti elektros energijos tiekimo patikimumą.

Šių kaštų padengimui Lietuva kol kas disponuoja tik maždaug 3 mlrd. Lt (pinigai, sukaupti Lietuvos ir tarptautiniuose fonduose, ES finansinės garantijos). Toks finansinis deficitas reikalauja užtikrinti didelį esamų išteklių panaudojimo efektyvumą ir rezultatyvumą.

IAE uždarymas vienaip ar kitaip neigiamai paveiks visų Lietuvos ūkio subjektų ir gyventojų veiklą ir interesus, todėl labai svarbu laiku ir kompleksiskai numatyti ir vykdyti visas reikalingas priemones ne tik IAE uždarymui, bet ir uždarymo pasekmėms kompensuoti.

Lietuvos stojimo į ES sutarties protokolo Nr. 4 „Dėl Ignalinos atominės elektrinės Lietuvoje“ 1 str. teigiama, kad, pripažindama Sąjungos pasirengimą skirti atitinkamą papildomą Bendrijos paramą Lietuvos pastangoms nutraukti Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimą ir pabrėždama šią solidarumo išraišką, Lietuva įsipareigoja galutinai sustabdyti Ignalinos atominės elektrinės pirmąjį bloką iki 2005 m., antrąjį – iki 2009 m. gruodžio 31 d. ir nutraukti šių blokų eksploatavimą. Šio protokolo 6 str. nurodyta, kad turi būti dedamos visos pastangos tęsti bendro finansavimo praktiką, teikiant paramą Lietuvai, kol ji nutrauks IAE eksploatavimą, pritraukti bendrą finansavimą iš kitų šaltinių.

Lietuvos įsipareigojimas naudoti ir savo lėšas IAE uždarymui užfiksuotas **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001-04-05 sutartyje su Europos rekonstrukcijos ir plėtros banku**⁵ (toliau ataskaitoje – ERPB), kuris administruoja IAE uždarymui skirtą ES paramą. Šios sutarties 1 str. nustatyta, kad iš Tarptautinio fondo teikiamos dotacijos turi būti papildytos Lietuvos Respublikos ištekliais, kurie gali būti skiriami natūra, grynaisiais pinigais iš Valstybės įmonės

¹ - Šis įsipareigojimas detaliam aptartas šios sutarties protokole Nr. 4 „Dėl Ignalinos atominės elektrinės Lietuvoje“

² – Aiškinamojo rašto dėl Nacionalinės energetikos strategijos 1 priedo „Nacionalinės energetikos strategijos pagrindimo medžiaga“ 8.1 lentelė.

³ – Kauno technologijos universiteto mokslinio tiriamojo darbo „Branduolinės energetikos naudojimo Lietuvoje tęstinumo studija“ preliminaros ataskaitos 4.6 lentelė.

⁴ – ES Phare projekto Nr. LI9806.02 2001 spalio mėn. ataskaitos 11 psl.

⁵ – Sutartis buvo ratifikuota 2001-07-12 Lietuvos Respublikos ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko bendrosios sutarties ratifikavimo įstatymu Nr. IX-468.

Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo ar kita forma – visuose Projektų įgyvendinimo etapuose.

IAE eksploatavimo nutraukimo programos priemonių įgyvendinimui buvo įsteigtas valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondas (toliau tekste – Fondas). Šio Fondo lėšų naudojimo auditas buvo numatytas Valstybės kontrolės 2004-2005 metų valstybinio audito programoje.

Vykdydami Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės 2004-08-17 pavedimą Nr. 2020-9, veiklos audito 2-ojo departamento vyresnieji valstybiniai auditoriai A.Gaitanži (grupės vadovas), V.Bačiauskas ir A.Borisevičius, valstybinė auditorė G.Tarvydienė atliko valstybinį veiklos auditą, kurio tema – Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo lėšų naudojimas.

Ataskaitoje naudojami sutrumpinimai:

- ❖ ENT ar IAE ENT – Ignalinos atominės elektrinės Eksploatacijos nutraukimo tarnyba
- ❖ ERPB – Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas
- ❖ FM – Lietuvos Respublikos finansų ministerija
- ❖ Fondas – Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondas
- ❖ Fondo įstatymas – Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo 2001-07-12 įstatymas Nr. IX-466
- ❖ IAE – Ignalinos atominė elektrinė
- ❖ ISO – Tarptautinė standartizacijos organizacija
- ❖ Programa – valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo ir antrojo bloką eksploatavimo nutraukimo programa
- ❖ RATA arba Agentūra – Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūra
- ❖ SVV – smulkus ir vidutinis verslas
- ❖ TATENA – Tarptautinė atominės energijos agentūra
- ❖ ŪM – Lietuvos Respublikos ūkio ministerija
- ❖ VATESI – Valstybinė atominės energetikos saugos inspekcija

AUDITO SUBJEKTŲ VEIKLOS APLINKA

LR Seimas 2001-07-12 priėmė Lietuvos Respublikos valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo įstatymą Nr. IX-466. Jame nustatyta IAE eksploatavimo nutraukimo fondo steigimo, lėšų kaupimo ir kompensavimo, valdymo, naudojimo, apskaitos, kontrolės ir likvidavimo tvarka. Fondo steigėjas – Lietuvos Respublikos Vyriausybė, valdytojas – Fondo Taryba, tvarkytojas – Ūkio ministerija, laikytojas – Finansų ministerija.

Fondo įstatymo 7 straipsnis nustato, kad Fondo lėšos naudojamos:

- ❖ Ignalinos AE energetinio bloko eksploatavimo nutraukimo techniniams ir socialiniams

projektams vykdyti ir Eksploatavimo nutraukimo tarnybai išlaikyti;

- ❖ Ignalinos AE radioaktyviosioms atliekoms, įskaitant panaudotą branduolinį kurą, tvarkyti, palaidoti ir ilgą laiką saugoti;
- ❖ branduolinei žalai atlyginti.

Fondo lėšos negali būti naudojamos kitiems tikslams, negu nustatyta Fondo įstatyme. Jos skiriamos eksploatavimo nutraukimo programoje numatytoms priemonėms finansuoti, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo patvirtinta Fondo lėšų panaudojimo metine sąmata.

Vadovaudamasi Fondo įstatymu, Vyriausybė 2002-04-17 nutarimu Nr. 536 patvirtino Fondo nuostatus. Juose nurodyta, kas sudaro Fondo lėšas, kaip jos skiriamos ir naudojamos, numatyti Fondo tarybos sudarymo ir jos darbo organizavimo pagrindai, Fondo likvidavimo sąlygos.

Fondo nuostatų 19 p. nustatyta, jog Fondo tarybos pirmininkas yra ūkio ministras, skiriamas Vyriausybės nutarimu. Fondo tarybos pirmininku buvo:

- Ūkio ministras P. Čėsna – nuo 2002 m. birželio 12 d. iki 2005 m. vasario 11 d.;
- Ūkio ministras V. Uspaskich – nuo 2005 m. vasario 11 d.

Nei Fondui, nei Fondo tarybai nesuteiktas juridinio asmens statusas. Pagal Fondo nuostatų 8 p., Fondo tarybos sekretorius yra ūkio ministro paskirtas atstovas, kuris organizuoja Fondo tarybos darbą. Vykdyti Fondo sekretoriato funkcijas numatyta Ūkio ministerijos branduolinės energetikos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo departamento IAE eksploatavimo nutraukimo skyriaus nuostatuose (2.11 p.)

Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes, šio audito subjektais pasirinkta ir Fondo taryba, ir Ūkio ministerija. Pastaroji yra įgaliota rengti IAE eksploatavimo nutraukimo programą ir yra atsakinga už Vyriausybės patvirtintos programos įgyvendinimą.

Fondo lėšų panaudojimas teisiškai grindžiamas ūkio ministro įsakymais patvirtintais VĮ IAE eksploatavimo nutraukimo programos (toliau tekste – Programa) įgyvendinimo priemonių planais⁶, kurie sudaromi remiantis Vyriausybės nutarimais, patvirtinta IAE blokų eksploatavimo nutraukimo programa⁷.

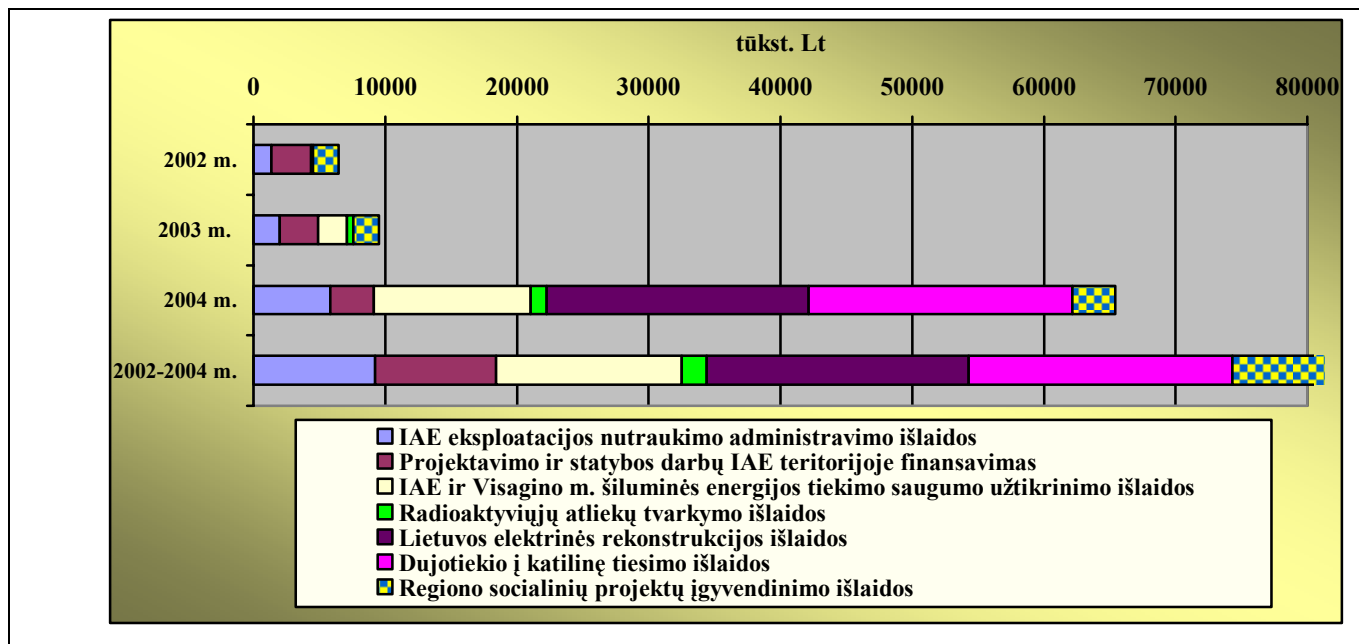
Fondo lėšos pradėtos naudoti 2002 m. Fonde iš viso sukaupta 324,0 tūkst. Lt Fondo lėšų, o likutis 2005-01-01 buvo 228 400,0 tūkst. Lt. Iki 2005-01-01 Programos priemonių plano vykdytojams buvo pervesta 86 400,0 tūkst. Lt iš planuotų 500 000,0 tūkst. Lt⁸, kurių reikėtų, kad Lietuva galėtų įvykdyti visus savo įpareigojimus bendrajame finansavime. Tad Fondo valdymo

⁶ – Šie planai tvirtinami kasmet. Vėliausias, šio audito metu galiojantis priemonių planas – ūkio ministro 2005-02-25 įsakymu Nr.4-92 patvirtintas VĮ IAE pirmojo ir antrojo blokų eksploatavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių planas.

⁷ – Paskutinė, šio audito metu galiojanti programa patvirtinta LRV 2005-02-02 nutarimu Nr.117 „Dėl VĮ IAE pirmojo ir antrojo blokų eksploatavimo nutraukimo programos patvirtinimo“.

⁸ – Daroma prielaida, kad Lietuvai iš savo lėšų ir ateityje reikės padengti 10 proc. IAE uždarymo išlaidų, kaip tai daroma dabar. Ši dalis dar gali keistis, kaip ir lėšų poreikis iš nacionalinių šaltinių dėl darbų pabrangimo.

uždavinys – ne tik taupiai ir rezultatyviai išleisti jau surinktas Fondo lėšas, bet ir užtikrinti būtinas Fondo pajamas.

1 pav. VĮ IAE eksploataavimo nutraukimo fondo lėšų pervedimo 2002-2004 m. m. struktūra.

Iš Fondo išlaidų struktūros⁹ (1 pav.) matyti, kad visoms jo veiklos kryptims lėšos buvo paskirstytos beveik vienodai. Mažiau buvo finansuojami tik radioaktyviųjų atliekų tvarkymo darbai, tačiau ateityje, nutraukus IAE eksploataciją, šių darbų finansavimas turėtų tapti Fondo veiklos prioritetu.

Kiekvienoje Fondo veiklos kryptyje numatyta finansuoti¹⁰ arba finansuojama palyginti nedaug, tačiau tarpusavyje glaudžiai susijusių priemonių¹¹. Bet kurios iš jų neefektyvus vykdymas gali mažinti ir kitų priemonių efektyvumą. Kai kurios priemonės finansuojamos ne tik iš Fondo, bet ir iš valstybės biudžeto lėšų, ir iš ES šaltinių. Tad pagrindinis audito subjektų veiklos ypatumas – jų sprendžiamų problemų sisteminis pobūdis, reikšmingas priimamų sprendimų poveikis Lietuvos tarptautinių įsipareigojimų įvykdymui, sąlyginai didelės disponuojamų lėšų sumos. Tai objektyviai reikalauja iš audito subjektų, kad sprendimų priėmimas ir jų vykdymo efektyvios kontrolės organizavimas būtų nepriekaištingai pagrįsti.

⁹ – Visuose pateiktuose grafikuose specialiuoju formatavimu („šachmatinis-langelinis“ žymėjimas) išryškintos Fondo išlaidos, skirtos socialinių projektų įgyvendinimui.

¹⁰ – VĮ IAE pirmojo bloko eksploataavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas LR ūkio ministro 2004-07-12 įsakymu Nr. 4-276.

¹¹ – VĮ IAE pirmojo bloko eksploataavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių planas, patvirtintas LR ūkio ministro 2002-05-31 įsakymu Nr. 189.

AUDITO PROCESAS

Audito problema.

Pagrindinę audito problemą nustatėme, įvertinę Lietuvos tarptautinį įsipareigojimą prisidėti prie bendro IAE eksploatacijos nutraukimo darbų finansavimo, Fondo veiklos aplinką, šalies energetikos ir IAE uždarymo proceso organizavimo ypatumus ir tiesioginį Fondo veiklos kokybės ryšį su IAE eksploatacijos nutraukimo proceso kokybe.

Mūsų nuomone, pagrindinė audito problema – **kaip galima padidinti Fondo lėšų panaudojimo efektyvumą, užtikrinant tarptautinių įsipareigojimų įvykdymą ir minimaliais kaštais sumažinant neigiamas IAE eksploatacijos nutraukimo pasekmes.**

Kitos Fondo lėšų naudojimo problemos audito metu nagrinėtos tiek, kiek yra susijusios su pasirinktąja, priklausomai nuo jų įtakos Fondo lėšų panaudojimo efektyvumui.

Audito objektas.

Audito objektu pasirinkta Fondo veikla, kurią vykdė Fondo taryba, Ūkio ministerija ir ūkio subjektai, pagal IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą 2002–2004 metais atlikę Fondo lėšomis finansuojamus darbus.

Audito mastas.

Kaip minėta, Fondo lėšos pradėtos naudoti 2002 m. Iki to laikotarpio šios lėšos Fonde buvo tik kaupiamos, ir šis procesas jau buvo Valstybės kontrolės tikrinimo objektu. 2002-2004 metais naudojant Fondo lėšas, jau sukaupta pakankama duomenų bazė, leidžianti analizuoti, kaip turėtų būti geriau organizuotas Fondo valdymas, jo lėšų apskaita ir kontrolė. Pagal atitinkamus požymius visoms Fondo veikloje dalyvaujančioms institucijoms galima apibendrinti ir nustatyti tinkamas veiklos procedūras, kurias būtų galima reglamentuoti atitinkamais teisės aktais. Dėl šios priežasties audituojamuoju laikotarpiu buvo pasirinkti 2002–2004 metai.

Audito mastas Ūkio ministerijoje buvo parinktas taip, kad būtų galima nustatyti, kokios priežastys trukdo Fondo lėšų gavėjams efektyviai naudoti Fondo lėšas ir kokių koreguojančių veiksmų dėl to reikėtų imtis Fondo tarybai, Ūkio ministerijai ir/ar kitoms institucijoms.

Auditų, kurie buvo atlikti įstaigose ir įmonėse, naudojančiose Fondo lėšas, mastas apie Fondo lėšų panaudojimą buvo pasirinktas taip, kad būtų gauti atsakymai į klausimus:

- ❖ ar Fondo lėšų panaudojimo problemos yra būdingos tik tam audito subjektui, ar yra bendros visiems Fondo lėšų naudotojams?
- ❖ kokią įtaką turi šios problemos bendram Fondo lėšų panaudojimo efektyvumui?
- ❖ ar dar ne vėlu taikyti koreguojančias priemones?
- ❖ kokią pridėtinę vertę subjektui ir Fondui gali sukurti auditas?

Audito darbo metodai ir papildomų Fondo lėšų naudojimo auditų, atliktų AB „Lietuvos

dujos“, VĮ Ignalinos atominėje elektrinėje, VĮ „Visagino energija“, VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūroje, VšĮ IAE regiono verslo inkubatoriuje, Visagino m. savivaldybės administracijoje rezultatai pateikti 1 priede.

Audito tikslas.

Atsižvelgiant į audito problemos sisteminį pobūdį, pagrindinis audito tikslas yra nustatyti esamus Fondo veiklos trūkumus, įvertinti Fondo lėšų panaudojimą taupumo ir efektyvumo požiūriu, pateikti siūlymus Fondo valdymui tobulinti.

AUDITO DARBO REZULTATAI

1. IAE eksploatacijos nutraukimo proceso valdymo organizavimas.

Pažymėtina, kad visos VĮ IAE (I-ojo ir II-ojo energetinio bloko) uždarymo teisiniai pagrindai Lietuvos įstatymu nenustatyti, nes 2000-05-02 įstatymas Nr. VIII-1661 skirtas tik valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo bloko eksploataavimo nutraukimui. Jo 9 straipsnyje nustatyta, kad už saugų I-ojo bloko demontavimą, radioaktyviųjų atliekų tvarkymą, branduolinę žalą atsako pati IAE. Apie VĮ IAE antrojo bloko uždarymą šiame įstatyme nieko nekalbama. Ūkio ministerija, vadovaudamasi LR Vyriausybės 2003-05-08 nutarimo „Dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo ir antrojo blokų galutinio sustabdymo pasekmių įveikimo krypties patvirtinimo“ Nr. 573 2.2 punktu, parengė IAE pirmojo ir antrojo blokų eksploataavimo nutraukimo programą¹² ir jos įgyvendinimo priemonių planą¹³, kuris jau pradėtas įgyvendinti. Pagal Programos 16 punkto nuostatas, už visos Programos įgyvendinimą atsakinga Ūkio ministerija, ne rečiau kaip kartą per metus privalo informuoti Lietuvos Respublikos Vyriausybę apie Programos vykdymo eigą. Už konkrečių jos įgyvendinimo priemonių vykdymą atsakingi jų vykdytojai.

Programa ir priemonių planas yra sudėtingi kompleksiniai dokumentai, keliantys svarbius ir

1 pavyzdys
Panaudoto branduolinio kuro saugyklos projektavimo ir statybos darbų kaštai, dalyvaujant ERPB ekspertams, preliminariai buvo įvertinti 82 mln. EUR. Tačiau sudarius kontraktą paaiškėjo, kad šie kaštai sudarys daugiau kaip 160 mln. EUR.

techniškai sudėtingus uždavinius ir nurodantys jų sprendimo kelius įvairiose šalies ūkio srityse. Šie uždaviniai yra ir sisteminio pobūdžio (laiku neįvykdžius nors vienos priemonės, komplikuojasi kitų

priemonių vykdymas). Priemonėms įgyvendinti numatyta 20 vykdytojų (be rangovų ir subrangovų). Vertinama, kad vien tik iki 2013 m. Programos įgyvendinimui prireiks 5 518,15 mln. Lt. Tačiau ankstesnių Programos priemonių įgyvendinimo patirtis rodo, kad faktinis lėšų poreikis gali būti gerokai didesnis už planuojamąjį (1 pavyzdys).

Programa numato kelis priemonių finansavimo šaltinius, svarbiausi iš jų:

¹² – LR Vyriausybės 2005-02-02 nutarimas Nr. 117 „Dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo ir antrojo blokų eksploataavimo nutraukimo programos patvirtinimo“ (toliau-Programa)

¹³ – LR ūkio ministro 2005-02-25 įsakymas Nr. 4-92 „Dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo ir antrojo blokų eksploataavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“.

- ❖ Tarptautinio fondo¹⁴ lėšos, kurias pagal sutartį¹⁵ administruoja ERPB;
- ❖ IAE eksploatacijos nutraukimo fondo lėšos (jų valdytoja yra Fondo taryba, sudaryta iš įvairių institucijų atstovų ir dirbanti visuomeniniais pagrindais);
- ❖ Valstybės biudžeto asignavimai;
- ❖ Ūkio subjektų, Programos įgyvendinimo priemonių vykdytojų lėšos.

Dauguma Programos priemonių numatyta finansuoti iš keleto šaltinių, kurių teisinis statusas,

2 pavyzdys
Skirtingai nuo Lietuvoje taikomų lėšų administravimo procedūrų, Tarptautinio fondo lėšos perduodamos pagal tiesiogines dotacijos sutartis tarp ERPB ir lėšų gavėjų (ūkio subjektų). Sutartyse aptartos visos lėšų gavimo, panaudojimo ir kontrolės procedūros.

administravimo principai, taikomos procedūros yra labai skirtingos (2 pavyzdys), tačiau kiekvienas šių lėšų administratorius per finansavimo procedūras gali daryti įtaką priemonių valdymui ir kitų administratorių veiksmams. Šių veiksmų suderinimas

jau tapo būtina, tačiau labai sudėtinga ir atsakinga, reikalaujančia daug laiko ir kitų išteklių, procedūra.

Pagal visus požymius Programa yra atskira ypatingos valstybinės reikšmės programa, reikalaujanti efektyviai veikiančio valdymo. Daugiausia šios programos įgyvendinimo operatyvinio veiklos organizavimo funkcijų tenka Ūkio ministerijos Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimo skyriui¹⁶. Šio skyriaus turimi ištekliai ir jam suteiktos teisės leidžia tik pareikšti nuomonę, teikti konsultacijas, t. y. užtikrinti palankią valdymo aplinką, bet nesudaro galimybės priimti sprendimams, kurie turėtų būti kokybiškai parengiami ir laiku įgyvendinami. Pavyzdžiui, skyrius pagal savo veiklos nuostatų¹⁷ 4.6 p. turi teisę tikrinti, kaip Ūkio ministerijos veiklos sferoje dirbančios įmonės vykdo ministerijos pavedimus, kurių projektus parengė skyriaus specialistai. Ši teisė yra sunkiai realizuotina, nes skyrius neturi galimybės naudotis Ūkio ministerijos vidaus audito tarnybos ar kitų specialistų pagalba (detaliau apie tai – ataskaitos skyriuje „Fondo lėšų kontrolės organizavimas“).

Valdymo problemų kyla ne vien tik dėl to, kad ŪM IAE eksploatacijos nutraukimo skyriaus veiklai skiriama nepakankamai išteklių ir įgaliojimų, bet ir dėl to, kad IAE eksploatacijos nutraukimo priemonės įgyvendina ir ūkio subjektai, nepriklausantys ŪM reguliavimo sferai (3 pavyzdys), arba tokie, kurių steigime ŪM dalyvavo tik kaip viena iš dalininkų (pvz., VšĮ Ignalinos regiono verslo inkubatorius, VšĮ Ignalinos regiono verslo plėtros agentūra ir kt.), arba ji atstovauja valstybei, įgyvendindama jai priklausančių akcijų suteikiamas teises įmonėse (AB Lietuvos elektrinėje, AB „Lietuvos energijoje“ ir t. t.). Jose ŪM valdymo teisės įgyvendinamos retai sušaukiamuose dalininkų ar akcininkų susirinkimuose, sprendžiančiuose tik ribotą klausimų kiekį. To nepakanka operatyviam valdymui.

¹⁴ – Tarptautinis Ignalinos eksploataavimo nutraukimo rėmimo fondas.

¹⁵ – Lietuvos Respublikos ir Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko 2001-04-05 bendroji sutartis dėl tarptautinio Ignalinos eksploataavimo nutraukimo rėmimo fondo veiklos Lietuvoje.

¹⁶ – Ūkio ministerijos Branduolinės energetikos ir radioaktyviųjų atliekų tvarkymo departamento Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimo skyrius.

Valstybės įmonėse Ūkio ministerija realizuoja savo valdymo teises per savo atstovus jų

3 pavyzdys
AB „Lietuvos dujos“ yra viena iš IAE uždarymo priemonių planų vykdytojų. Valstybėje valdo 17,7 proc. akcijų, tačiau jų valdytojo teisės patikėtos VĮ Turto fondui, ir ūkio ministerija šiam valdymui neturi jokios įtakos.

valdymo organuose. Tačiau atstovų galimybės yra ribotos, o valdymo organų (įmonių valdybų) veikla nėra operatyvi. Faktiškai iš visų IAE uždarymo priemonių vykdytojų ŪM IAE eksploatacijos nutraukimo skyrius gali operatyviai valdyti tik VĮ

Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūrą (RATA), ir tik dėl to, kad pastaroji 91 proc. pajamų gauna, atlikdama ŪM užsakymus.

Labiausiai tikėtina, kad didžiausios valdymo problemos gali kilti Ignalinos atominėje

1 pastaba
ES šalyse yra sukaupta tam tikra patirtis, kai atominės elektrinės (branduolinius reaktorius) uždaro ne jos personalas, bet specializuotos įmonės (struktūros).

elektrinėje, kur vykdoma dauguma IAE uždarymo plano priemonių. Tačiau IAE uždarymas pavestas jai pačiai, ir jos kolektyvas tuo objektyviai nesuinteresuotas. Tokių nuotaikų pasireiškimu,

auditorių nuomone, galima laikyti ir tai, kad IAE laiku nepateikė paraiškos dokumentų finansavimui iš ES gauti, laiku neatsiskaityta už jau panaudotas ES lėšas, vėluoja kai kurių projektų pradžia ir užbaigimas.

IAE uždarymui įsteigtas juridinio asmens statuso neturintis IAE generaliniam direktoriui pavaldus padalinys – Eksploatacijos nutraukimo tarnyba (ENT), kuri išlaikoma ne IAE, bet IAE eksploatacijos nutraukimo fondo lėšomis. IAE vadovybė, priimdama galutinius sprendimus, vesdama derybas su ES institucijų atstovais, pasirašydama svarbiausius kontraktus, kontroliuodama jų vykdymą, dalyvaudama priimant atliktus darbus, finansuojamus Tarptautinio fondo lėšomis, vykdo ne tik technines funkcijas (kurių vykdymui Ignalinos elektrinės administracijai ir specialistams alternatyvos nėra), bet gali daryti įtaką ir politinio valdymo sprendimams IAE uždarymo procese.

Nuo 2005 m. IAE uždarymo valdymo problemos taps dar aštresnės ne tik dėl prasidėsiančių brangių ir sudėtingų darbų, bet ir dėl to, kad ES perduos Lietuvai dalies savo lėšų, skirtų IAE uždarymui, administravimą. Toms lėšoms įsisavinti patvirtinta nauja specialioji biudžetinė programa „Ignalinos programos administravimas Lietuvoje“, kuriai 2005 m. numatyta panaudoti 24 200,0 tūkst. Lt, o 2006–2007 m. – 50 000,0 tūkst. Lt. Programos lėšos bus administruojamos, vadovaujantis PHARE projektų administravimo procedūromis, kurios IAE uždarymo priemonėms anksčiau nebuvo plačiau taikomos. Šių lėšų administravimas, kartu su kitomis funkcijomis, pavestas ŪM Ignalinos AE eksploataavimo nutraukimo skyriui.

Tarptautinio fondo, kaip Europos Komisijos išorinio finansinio instrumento, veikla yra numatyta iki 2010 m., o vėliau visas ES IAE uždarymo pagalbos valdymas bus perduotas Lietuvos institucijoms. Užsienio konsultantai, kurie pagal sutartį su ERPB dirba ENT padalinyje – Eksploatacijos nutraukimo projektų valdymo skyriuje, jau pradėjo dalies įgaliojimų perdavimą

¹⁷ – Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimo skyriaus nuostatai patvirtinti Lietuvos respublikos ūkio ministro 2005-05-16 įsakymu Nr. 4-202.

įmonės darbuotojams. Didėjant šios tarnybos darbuotojų įtakai uždarymo projektams ir atsakomybei už jų rezultatus, didėja būtinybė plėsti Ūkio ministerijos, kaip institucijos, atsakingos už IAE pirmojo ir antrojo blokų eksploatavimo nutraukimo programos įgyvendinimą, įtaką IAE eksploatacijos nutraukimo proceso valdymui ir kontrolei. Plėsti Ūkio ministerijos įtaką galima skirtingais būdais, ir jų pasirinkimas yra Ūkio ministerijos prerogatyva.

Viena iš tokių galimybių – išanalizuoti ir pritaikyti Lietuvos sąlygoms tinkamus ERPB projektų valdymo modelio elementus, kuriuos bankas taiko ir IAE uždarymo projektams valdyti. Šio valdymo modelio pagrindas – lėšų administratoriaus dalyvavimas valdant¹⁸ visus finansuojamus projektus, sudarant Projektų valdymo grupes ir deleguojant į jas savo atstovus, išvystyta taisyklių, procedūrų visuma, leidžianti kontroliuoti ir valdyti ne tik visą projektą, bet ir kiekvieną jo etapą, rangovų atrankos sistema, numatanti kelis šio proceso etapus ir kontrolės procedūras.

Audito ENT metu įsitikinta, kad toks valdymo modelio privalumas yra galimybė užtikrinti Programos priemonių įgyvendinimo projektų valdymą nepriklausomai nuo to, kokie ir kiek yra finansavimo šaltinių ir koks yra priemonių plano vykdytojų skaičius, vykdytojų veiklos ypatumai.

IŠVADOS:

1.1. Valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo bloko eksploatavimo nutraukimo teisiniai pagrindai patvirtinti 2000-05-02 įstatymu Nr. VIII-1661, tačiau antrojo bloko eksploatavimo nutraukimo teisiniai pagrindai kol kas neregamentuoti, nors jau vykdoma Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinta abiejų blokų eksploatavimo nutraukimo programa.

1.2. Ribota Ūkio ministerijos įtaka IAE eksploatacijos nutraukimo procesui ir tam skirtų išteklių valdymui yra svarbus rizikos faktorius, kuris gali trukdyti laiku ir su minimaliais kaštais uždaryti IAE.

2. Fondo lėšų valdymo organizavimas.

VĮ Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo fondo įstatymas (toliau ataskaitoje – Fondo įstatymas) nustato, kad Fondo valdytojas yra Taryba, kurios narius skiria Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Įstatymu nustatyta, kad Fondo tarybą¹⁹ sudaro 7 nariai iš valstybės valdymo ir savivaldybės institucijų, Ignalinos AE ir mokslo institucijų. Fondo tarybos nariams atlyginimas už darbą Taryboje nemokamas. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Fondo nuostatus²⁰. Fondo nuostatuose nurodyta²¹, kad Fondo valdytoja yra Fondo taryba, kurios pirmininkas yra ūkio ministras²².

¹⁸ – ERPB valdymo modelio taikymas Lietuvoje įteisintas Lietuvos Respublikos ir ERPB sutarties 3 punktu. Sutartyje numatyta, kad kiekvieno projekto įgyvendinimo valdymą, koordinavimą ir priežiūrą vykdo lėšų gavėjo įsteigta Projektų valdymo grupė, kurios personalą sudaro ir konsultantai, įdarbinti pagal Banko ir Tarptautinio fondo taikomas procedūras ir išlaikomi jų lėšomis, lėšų Gavėjo parinkti tinkamos kvalifikacijos specialistai.

¹⁹ – VĮ IAE eksploatavimo nutraukimo fondo 2001-07-12 įstatymo Nr. IX-466 6 str.

²⁰ – Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-04-17 nutarimas Nr. 536 „Dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo nuostatų patvirtinimo“.

²¹ – Fondo nuostatų 18 punktas.

²² – Fondo nuostatų 19 punktas.

Įstatymu Fondo tarybai suteikti įgaliojimai:

- a) spręsti, kokios Ignalinos AE energetinio bloko eksploatavimo nutraukimo programos priemonės turi būti finansuojamos iš Fondo lėšų;
- b) derinti ir pritarti Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos parengtai Fondo lėšų panaudojimo metinei sąmatai, teikti ją svarstyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei;
- c) derinti Fondo lėšų naudojimą valstybės vertybiniais popieriais (obligacijoms) įsigyti;
- d) pritarti Lietuvos Respublikos ūkio ir Lietuvos Respublikos finansų ministerijų parengtai Fondo lėšų panaudojimo metinei ataskaitai ir teikti ją tvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

Fondo nuostatai²³ šiek tiek išplečia Fondo tarybos įgaliojimus – suteikia jai teisę spręsti ne tik tai, kurios Programos priemonės turi būti finansuojamos iš Fondo lėšų, bet suteikia teisę nustatyti ir finansavimo mastą. Tačiau Fondo įstatymo 7 str. 2 d. numato, kad Fondo lėšos skiriamos vadovaujantis LR Seimo parvirtinta Fondo lėšų panaudojimo metine sąmata, todėl Fondo taryba savarankiškai gali priimti teisėtus sprendimus tik dėl tos lėšų dalies, kuri numatyta nedetalizuotose metinės sąmatos straipsniuose (pvz., „Kitos VI IAE eksploatavimo nutraukimo programos priemonėms vykdyti“, „Nenumatytos išlaidos, susijusios su IAE I bloko sustabdymu“ ir pan.). Fondo sąmatoje nedetalizuotos išlaidos sudaro maždaug 30 proc. bendros išlaidų sumos.

2 pastaba
Lietuvos teisės aktai nustato, kas yra atsakingas už IAE eksploatavimo nutraukimo programos ir jos atskirų priemonių įgyvendinimą, tačiau nei vieno subjekto neįpareigoja taupiai ir efektyviai naudoti tam skirtus išteklius.

Pagal Fondo įstatymo 6 str. 3 punkto 1 dalį, Fondo taryba sprendžia, kokios Programos priemonės turi būti finansuojamos iš Fondo lėšų, tačiau praktiškai Fondo taryba šioje veikloje nedalyvauja, nes nutraukimo priemonių planą, kuriame jau nurodyti priemonių finansavimo šaltiniai, rengia Ūkio ministerijos darbuotojai ir tvirtina ūkio ministras, o ne Fondo taryba. Šie plano projektai, kaip sisteminis dokumentas, Fondo tarybos posėdžiuose net nesvarstomi.

3 pastaba
IAE uždarymo priemonių plano aprobacija Fondo taryboje būtų teigiamas reiškinys dėl didelės Fondo tarybos narių patirties savo veiklos srityse.

Fondo tarybos posėdžiuose balsuojama dėl lėšų skyrimo jau parengtiems projektams finansuoti. Tad rengiant priemonių planą ir numatant reikalingą priemonių finansavimo poreikį iš Fondo lėšų, iškyla svarbus prieštaravimas: Ūkio ministras patvirtina ministerijos parengtą planą, kuriame jau nurodyta, kad priemonių įgyvendinimas finansuojamas iš Fondo lėšų, o po to jis vadovauja Fondo tarybai, sprendžiančiai, kokios priemonės turėtų būti finansuojamos iš Fondo.

Kitų funkcijų teisės aktai Fondo tarybai nesuteikia, bet svarbiausia, jie nenumato Fondo tarybos atsakomybės už savo sprendimų padarinius ir atskaitomybės steigėjui, nors teoriškai yra tokia galimybė, kad, nepritarusi Fondo lėšų skyrimui svarbiai priemonei, Fondo taryba savo veiksmais arba neveikimu gali sustabdyti visą IAE uždarymo procesą.

Lietuvos Respublikos 1996-11-14 Branduolinės energijos įstatymo Nr. I-1613 dvyliktojo skirsnio „Ekonominės ir finansinės branduolinės energetikos objektų veiklos sąlygos“ 64 str. 1 d.

²³ – Fondo nuostatų 9 punktas.

reikalavimus, objektą eksploatuojanti organizacija privalo turėti būtinų materialinių ir finansinių išteklių savo funkcijoms vykdyti. Tačiau IAE pirmojo bloko sustabdymo finansavimas iš Fondo buvo pradėtas tik 2005-04-05, paskiriant IAE 9 000,0 tūkst. Lt.²⁴, nors dar iki pirmojo bloko sustabdymo, t. y. 2004-12-31, buvo prognozuojama, kad sustabdžius šį bloką, pritruks finansinių išteklių jo išlaikymui. Iki to laiko Fondo taryba negalėjo priimti sprendimo, nes naujasis ūkio ministras dar nebuvo patvirtintas Fondo tarybos pirmininku. Atsiranda rizika, kad iškilusios Fondo lėšų valdymo problemos, gali sukelti ir branduolinės saugos problemas.

Tinkamai vykdyti pavestas funkcijas Fondo tarybai gali sutrukdyti Fondo tarybos komplektavimo principai dėl interesų konflikto rizikos. Pateikti ataskaitoje faktai nėra įstatymų pažeidimai, tačiau gali sumažinti Fondo tarybos veiklos efektyvumą.

VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūros 2004-01-28 projektavimo sutartis Nr. 3.1 „Trumpaamžių mažo ir vidutinio radioaktyvumo kapinyno įrengimo poveikio gamtinei ir socialinei aplinkai vertinimo programa bei kapinynui preliminariai parinktos aikštelės geologinių, hidrogeologinių ir hidrocheminių tyrimų mokslinė programa“ (atlikti darbai buvo apmokėti iš Fondo lėšų), buvo pasirašyta su autorių kolektyvu, kuriame dalyvavo Fondo tarybos narys, Lietuvos energetikos instituto Branduolinės inžinerijos laboratorijos vadovas. Jis dalyvavo ir tuose Fondo tarybos posėdžiuose, kuriuose buvo paskirtos Fondo lėšos VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūros projektų vykdymui. Lietuvos energetikos institutui ir autorių grupėms, kuriose dirbo ir minėtasis Fondo tarybos narys, buvo sumokėta net 46% visų 2002–2004 metais VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūros rangovams skirtų lėšų.

Visagino m. meras ir Fondo tarybos narys, vadovauja įstaigai, gaunančiai ne tik daug lėšų iš Fondo savivaldybės projektams vykdyti, bet yra ir Visagino savivaldybės viešojo pirkimo komisijos, kuri vykdo pirkimus ir Fondo lėšomis, pirmininkas.

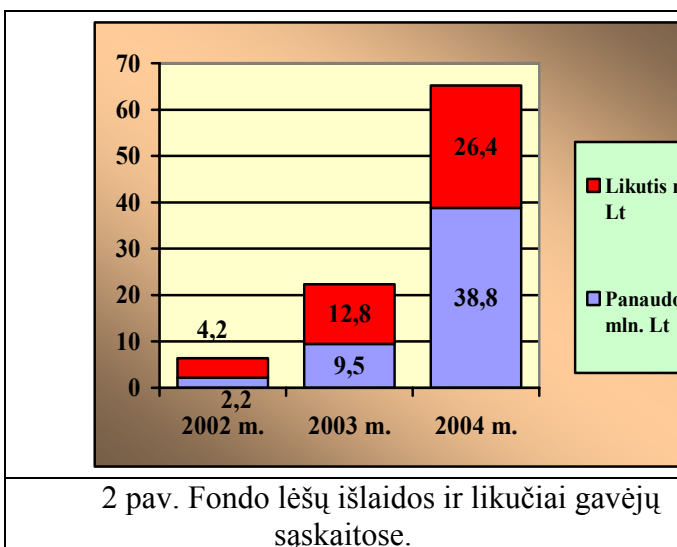
Fondo tarybos narys, IAE ekonomikos ir finansų direktorius, yra atsakingas už visų IAE finansinių išteklių valdymą.

Fondo nuostatuose numatytas tam tikras interesų konfliktų saugiklis. Pagal šių nuostatų 23 punkto reikalavimus, Fondo tarybos narys neturi teisės balsuoti dėl svarstomo klausimo, jeigu jis gali būti asmeniškai suinteresuotas sprendimo rezultatais. Tačiau šis saugiklis nėra efektyvus, nes Fondo tarybos nariai nėra specialistai visų sričių, kurios siejasi su IAE uždarymu. Nepriklausomai nuo to, ar atitinkamos srities specialistas balsuos, ar ne, jo nuomonė vis tiek turės įtakos kitų sričių specialistų – Fondo tarybos narių apsisprendimui.

Audito metu nustatyta Fondo valdymo problema, nes IAE uždarymo plano priemonių finansavimas jau pasiekė tokį lygį (61 300,0 tūkst. Lt), kad lėšų valdymo strateginio lygmens sprendimų jau nepakanka – būtinas efektyvus operatyvinis valdymas, kurio administracinė struktūra nesukurta.

²⁴ – Ignalinos AE pirmo sustabdyto bloko išlaikymui papildomai dar reikalinga 12 000,0 tūkst. Lt. Norint šią sumą skirti iš Fondo lėšų, reikės prašyti Seimą, kad būtų pakoreguota Fondo sąmata, nes 2005 m. sąmatoje nenumatytoms išlaidoms skirta tik 10 000,0 tūkst. Lt. Tokio dydžio finansavimo poreikis iš Fondo lėšų atsirado dėl finansavimo iš ES lėšų vėlavimo, t. y. dalį panaudotų lėšų bus galima atstatyti į Fondą.

Apie operatyvaus valdymo trūkumus liudija ir tai, kad vėluoja Fondų lėšomis finansuojamų projektų įvykdymas, didėja nepanaudotų Fondo lėšų likučiai jų gavėjų sąskaitose (2 pav.).

Tam, kad Fondo taryba galėtų tinkamai atlikti jai skirtas Fondo valdymo funkcijas, reikia surinkti, patikrinti, apdoroti, išanalizuoti labai daug informacijos. Visuomeniniais pagrindais dirbančiai Fondo tarybai tai padaryti yra sudėtinga. Kai kuriais atvejais jai pateiktos informacijos patikimumo ir esmės nustatymui reikėtų užsakyti ekspertizę, tačiau tokia teisė ir finansiniai ištekliai Fondo tarybai nesuteikti. Dėl šios priežasties jos sprendimų pobūdis ir

pagrįstumas visiškai priklauso nuo Ūkio ministerijos darbuotojų, kurių darbo kokybei Fondo taryba, kaip kolegialus, neatlygintinai dirbantis valdymo organas, turi labai mažai įtakos.

Valdant Fondo lėšas, nuolat kyla administratoriaus veiksmų ir reikalavimų teisėtumo problema. Nei Fondo įstatyme, nei kituose įstatymuose aiškiai neapibrėžtas šio Fondo lėšų teisinis statusas. Fondas neminimas ir Vyriausybės nutarimuose, Finansų, Ūkio, Aplinkos apsaugos ministerijų išleistuose teisės aktuose, kuriuose nustatomi valstybinių lėšų panaudojimo principai, taisyklės, procedūros. Tai neleidžia įvertinti, kokie, kokioms apimtimis ir kaip šie teisės aktai yra taikytini administruojant Fondo lėšas ar vykdant jų naudojimo kontrolės procedūras. Pvz., Fondo lėšų gavėjai – PVM mokėtojai – negali išsiaiškinti, ar Fondo lėšoms yra taikytinos PVM mokėjimo ir atskaitos tvarkos dėl pripažinimo tinkamomis finansuoti projektų išlaidomis nuostatos²⁵. Dėl šios priežasties kai kurie ūkio subjektai sumoka PVM iš Fondo lėšų, didinami Fondo lėšų poreikį, o kiti, sumokėję PVM iš savo lėšų, rizikuoja sulaukti Mokesčių inspekcijos sankcijų. Atsakymo iš Finansų ministerijos dėl šios problemos negavo ir VK auditoriai.

Fondo įstatymu jo lėšų administravimas nepavestas Vyriausybės įgaliotai institucijai. Kaip jau buvo minėta anksčiau, Fondo tvarkytojas yra Ūkio ministerija. Ministerijos kaip Fondo tvarkytojos įgaliojimai ir funkcijos nei Fondo įstatyme, nei jo nuostatuose nereglamentuoti. Ūkio ministerijos nuostatuose numatyta, kad vienas iš ministerijos uždavinių yra tinkamai pasirengti IAE eksploatavimo nutraukimui, o viena iš funkcijų – koordinuoti IAE blokų eksploatavimo nutraukimo terminus, sąlygas, finansavimą. Kokias funkcijas turėtų vykdyti Ūkio ministerija kaip Fondo tvarkytoja, jos nuostatuose konkrečiai neįvardinta.

Pagal Ūkio ministro patvirtintą funkcijų ir sričių paskirstymą (Ūkio ministro 2005-02-07 įsakymas Nr. 54), už IAE finansinės būklės klausimus ir darbus, susijusios su elektrinės pirmojo bloko uždarymu, atsakingas ministerijos sekretorius A.Dainius.

²⁵ – Tvarka patvirtinta Lietuvos Respublikos finansų ministro 2005-02-13 įsakymu Nr. 1K-041.

Kai kurias Fondo veiklos organizavimo ir lėšų administravimo funkcijas vykdo Ūkio ministerijos Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo skyrius:

- ❖ vykdydamas šiam departamentui pavestas Fondo tarybos sekretoriato funkcijas;
- ❖ nustatydamas paraiškų finansavimui iš Fondo gauti atitikimą reikalavimams;
- ❖ teikdamas Fondo tarybai išvadas dėl gautų paraiškų;
- ❖ surinkdamas iš Fondų lėšų gavėjų atskaitomybės dokumentus apie lėšų panaudojimą;
- ❖ reikalaudamas iš Fondo lėšų gavėjų papildomų paaiškinimų dėl atskaitomybėje pateikiamų ūkinių faktų;
- ❖ tvarkydamas Fondo lėšų srautų analitinės apskaitos registrus, nors tai nėra skyriaus funkcija.

Šiam skyriui nepakanka turimų išteklių ir nesuteikti įgaliojimai, įgalinantys vykdyti Fondo administratoriaus funkcijas. Iki šiol neišspręstas klausimas, kurio subjekto vidaus audito tarnybos sferoje yra Fondo veikla, pvz.: nors pagal Fondo lėšų dydį ir sprendžiamų problemų sudėtingumą ENT yra svarbiausias Fondo lėšas naudojantis subjektas, IAE vidaus audito tarnyba neatlieka ENT veiklos audito. Tai nesudaro tinkamos aplinkos taupiam ir efektyviam Fondo lėšų naudojimui.

4 pavyzdys
<p>Fondo taryba nusprendė 2004 m. skirti VI „Visagino energija“ 5 277,0 tūkst. Lt vamzdyno IAE katilinė-Visaginas antžeminės dalies remontui ir įtraukti šią sumą atskira eilute į Seimo tvirtinamą Fondo sąmatą, remdamasi 2003-06-16 Įmonės sudaryta sąmata, kuri buvo nepakankamai pagrįsta. Dalį sąmatos neatitikimų būtų buvę galima nustatyti dar sąmatos tvirtinimo etape. Joje buvo numatyta, kad remontui reikalingo 120 mm storio 22605 m² bendro ploto šilumą izoliuojančios akmens vatos kevalai kainuos 2 751,9 tūkst. Lt, arba 243,5 Lt už m², nors statybinių medžiagų katalogų duomenimis – jų kaina tik 54,0 Lt už m².</p>

IAE uždarymo priemonių plano priemonės yra labai specifinės, kaip ir atsakingų už priemonių plano įgyvendinimą ūkio subjektų veikla ar jos aplinka, todėl Fondo lėšų panaudojimą reglamentuojančiuose teisės aktuose neįmanoma iš anksto numatyti visų aplinkybių ar situacijų, kurios gali iškilti veiklos procese. Siekiant taupaus, efektyvaus ir teisiškai apibrėžto Fondo lėšų panaudojimo, Fondo lėšos ūkio subjektams turi būti perduodamos, sudarant su jais sutartis, kuriose būtų

aptarti konkretūs lėšų panaudojimo aspektai, šalių atsakomybė, terminai, kontrolės procedūros (kaip, pvz., pagal ERPB lėšų administravimo modelį grindžiamas Tarptautinio fondo lėšų panaudojimas).

Dabar toks modelis taikomas tik nedidelei Fondo lėšų daliai (antrame paskirstymo etape): VšĮ Ignalinos regiono verslo agentūra gautas iš Fondo lėšas perduoda socialinių priemonių vykdytojams pagal tipines sutartis, todėl agentūra gali kontroliuoti tų lėšų panaudojimo teisėtumą ir efektyvumą. Visiems subjektams, kuriems Fondo lėšos skiriamos tiesiogiai ir jie yra Fondo lėšų naudotojai, lėšos pervedamos nesudarius su jais sutarčių nes, kaip minėta, nėra juridinio asmens teisės turinčio Fondo lėšų administratoriaus.

4 pastaba
Fondo tarybos nariai ir Ūkio ministerija pareiškė nuomonę, kad Fondo lėšas administruojančios struktūros steigimas yra netikslingas, nes susidarys ir administravimo sąnaudų. Tačiau Ūkio ministerija faktiškai jau dabar patiria šias sąnaudas, tik jos „paslėptos“ ŪM išlaikymo sąnaudose ir neparodomos kaip Lietuvos įnašas į IAE eksploatacijos nutraukimo išlaidas.

Nuo 2005 m. dalį ES lėšų, skirtų Programai, administruoja Ūkio ministerija per specialiąją Valstybės išdo programą, o sutarčių sudarymą bei projektų finansinę kontrolę turi užtikrinti akredituota Centrinė projektų valdymo agentūra (CPVA). Beje, Fondo lėšos irgi skirtos Programos įgyvendinimui. Dėl šios priežasties netikslinga, kad būtų du administratoriai ir tuo pačiu metu būtų taikomi skirtingi operatyvaus valdymo modeliai tai pačiai programai, nes tai labai apsunkina valdymą, neužtikrina lėšų panaudojimo ir valdymo sprendimų skaidrumo, didina IAE eksploataavimo nutraukimo priemonių programos administravimo sąnaudas, kai ir taip jaučiamas finansinių išteklių trūkumas. Antra vertus, svarbu ir tai, kad bendras skirtingų pagal kilmę lėšų administravimas²⁶ leistų turėti šioms lėšoms ir atskiras banko sąskaitas²⁷, o tai atitiktų ir kai kuriuos ERPB valdymo modelio reikalavimus.

IŠVADOS:

2.1. Fondo lėšų administravimas nepavestas Vyriausybės įgaliotai institucijai. Ministerijos kaip Fondo tvarkytojos įgaliojimai ir funkcijos nei Fondo įstatyme, nei jo nuostatuose neregamentuoti. Fondo lėšos ūkio subjektams pervedamos, nesudarant su jais sutarčių, kuriose būtų nurodyta lėšų panaudojimo tikslai, šalių atsakomybė, įvykdymo terminai, kontrolės procedūros. Tai trukdo tinkamai organizuoti Fondo lėšų panaudojimo procesą, efektyvų jo operatyvinį valdymą ir kontrolę.

2.2. Ūkio ministerijos nuostatuose jos kaip Fondo tvarkytojos uždaviniai ir funkcijos konkrečiai nenurodyti. Kai kurias Fondo veiklos organizavimo ir lėšų administravimo funkcijas vykdo Ūkio ministerijos Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimo skyrius, kuris negali visapusiškai vykdyti tokių funkcijų, nes tam neturi nei reikiamų įgaliojimų, nei išteklių.

2.3. Fondo veiklą reglamentuojantys teisės aktai nenumato Fondo tarybos atsakomybės už savo sprendimus ir jos atskaitomybės Vyriausybei už savo veiklą. Fondo tarybos sudarymo principai nepanaikina galimo interesų konflikto tarp jos narių ir Fondo tikslų.

2.5. Nėra optimalu, kad tai pačiai IAE uždarymo programai vykdyti būtų du skirtingi administratoriai ir būtų taikomi skirtingi valdymo modeliai, nes tai apsunkina valdymą, neužtikrina lėšų panaudojimo ir valdymo sprendimų skaidrumo, didina programos administravimo sąnaudas.

²⁶ – Šio audito tikslas nėra atsakyti į klausimą, kokia institucija ir kaip turi vykdyti lėšų, skirtų Ignalinos programos įgyvendinimui, administravimą, svarbu, kad toks administratorius egzistuotų ir jo veikla būtų optimali.

²⁷ – Būtinybę turėti atskiras banko sąskaitas skirtingiems lėšų šaltiniams nustato ES teisės aktų reikalavimai.

3. Sprendimų finansuoti iš Fondo lėšų IAE uždarymo plano priemonės pagrindimas.

Fondo lėšų taupus ir efektyvus naudojimas ir Fondo sąnaudos tiesiogiai priklauso nuo patvirtinto priemonių plano pagrindumo, nes:

- ❖ Fondo įstatymo 7 str. 1 p. numato, kad Fondo lėšos naudojamos ir Ignalinos AE energetinio bloko eksploatavimo nutraukimo techniniams ir socialiniams projektams, ir Eksploatavimo nutraukimo tarnybos išlaikymui, tačiau nei Įstatyme, nei kituose dokumentuose nėra aiškių ir vienareikšmiškų kriterijų, kurie leistų nustatyti, kokių apimčių ir kurias priemones galima finansuoti iš Fondo lėšų, nėra įteisintos tvarkos, leidžiančios susigrąžinti į Fondą nepanaudotas ar panaudotas ne pagal paskirtį lėšas;

- ❖ IAE uždarymo pasekmių mastas Lietuvai yra toks, kad dėl tokių kriterijų nebuvimo, nepažeidžiant įstatymų, galima finansuoti projektus, net ir tiesiogiai nesusijusius su IAE eksploatacijos nutraukimu;

Audito metu mes išanalizavome dalies IAE priemonių, numatytų Ūkio ministro 2003-06-02 įsakymu Nr. 4-211 „Dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo bloko eksploatavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ patvirtintame plane, sprendimo finansuoti iš Fondo lėšų pagrindumą. Analizei buvo atrinktos 5 priemonės, kurių įvykdymas jau baigtas arba užbaigta didžioji numatytų darbų dalis.

Vertindami Fondo lėšų panaudojimo pagrindumą, mes naudojame paprasčiausią ir vienareikšmišką loginį kriterijų: kurie ir kokių apimčių iš Fondo lėšų finansuoti darbai turėjo būti atlikti, jei IAE nebūtų uždaroma prieš laiką.

3.1. Ignalinos atominės elektrinės teritorijos rekultivacijos projektas.

IAE teritorijos rekultivacijos darbai buvo atliekami 2002–2004 m., tam panaudota 1 766,5 tūkst. Lt Fondo lėšų.

LRV 1996-02-23 nutarimu „Dėl paramos Ignalinos atominės elektrinės zonoje esančių rajonų (miestų) savivaldybėms teikimo ir šios zonos gyventojų saugumo didinimo priemonių patvirtinimo“ Nr. 273 buvo patvirtintos Paramos Ignalinos atominės elektrinės zonoje esančių rajonų (miestų) savivaldybėms teikimo ir šios zonos gyventojų saugumo didinimo priemonės, tarp kurių buvo numatyta iki 1998 metų sutvarkyti Ignalinos atominės elektrinės teritoriją, elektrinės veiklos pažeistus miškus ir rekultivuoti pažeistas žemės ūkio naudmenas. Atsakingos už šių priemonių įdiegimą – buvusi LR energetikos ministerija ir Utenos apskrities valdytojo administracija. Buvo numatyta iki 1999 m. perduoti Miškų ūkio ministerijai sutvarkytus Ignalinos atominei elektrinei ir Visagino miesto savivaldybei priklausančius miškus. Už šių priemonių įdiegimą buvo atsakingos buvusios LR energetikos ir miškų ūkio ministerijos.

Valstybės kontrolės 2001-11-27 ataskaitoje Nr. 180-16, kurioje pateikti IAE ūkinės finansinės veiklos tikrinimo rezultatai, buvo nurodyta, kad minėtuojų nutarimu Nr. 273 numatytos priemonės iki 2001 m. pabaigos dar nebuvo įdiegtos. Auditorių nuomone, šioms 2002–2004 m. IAE atliktiems rekultivacijos darbams turėjo būti panaudotos ne Fondo, bet įmonės lėšos.

3.2. IAE pastatų kadastrinių matavimų, inžinerinių tinklų ir geležinkelių geodezinės nuotraukos, pastatų inventorizacijos ir teisinės registracijos projektai.

2002–2004 m. buvo atlikti IAE pastatų kadastro matavimų, inžinerinių tinklų ir geležinkelių geodezinių nuotraukų, pastatų inventorizacijos ir teisinės registracijos darbai, iš viso panaudota 3 180,3 tūkst. Lt Fondo lėšų.

LR Statybos, Nekilnojamojo turto kadastro ir Nekilnojamojo turto registro įstatymai reikalauja, kad tokie darbai ūkio įmonėse būtų atlikti. Šie reikalavimai Lietuvoje galiojo ir tada, kai dar nebuvo nuspręsta nutraukti IAE eksploataciją, tad minėtieji darbai turėjo būti atlikti jau seniai ir IAE lėšomis.

3.3. IAE Pramoninės šildymo katilinės pastatų Nr. 801 ir Nr. 826 stogų dangos ir cheminių reagentų vamzdyno trasos remonto projektai.

IAE Pramoninės šildymo katilinės (toliau tekste – katilinė) pastatų Nr. 801 ir Nr. 826 stogų dangos ir cheminių reagentų vamzdyno trasos remontui 2003–2004 m. buvo panaudotos Fondo lėšos (iš viso 3 399,5 tūkst. Lt), kaip tai numatyta Ūkio ministro 2003-06-02 įsakymu Nr. 4-211 „Dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo bloko eksploataavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ patvirtintame priemonių plane, nors nėra įrodymų, kad jos būklė pablogėjo dėl IAE eksploatacijos nutraukimo.

IAE specialistų teigimu, katilinė eksploatuojama nuo 1975 metų. Ji jau buvo reikalinga dar prieš pradėdant statyti pirmąjį IAE reaktorių. Iš jos šiluma vamzdynu buvo teikiama Visagino miestui, atominėi elektrinei, katilinė buvo rezervinis šilumos šaltinis, jei vienu metu būtų sustabdyti abu IAE reaktoriai. Tad katilinė buvo ir dabar yra svarbus saugią IAE eksploataciją užtikrinantis elementas, todėl, vadovaujantis ūkiškumo principu, ji per visą eksploatacijos laikotarpį turėjo būti tinkamai prižiūrima, tam panaudojant savas (bet ne Fondo) lėšas.

3.4. IAE techninės dokumentacijos archyvo pastato statybos projektas.

Naujojo IAE techninio archyvo pastato statybai buvo panaudota 5 106,3 tūkst. Lt Fondo lėšų.

IAE techninės dokumentacijos archyvo pastato statyba buvo pradėta 2003 m. Iki tol IAE neturėjo tinkamai įrengtų patalpų elektrinės techninės dokumentacijos saugojimui, ir poreikis plėsti turimą techninės dokumentacijos archyvą, atsirado žymiai anksčiau. Dar 1997 m. Lietuvos valstybės naujojo archyvo patikrinimo pažymyje buvo konstatuota apie netinkamas techninių dokumentų saugojimo sąlygas.

Vadovaujantis šio patikrinimo rezultatais, IAE buvo pradėjusi rengti priemonių planą pažymyje nurodytiems trūkumams pašalinti, bet dėl lėšų trūkumo darbai nebuvo pradėti. Jie atnaujinti tik LR ūkio ministrui patvirtinus „Valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės pirmojo bloko eksploataavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių planą“.

Apskaičiuojant naujai pastatyto archyvo dokumentų saugyklų talpą, buvo įvertintas VĮ Ignalinos AE esančių ir būsimų dokumentų kiekis, numatyta pakankama atsarga. Bet IAE ENT

vadovo teigimu, iki visiško IAE uždarymo dokumentų saugojimo lentynų ilgis padidės tik 1/7 dalimi nuo dabar sukaupto dokumentų kiekio, t. y. jo statyba tik iš dalies susijusi su atominės elektrinės uždarymu, ji turėjo būti vykdoma ne vien tik Fondo, bet ir IAE lėšomis.

3.5. Valstybės įmonės „Visagino energija“ vamzdyno „IAE katilinė–Visagino miestas“ remonto projektas.

Valstybės įmonei „Visagino energija“ 2003 m. buvo skirta iš Fondo lėšų 819,0 tūkst. Lt jai priklausančio vamzdyno „IAE katilinė–Visagino miestas“ remontui. Šiuo vamzdynu šiluma tiekama į Visagino miestą nepriklausomai nuo šilumos šaltinio: ar tai yra pačios IAE reaktoriai, ar rezervinė IAE katilinė. Lėšos buvo panaudotos vamzdyno avarinės būklės 276 metrų ilgio požeminės dalies pakeitimui.

Antžeminės vamzdyno dalies remontui Įmonei 2004 m. iš Fondo skirta 5 277,0 tūkst. Lt.

Vamzdyną remontuoti apsispręsta, atsižvelgiant į 2002 m. UAB „Kauno energetikos remontas“ atlikto techninio tyrimo rezultatus. Tyrimo metu nustatyti defektai rodo, kad tai ne momentinio poveikio ir ne nekokybiškos jo statybos, bet nepakankamos priežiūros per visą vamzdyno eksploatavimo laikotarpį, kol jis priklausė IAE, rezultatas. Tad grėsmė, kad šilumos tiekimas Visagino miestui gali nutrūkti dėl blogos vamzdyno būklės ir būtinybė atlikti viso vamzdyno remontą arba pakeitimą, kilo ne dėl IAE uždarymo, o dėl to, kad po 25 metų eksploatavimo atėjo laikas padaryti techninės būklės tyrimą ir viso vamzdyno remontą.

Įmonė buvo suinteresuota vamzdyno remontui naudoti Fondo, o ne komercinio kredito lėšas dėl to, kad būtų buvę labai sunku jai priimtinomis sąlygomis gauti ilgalaikį banko kreditą dėl ilgalaikio mokumo problemų, kurių priežastis yra ne esminės Įmonės veiklos spragos, o problemos, kurios nebuvo išspręstos iki jos įsteigimo datos, restruktūrizuojant IAE. Dar 2002 m. Valstybės

5 pastaba
Rengiant naujų šiluminės energijos tarifų projektą, IAE atsižvelgė į Valstybės kontrolės ataskaitos pastabas, o Valstybės kainų ir energetikos komisija 2004-01-21 pritarė Įmonės pasiūlymams padidinti tarifą iki 4,43 ct/kWh (padidėjimas 10%), tačiau Ūkio ministerija priėmė sprendimą taikyti naujus tarifus tik nuo 2005 m. antro pusmečio.

nustatyti šiluminės energijos tiekimo tarifai, kurie nepadengė Įmonės sąnaudų.

kontrolė buvo nustačiusi, kad IAE apskaitos sistema neleidžia objektyviai įvertinti IAE šiluminės energijos gamybos ir tiekimo sąnaudų, o standartinė šiluminės energijos tarifų nustatymo metodika, nesuderinama su projektine IAE šilumos gamybos technologija. Bet ir po Įmonės įsteigimo, vis dar buvo naudojami dar IAE

Ataskaitos 3 skyriaus informacijos apibendrinimas.

Kaip minėta, nėra nustatytų Fondo lėšų skirstymo kriterijų. Dėl šios priežasties per 2002–2004 m., auditorių nuomone, buvo panaudota beveik 20 000,0 tūkst. Lt Fondo lėšų, kurių poreikis nėra tiesioginė IAE uždarymo pasekmė ir Fondo lėšos neturėjo būti naudojamos:

1 lentelė. IAE uždarymo priemonių plano priemonės, finansuotos Fondo lėšomis, bet nesusijusios su IAE uždarymu

Fondo lėšų naudotojas	Projektas, kuris neturėjo būti finansuojamas iš Fondo lėšų	Lėšų suma, tūkst. Lt
VĮ IAE	IAE teritorijos rekultivacija	1 766
VĮ IAE	IAE pastatų kadastriniai matavimai, inžinerinių tinklų ir geležinkelių geodezinės nuotraukos, pastatų inventorizacija ir teisinė registracija	3 180
VĮ IAE	IAE Pramoninės šildymo katilinės pastatų Nr. 801 ir Nr. 826 stogų dangos, dviejų vandens šildymo katilų ir cheminių reagentų vamzdyno tramos remontas	3 399
VĮ „Visagino energija“	Vamzdyno „IAE katilinė–Visagino miestas“ remontas	6 096
VĮ IAE	IAE techninės dokumentacijos archyvo pastato statyba ²⁸	5 106
	Iš viso:	19 547

Nesant minėtųjų kriterijų, nebuvo pagrindo tinkamai prižiūrėti ir kontroliuoti, kaip sudaroma IAE eksploatacijos nutraukimo programa, ar įmonės – Fondo lėšų gavėjos taupiai ir tikslingai naudoja turimus išteklius. Priežastimis skirti Fondo lėšas VĮ IAE ir VĮ „Visagino energija“ jų įprastinės veiklos trūkumams pašalinti galėjo būti ir neteislingai nustatyti jų gaminamos elektros ir šiluminės energijos tarifai arba netaupus savų lėšų panaudojimas, dėl ko šioms įmonėms ir pritrūksta nuosavų lėšų. Kadangi šie klausimai nebuvo šio audito objektu, ataskaitoje norime tik konstatuoti faktą, kad įmonės, besivadovaudamos Lietuvos Respublikos teisės aktais ir ekonomine logika, minėtuosius darbus, kurie nėra IAE eksploatacijos nutraukimo pasekmių likvidavimas, turėjo atlikti savomis lėšomis.

IŠVADOS:

3.1. Ūkio ministerija, sudarydama IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą, neturėjo kriterijų, kurie galėtų padėti atskirti problemas, kilusias dėl IAE priešlaikinio uždarymo, nuo kitų priežasčių, tiesiogiai nesusijusių su IAE uždarymu. Dėl šios priežasties 19547,0 tūkst. Lt Fondo lėšų buvo panaudota vykdyti darbams, kurių poreikis nėra tiesioginė IAE eksploatacijos nutraukimo pasekmė. Tokiems darbams vykdyti turėjo būti naudojamos ūkio subjektų lėšos.

4. IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių plano sudarymas ir vykdymas.

Dėl finansavimo iš Fondo gavimo gali kreiptis tik tie vykdytojai, kurie yra įtraukti į ūkio ministro įsakymu patvirtintą IAE uždarymo priemonių planą. Tačiau, auditorių nuomone, tokia tvarka turėtų būti taikoma tik toms priemonėms, kurios yra labai specifinės, o galimybių pasirinkti jų vykdytojus nėra (pvz., vykdytojai privalo turėti TATENA'os ar VATESI licenciją).

Vienas iš trūkumų yra tai, kad skelbiant šį dokumentą „Valstybės žiniuose“, atskleidžiama

²⁸ – Šis projektas, auditorių nuomone, galėjo būti iš dalies finansuojamas ir iš Fondo lėšų, nes iš dalies susijęs su IAE eksploatacijos nutraukimu.

komercinio pobūdžio informacija – numatomas lėšų poreikis kiekvienai priemonei. Dažnai tam, kad būtų galima įvykdyti plano priemones, užtenka sudaryti tik vieną darbų pirkimo sutartį. O įvykus nors apytiksliam tokio pobūdžio informacijos „nutekėjimui“ net per vietinę žiniasklaidą, atsiranda problemų dėl konkurso organizavimo.

Lietuvos žiniasklaidoje 2005 m. buvo paskelbtos panaudoto branduolinio kuro giluminio kapinyno įrengimo Lietuvoje sąnaudų apimtys. Šios sąnaudos pagal savo dydį artimos metinėms valstybės biudžeto išlaidoms. Tai yra komercinio pobūdžio informacija, ir jos atskleidimas gali turėti neigiamą įtaką, nes šalis, priimanti panaudotą kurą, pateikdama Lietuvai komercinį pasiūlymą, galėtų orientuotis jau ne į savo sąnaudas, bet į skelbiamą giluminio kapinyno Lietuvoje statybos kainą.

IAE uždarymo plano priemonių plano sudarymo metu turi būti imtasi visų įmanomų veiksmų, siekiant sumažinti milžinišką visai Lietuvai IAE uždarymo pasekmių poveikį ir kaštus: optimizuoti planą, lygiagrečiai vykdyti ir kitas programas, kurios leistų pasinaudoti kuriamą infrastruktūra. Be to, būtina organizuoti skirtingų žinybų bendradarbiavimą. Toks kompleksiškas požiūris į IAE uždarymą leistų mažesniais kaštais spręsti ir kitas Lietuvos ūkio problemas, nes ateityje sumažėtų valstybės išteklių poreikis joms įgyvendinti.

4.1. IAE uždarymo priemonių plano įgyvendinimas.

IAE, naudodama tam skirtas Fondo lėšas, savo teritorijoje pastatė naują techninės dokumentacijos archyvo pastatą. Tačiau statytojas, neskyrė dėmesio alternatyvių variantų paieškai, pavyzdžiui, panaudoti archyvui kokį nors nebaigtą statyti pastatą Visagino mieste. Tai galėjo gerokai atpiginti ir statybos darbus, ir eksploatacijos sąnaudas ateityje, kai, galutinai sustabdžius IAE, archyvo, esančio toli nuo miesto centro, aptarnavimas ir apsauga reikalautų papildomų išlaidų. Neatkreiptas dėmesys ir į tai, kad šiuolaikiniai informacinės technologijos metodai, kuriuos numatyta pritaikyti naujajame archyve, leistų vartotojams pasinaudoti visais sukauptais duomenimis, nepriklausomai nuo dokumentų originalų saugojimo geografinės vietos.

Archyvo įrengimas šalia uždaromos IAE, kurios visus pastatus ateityje numatyta nugriauti, trukdys įvykdyti ir „žaliosios pievelės“ koncepciją²⁹, reikalaujančią, kad likvidavus atominę elektrinę, jos vietoje neliktų jokių pastatų.

Geros praktikos pavyzdžiu, rodančiu gerus alternatyvaus varianto paieškos rezultatus, galėtų būti Fondo lėšomis Visagino mieste įrengtas IAE regiono verslo inkubatorius, kuriam įrengti panaudotas nebaigtas statyti „Greitosios medicininės pagalbos“ pastatas. Inkubatoriaus patalpų plotas 308 m² didesnis už IAE archyvo patalpų plotą, bet jo įrengimui prireikė 3171,0 tūkst. Lt mažiau, ir vieno kvadratinio metro kaina, atmetus archyvo specialiujų sistemų vertę yra 0,682 tūkst. Lt mažesnė:

²⁹ – „Žaliosios pievelės“ koncepcija, reiškia, kad likvidavus atominę elektrinę, jos įranga ir pastatai turi būti demontuoti, o teritorija sutvarkyta taip, kaip ji atrodė prieš elektrinės statybų pradžią, t. y. teritorija turi būti tinkama bet kuriai kitai ūkinei veiklai.

3 pav. IAE techninio archyvo pastatas.

Bendras pastato plotas 1342 m², pastato statybos sąnaudos 5100,0 tūkst. Lt, arba 3,8 tūkst. Lt už m². Pastato statybai buvo panaudoti tik buvusiojo pastato pamatai.

4 pav. IAE regiono verslo inkubatoriaus pastatas.

Bendras pastato plotas 1650 m², pastato rekonstrukcijos sąnaudos 1929,0 tūkst. Lt, arba 1,17 tūkst. Lt už m². Verslo inkubatoriui buvo pritaikytas nebaigtas statyti greitosios pagalbos pastatas Visagino mieste. Audito metu nustatyta, kad šių darbų sąnaudos galėjo būti dar mažesnės, jei būtų tinkamai organizuota darbų priežiūra³⁰.

4.2. Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo programų optimizavimas.

Iš Fondo skiriamos lėšos dviem programoms, skirtoms ištirti galimybę laidoti Lietuvoje panaudotą branduolinį kurą ir ilgaamžes didelio aktyvumo radioaktyviausias atliekas, trumpaamžių mažo ir vidutinio aktyvumo radioaktyviųjų atliekų paviršinio kapinyno vietos parinkimo tyrimams. Šių programų vykdytojas yra VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūra (RATA).

³⁰ – 2005 m. VK auditoriai atliko Visagino miesto verslo inkubatoriaus auditą.

Galimybių laidoti Lietuvoje panaudotą branduolinį kurą programos vykdymo laikotarpis buvo numatytas 2003–2007 m. Per 2002–2004 m. Agentūra šiai programai panaudojo 670,0 tūkst. Lt. Fondo lėšų. Naujame priemonių plane, patvirtintame minėtuoju LR ūkio ministro įsakymu Nr. 4-92, numatyta, kad programa bus vykdoma ir 2005–2009 m. ir jos įgyvendinimas kainuos 2400,0 tūkst. Lt. Finansavimo šaltiniai – Fondo ir kitos lėšos.

Svarbiausias šios programos klausimas, į kurį turi būti gautas atsakymas – įvertinti, kiek kainuotų giluminio kapinyno įrengimas Lietuvoje. Tai yra pagrindas tolimesniems sprendimams dėl panaudoto branduolinio kuro likimo: ar jį palaidoti Lietuvoje, ar ieškoti galimybių išvežti į užsienį, suformuojant šio klausimo pozicijas derybose dėl Lietuvai priimtinos kainos už atliekų priėmimą kurioje nors kitoje šalyje. . Pažymėtina, kad giluminių kapinynų pasaulyje dar nėra, nes branduolinė energetika yra palyginti jauna mokslo šaka, ir šis klausimas pasaulyje nėra išspręstas, nors įvairiose šalyse vykdomi moksliniai tiriamieji projektai.

Pagal parengtą Programos vykdymo grafiką buvo numatyta gauti atsakymą į šį klausimą 2007 m., tačiau Agentūra jau 2005 m. pradžioje įvertino ir paskelbė visuomenei giluminio kapinyno įrengimo Lietuvos geologiniuose granito sluoksniuose sąnaudas. Dabar vykdomos studijos, siekiant iširti galimybes palaidoti panaudotą branduolinį kurą geologinėse molio struktūrose.

Paviršinis kapinynas yra skirtas saugiam trumpaamžių mažo ir vidutinio aktyvumo radioaktyviųjų atliekų palaidojimui. Per 2002–2004 m. RATA šiai programai panaudojo 970,0 tūkst. Lt. Agentūros iniciatyva buvo priimtas sprendimas statyti kapinyną, o ne saugoti šias atliekas saugyklose IAE teritorijoje, nes Agentūros vertinimais, tai leidžia sumažinti IAE uždarymus kaštus 165 000,0 tūkst. Lt. Audito metu buvo nustatyta, kad koreguojant priemonių planą, įmanoma gauti dar didesnę ekonominę efektą. Šio plano 8.1 punktą numato iki 2009 m. įrengti kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo ir saugojimo įrenginį (asignavimų poreikis 350 000,0 tūkst. Lt), o 8.5 punktą numato, kad kapinyno statyba, kur turi būti palaidotos šios sutvarkytos atliekos, bus pradėta tik 2011 m. Projektuojamasis IAE kietųjų radioaktyviųjų atliekų tvarkymo kompleksas turi modulinę konstrukciją, todėl greitas kapinyno įrengimas leistų atsisakyti dalies tarpinių saugyklų statybos ir eksploatacijos, įdiegti nepertraukiamą atliekų sutvarkymo technologiją, t. y. sumažinti IAE uždarymo sąnaudas, iš dalies išspręsti kai kurias socialines problemas (atleidžiamų IAE darbuotojų įdarbinimas), pagerinti aplinkos saugumą. Svarbiausia, kad nereikėtų didinti bendro Agentūros finansavimo, o tereiktų perkelti numatytus vėlesnius asignavimus į ankstesnius laikotarpius.

Trumpaamžių mažo radioaktyvumo atliekų kapinyno statybos pagreitinimas leistų uždaryti Maišiagalos radioaktyviųjų atliekų saugyklą, nes turėti Lietuvai dvi saugyklas netikslinga nacionalinio saugumo užtikrinimo sumetimais. Šioje saugykloje sukauptų radioaktyviųjų atliekų kiekis yra nereikšmingas, palyginti su sukauptu ir būsimu IAE atliekų kiekiu, todėl jų sutvarkymui galima būtų panaudoti IAE teritorijoje statomą kompleksą. Tai būtų ir ekonomiškai naudingas sprendimas, nes vien Maišiagalos saugyklos išlaikymo tiesioginėms išlaidoms padengti ŪM skiria RATA'į per metus 350,0 tūkst. Lt. Faktiškai jos išlaikymo išlaidos yra dar didesnės, nes tam

naudojamos ir Fondo lėšos. Šios saugyklos saugios eksploatacijos užtikrinimui didelę paramą Lietuvai skiria kitos valstybės (Švedija, JAV).

4.3. Akcinės bendrovės Lietuvos elektrinės modernizacijos finansavimas.

Per 2005 m. į šios elektrinės modernizavimą pagal IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą numatyta investuoti 19 971,0 tūkst. Lt Fondo lėšų, tai sudaro beveik 48 proc. šiais metais planuojamų Fondo išlaidų. Projektui vykdyti reikalinga lėšų suma akcinei bendrovei buvo pervesta 2004 m.

Visas gautas lėšas elektrinė privalės panaudoti gamtosauginiams projektams ir su jais susijusioms techninėms priemonėms įgyvendinti (modernizuoti regeneratyvinius oro šildytuvus ir blokų valdymo sistemas, įrengti sieros oksidų pašalinimo ir kietųjų dalelių sugaudymo iš dūmų įrenginius, sumontuoti naujus kuro degiklius, mažinančius azoto oksidų susidarymą, ir apsaugas nuo sprogių). Šios investicijos paskirtis – prarastų dėl IAE uždarymo energijos gamybos pajėgumų kompensavimas.

6 pastaba
AB Lietuvos elektrinėje tarptautinės konkurencijos problemos yra žinomos. Jau yra projektas pastatyti tiek kombinuoto ciklo 400 000 kW pajėgumo blokų (n.v.k.= 58 proc.), kiek reikės. Tai būtų galima padaryti per 24 mėnesius, sumontuojant japonų ar vokiečių gamybos turbinas. Infrastruktūra Elektrėnuose gera – yra vanduo, geležinkelio pastotė ir net paruošta statybos aikštelė – statybos kaina būtų palyginti neaukšta, tik 500 USD vienam kW galios įrengti.

Audito metu nustatyta, kad dėl mažo Lietuvos elektrinės blokų naudingumo koeficiento (n.v.k.), tesiekiančio 40 proc., ir dėl to padidintų kuro sąnaudų, Lietuvos elektrinei labai sunku konkuruoti ne tik su kitų šalių branduolinėmis elektrinėmis, bet ir su jos šiluminėmis elektrinėmis.

Tačiau Lietuvos elektrinė dėl savo ekonominių ypatumų (maži nusidėvėjimo atskaitymai ir kt.) ir techninių galimybių nuolat naudoti mazutą ir orimulsiją, iki šiol laikytų tik rezerviniu kuru, yra labai svarbi ne kaip energijos gamybos priemonė, bet kaip energijos tiekimo saugumo užtikrinimo priemonė. Šio saugumo lygį lems personalo kvalifikacija, tačiau dabartinis elektrinės darbo režimas ypač nepalankus jos personalo kvalifikacijos kėlimui „neatsitraukiant nuo darbo“ (elektrinė paprastai dirba tik vienu bloku iš esamų 8). Ateityje ši problema taps dar aktualesne, nes Elektrinėje keičiamos blokų valdymo sistemos į šiuolaikines, sudėtingesnes.

4.4. Kokybės vadybos sistemos, atitinkančios ISO 9001:2000 standarto reikalavimus, diegimas IAE regione.

Audito metu buvo nustatyta, kad viena iš priežasčių, kodėl kai kurios IAE regiono įmonės negali gauti IAE užsakymų ir vykdyti IAE uždarymo plano priemones – šiose įmonėse neįdiegta ir nesertifikuota kokybės vadybos sistema, atitinkanti ISO 9001:2000 standarto reikalavimus. Vykdamas ŪM vidaus audito tarnybos rekomendacijas, šios sistemos įdiegimas numatytas IAE regiono paslaugų verslą skatinančiose įstaigose. Tam skiriama 110,0 tūkst. Lt, tačiau IAE regione minėtos verslininkų problemos neišsprendžia, nes šį standartą reikia diegti ne minėtose IAE regiono įstaigose, bet tiesiogiai įmonėse.

Visagino m. savivaldybės administracija, susidūrusi su panašia problema – išmokyti gyventojus naudotis specializuota kompiuterine programa, kurios dėka žmonės, neturintys atitinkamų ekonomikos žinių, gali analizuoti savo investicinius projektus, naudodami labai sudėtingus ir pažangius ekonominės analizės metodus ir taip padidinti savo paraiškų gauti finansavimui iš ES konkurencingumą, – panaudojo tik 80,0 tūkst. Lt Fondo lėšų (verslo plėtros projektas „Gebėjimų vietose parengti ir įvertinti investicinių projektą vystymas“) ir paruošė šios programos diegimo instruktorius, t. y. išsprendė problemą iš esmės ir ilgam laikui.

IŠVADOS:

4.1. Ūkio ministro įsakymu patvirtintas IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planas, kuriame numatytos projektų įgyvendinimui skiriamos lėšos, skelbiamas viešai. Kai kuriais atvejais tai gali riboti konkurenciją ir riboti galimybę taupiai naudoti Fondo lėšas.

4.2. Galimybių laidoti Lietuvoje panaudotą branduolinį kurą programai VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūra 2002–2004 metais panaudojo 670,0 tūkst. Lt. Fondo lėšų, pagal patvirtintą priemonių planą programą numatoma tęsti iki 2009 m. ir jos vykdymui panaudoti 2400,0 tūkst. Lt.

4.3 Maišiagalos saugyklos išlaikymo tiesioginėms išlaidoms padengti Ūkio ministerija skiria VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūrai per metus 350,0 tūkst. Lt, tačiau faktiškai jos išlaikymo išlaidos yra didesnės, nes tam naudojamos ir Fondo lėšos. Paviršinio kapinyno vietos parinkimo ir įrengimo programos vykdymo paspartinimas sumažintų IAE uždarymo sąnaudas ir padėtų išspręsti ekologijos problemas, uždarant Maišiagalos radioaktyviųjų atliekų saugyklą.

4.3. Investicijos į AB Lietuvos elektrinę padės užtikrinti elektros energijos tiekimo Lietuvos vartotojams patikimumą, uždarius IAE, tačiau šios investicijos turi būti nukreiptos ne tik į technines priemones, bet ir į AB Lietuvos elektrinės personalo kvalifikacijos kėlimą.

5. Fondo lėšų sąmatos sudarymas, lėšų apskaitos ir metinės atskaitomybės tvarka.

Valstybės kontrolės auditoriai dar 2004 m. audito metu Finansų ministerijoje pastebėjo, kad nenustatyta VĮ IAE Eksploatacijos nutraukimo fondo finansinės atskaitomybės sudarymo ir jo lėšų apskaitos tvarka, nepatvirtintas sąskaitų planas, parodomas tik bendrosios išlaidos ir pajamos (lentelės forma). Atskaitomybę sudaro tik Fondo pinigų srautų ataskaita.

Esminis metinės ir einamosios atskaitomybės trūkumas – joje nenurodytos IAE ir kitų subjektų skolos Fondui. Suinteresuotos institucijos negali be papildomų tyrimų iškart įvertinti Fondo pajamų ir išlaidų balanso, trumpalaikės ir ilgalaikės finansinės politikos efektyvumo.

IAE skola Fondui 2004-01-01 buvo 6 978,3 tūkst. Lt ir sudarė 13,1 proc. pajamų, gautų iš IAE ir atvaizduotų Fondo 2003 m. atskaitomybėje. IAE skola Fondui 2005-01-01 buvo 10 940,7 tūkst. Lt ir sudarė 27,3 proc. Fondo įplaukų, gautų iš IAE per 2004 m. Tai yra reikšmingos sumos, bet jų nesimato iš atskaitomybės.

Dabartinė atskaitomybės ataskaitos forma neinformatyvi. Joje pateikiamos tik faktinės išlaidos, todėl, neatlikus pirminių dokumentų analizės, neįmanoma įvertinti Fondo atsiskaitymų su tiekėjais ir rangovais būklės, einamojo lėšų poreikio, projektų įgyvendinimo lygio ir t. t. Faktiškai dabar Fondo tvarkytojas priverstas priimti operatyvaus valdymo sprendimus, neturėdamas būtinos informacijos. Pažymėtina, kad 2002 m., kai atskaitomybės formos turinį buvo nusistačiusi pati IAE, atskaitomybės forma suteikdavo daugiau informacijos negu dabartinė ŪM parengta forma.

7 pastaba
Visų Lietuvos fondų (ne tik IAE eksploatacijos nutraukimo fondo) lėšų apskaitos ir atskaitomybės sudarymo problemos yra seniai žinomos. Tačiau jos tampa dar svarbesnės, kai fondus pasiekia lėšos iš ES. Nesureguliuvus šių problemų, iškilis rizika didelių sankcijų Lietuvai, nes ES reikalavimai šių fondų lėšų tvarkymui yra labai griežti.

Šios problemos sprendimas priklauso ne tik Finansų ministerijos kompetencijai. Ūkio ministro 2003-09-22 įsakymo Nr. 4-356 2.3 p. numatyta³¹, kad VĮ IAE eksploataavimo nutraukimo programos įgyvendinimo priemonių vykdytojai ketvirtinę Fondo lėšų naudojimo ataskaitą Ūkio ministerijai turi pateikti pasibaigus atskaitiniam ketvirčiui ir ne vėliau kaip iki kito mėnesio pabaigos (o metinę – net iki kitų metų I ketv. pabaigos), o paraiškos finansavimui gauti pateikiamos Ūkio ministerijai iki to paties mėnesio 15 d. Šias paraiškas FM Iždo departamentas patenkina per 3 dienas nuo paraiškos gavimo dienos.

Todėl Ūkio ministerija pateikia FM Iždo departamentui paraiškas gauti finansavimui iš Fondo žymiai anksčiau, negu ji ir Fondo taryba galėtų išanalizuoti anksčiau pervestų lėšų panaudojimo ataskaitas. Tokia padėtis didina Fondo lėšų netinkamo panaudojimo riziką.

Fondo atskaitomybę reglamentuojančiuose ŪM norminiuose dokumentuose nenustatyta išlaidų klasifikacija, kurią turėtų taikyti visi ūkio subjektai, gaunantys lėšas iš Fondo. Dėl šios priežasties kiekvienas Fondo lėšų gavėjas atskaitomybėje klasifikuoja išlaidas savo nuožiūra. Jeigu tokia klasifikacija būtų nustatyta ir patvirtinta, būtų galima lengvai palyginti ir Fondo lėšų panaudojimą skirtinguose subjektuose, ir išlaidų dinamiką tam tikru laikotarpiu, ir teisingai, išsamiai detalizuoti Fondo išlaidas suvestinėje Fondo atskaitomybėje.

Sudarydami metinę atskaitomybę, ūkio subjektai dalį patirtų sąnaudų grupuoja ne pagal vykdomus projektus arba įsigytų materialinių vertybių ir paslaugų rūšis, bet pagal Fondo sąmatos straipsnius, iš kurių buvo padengtos tos sąnaudos.

Pvz., IAE Eksploatacijos nutraukimo tarnybos 2004 metų Fondo lėšų panaudojimo ataskaitoje, iš 1 227,4 tūkst. Lt sumos, parodytos straipsnyje „Nenumatytos išlaidos“, 687,0 tūkst. Lt (56 proc.) sudarė ENT administracinio pastato remonto darbų išlaidos. Šios išlaidos buvo priskirtos prie nenumatytų išlaidų vien dėl to, kad šio pastato remontui Fondo lėšų sąmatoje buvo numatyta tik 600,0 tūkst. Lt, o faktiškai panaudota 1 287,0 tūkst. Lt. Iš priskirtų šiam straipsniui lėšų buvo apmokėti ir kiti projektavimo darbai, projektų ekspertizė (išlaidos priskirtos straipsniui „Kitos Eksploatacijos nutraukimo tarnybos išlaidos“), statybos priežiūros darbai, nors

³¹ – Visas dokumento pavadinimas – LR ūkio ministro 2003-09-22 įsakymas Nr. 4-356 „Dėl paraiškos skirti valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimo fondo lėšų ir šio fondo lėšų naudojimo ataskaitos formų pavirtinimo“.

pagal 2003-12-18 VŠĮ Lietuvos Respublikos apskaitos instituto standartų tarybos nutarimu Nr. 1 patvirtinto 12-ojo verslo apskaitos standarto „Ilgalaikis materialusis turtas“ IV str. nurodytą tvarką šie darbai yra pastatytų objektų balansinės vertės sudedamoji dalis, ir jų išlaidos turi būti įskaitytos į atitinkamo objekto bendrą statybos kainą.

ENT atskaitomybėje atskira eilute parodytos 100,5 tūkst. Lt atliekų tvarkymo, elektros, šilumos, vandens tiekimo ir kitos išlaidos. Šių išlaidų atsiradimo priežastis – statybos ir remonto darbai, vykdomi pagal IAE uždarymo priemonių planą. Tad vadovaujantis minėtoju verslo apskaitos standartu, ir šios išlaidos yra pastatytų (rekonstruotų) objektų balansinės vertės sudedamoji dalis ir turėtų būti atvaizduotos atskaitomybėje prie konkrečių projektų išlaidų.

Analizės rezultatai leidžia padaryti išvadą, kad 2004 m. ENT Fondo atskaitomybėje iš bendrųjų 12 656,3 tūkst. Lt išlaidų sumos, 1 354,5 tūkst. Lt (arba 10,7 proc.) turėjo būti priskirti atitinkamų projektų vykdymo išlaidoms. Be to, atskaitomybėje dalis kompiuterinės ir kitos biuro technikos, baldų įsigijimo išlaidų įtraukta į nenumatytų išlaidų straipsnį, o dalis į kitų išlaidų straipsnį.

Panašūs netikslumai pastebėti 2003 m. ENT ir 2004 m. VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūros atskaitomybėse.

Ūkio subjektų Fondo lėšų panaudojimo atskaitomybės sudarymo problemos neišvengiamai

8 pastaba
<p>Kai kurie ūkio subjektai savo iniciatyva sudaro ir tokius analitinės apskaitos registrus, kuriuose šios sąnaudos sugrupuotos teisingai, tačiau ši informacija nepateikiama Fondo atskaitomybėje.</p> <p>Atsižvelgiant į IAE uždarymo priemonių vykdymo asignavimų dydį, jų panaudojimo ypatumus, vienu metu vykdomų projektų skaičių, bendrą projektų finansavimą iš skirtingų šaltinių, Fondo valdytojams turi būti pateikiama atskaitomybė, kuri būtų aiški ir suprantama, bet, įvertinant ir Fondo veiklos specifiką, neturėtų labai skirtis nuo biudžetinių įstaigų atskaitomybės.</p>

turi įtakos ir Fondo metinės suvestinės atskaitomybės sudarymo teisingumui, aiškumui ir suprantamumui.

Fondo lėšomis vykdomi projektai yra ilgalaikiai, jų finansavimas nuolat didėja, todėl atskaitomybės sudarymo tvarkos nebuvimas trukdo Fondo tarybai ir ŪM struktūroms kokybiškai valdyti IAE uždarymo projektus.

Finansų ir Ūkio ministerijų specialistams Fondo suvestinės atskaitomybės sudarymo problemos yra

žinomos, vyksta ŪM ir FM susirašinėjimas, aiškinantis, kas ir kaip turi tvarkyti Fondo lėšų panaudojimo suvestinę buhalterinę apskaitą ir sudaryti metinę atskaitomybę, tačiau šios problemos dar neišspręstos.

Fondo įstatymo 8 str. 1 d. nustato, kad Fondo lėšų apskaitą užtikrina jo laikytojas, vadovaudamasis finansinę apskaitą ir atskaitomybę reglamentuojančiais teisės aktais, t. y. Finansų ministerija. Tačiau apskaitos problema yra sisteminė, nes dalis pirminių dokumentų, būtinų apskaitos registrų tvarkymui, kaupiami Finansų ministerijoje, o kita dalis – Ūkio ministerijoje.

9 pastaba

IAE uždarymo sąnaudų apskaitos problema yra platesnė už Fondo lėšų apskaitos problemą. Ateityje Lietuvai reikės atsiskaityti prieš ES, kiek savų lėšų (ne tik iš Fondo) Lietuvos įmonės panaudojo IAE uždarymui, tačiau tokią apskaitą savo iniciatyva iš dalies tvarko tik IAE, bet oficialiai ši informacija kol kas neskelbiama.

Sudarant metinę atskaitomybę, sąskaitų likučiai turi būti inventorizuoti, o reikalui esant, gauti ir patvirtinimai apie juos iš kitų subjektų (programų vykdytojų). Fondo lėšų finansinės apskaitos ir atskaitomybės sudarymo klausimu būtina aiškiai reglamentuoti abiejų institucijų tarpusavio bendradarbiavimą, nes kol lėšų apskaitą ir atskaitomybę tvarko skirtingos institucijos, visuomet bus rizika, kad gali būti neatliktos visos būtinos procedūros ir dėl to gali būti neišsamiai ar net neteisingai sudaryta atskaitomybė.

Faktas, kad Finansų ir Ūkio ministerijų atstovai – Fondo tarybos nariai – negali operatyviai pašalinti minėtųjų trūkumų, rodo, kad Fondo veiklos valdymą būtina tobulinti.

Fondo sąmata patvirtinama kartu su ateinančiųjų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių įstatymu (šio įstatymo atskiru priedėliu). Tam, kad Fondo sąmata būtų patvirtinta laiku, Ūkio ministerija Fondo lėšų sąmatos projektą turi parengti ne vėliau, kaip iki

10 pastaba

Nuo 2005 m. IAE dirbs tik vienu bloku, todėl padidės ir Fondo pajamų dydžio priklausomybė nuo atsitiktinių faktorių (pvz., nuo neplanuotų bloko avarinių stabdymų kiekio ir jų trukmės), t. y. Fondo sąmatos planavimo tikslumas objektyviai dar labiau sumažės.

liepos mėn. Pagrindinis Fondo pajamų šaltinis yra atskaitymai nuo Ignalinos AE pajamų, gautų už parduotą elektros energiją. Tačiau Fondo sąmatos projekto (biudžeto) sudarymo metu nepakankamai tiksliai žinoma, kokie bus nustatyti IAE elektros energijos pardavimo tarifai šalies vidaus vartojimui ir eksportui (šie tarifai tarpusavyje gali labai skirtis), neišklaidos ir elektros energijos gamybos ir eksporto apimtys, o nuo to priklauso net IAE energijos suvartojimas savo reikmėms. Rezultatas – nepakankamas sąmatos projekto pajamų planavimo tikslumas.

11 pastaba

Fondo lėšomis finansuojama katilinės Visagine statyba bus užbaigta metais vėliau ir tik sustabdžius pirmą IAE bloką vien dėl to, kad ilgą laiką nepavyko išspręsti klausimo, ar rangovas – tarptautinio konkurso nugalėtojas, atitinka konkurso sąlygas.

Fondo išlaidų sąmatos pagrindas – IAE eksploatacijos nutraukimo programa ir jos priemonių planas – nėra stabilūs, nes nuolat keičiasi numatyti priemonių įvykdymo terminai, kaštai, ir tai vyksta dėl aplinkybių, kurių neįmanoma įvertinti iš anksto.

Dabar netikslaus Fondo išlaidų projektų sudarymo ydas bandoma spręsti koreguojant sąmatą valstybės biudžeto patikslinimų įstatymais ir suteikiant Fondo tarybai ir Ūkio ministerijai didelę Fondo lėšų panaudojimo laisvę: 2003 m. patvirtintoje sąmatoje iš 19 103,0 tūkst. Lt numatyta išlaidų 5 435,0 tūkst. Lt (28,5 %) paskirtis nebuvo detalizuota, o 2005 m. numatyta nedetalizuotos paskirties išlaidų dalis padidėjo iki 13 545,0 tūkst. Lt (32,2%).

IŠVADA:

5.1. Fondo lėšų apskaitos ir atskaitomybės sudarymo procesas nepakankamai reglamentuotas, todėl Fondo finansinė atskaitomybė nesuteikia pilnos informacijos apie Fondo būklę: pajamas, išlaidas, subjektų skolas Fondui ir veiklos rezultatus. Fondo

atskaitomybės sudarymo problemos gali turėti įtakos lėšų panaudojimo ir kitų valdymo sprendimų pagrįstumui. Šios problemos žinomos Finansų ir Ūkio ministerijų specialistams, tačiau jos dar neišspręstos.

6. Fondo pajamų kaupimas.

Audito metu buvo nustatyta, kad yra rezervų taupiau ir efektyviau naudoti Fondo lėšas, tačiau ir išnaudojus visus rezervus, išlieka rizika, kad dėl Fondo lėšų trūkumo Lietuva nesugebės IAE uždarymo priemonių finansavimui įnešti savąją privalomojo finansavimo dalį.

Po 2009 metų, kai Ignalinos atominė elektrinė bus galutinai uždaryta, neliks Fondo pajamų šaltinių, o išlaidoms lėšų reikės ir toliau. Vien tik ES principinis sutikimas IAE uždarymo darbams papildomai skirti daugiau negu 800 mln. EUR, bendrajam finansavimui papildomai pareikalaus iš valstybės skirti dar iki 400 000,0 tūkst. Lt. Planuojamas 2005-01-01 Fondo lėšų likutis – 201 000,0 tūkst. Lt, faktas – 228 400,0 tūkst. Lt, numatomos pajamos per metus – 24 000,0 tūkst. Lt.

Fondo įstatymo 3 straipsnis nustato, kad Fondo lėšas sudaro:

- ❖ Ignalinos AE atskaitymai nuo pajamų, gautų už parduotą elektros energiją;
- ❖ užsienio šalių, tarptautinių organizacijų, finansų institucijų, Lietuvos Respublikos juridinių ir fizinių asmenų savanoriški tiksliniai įnašai;
- ❖ lėšos, gautos pardavus uždarymo metu realizuotą turtą;
- ❖ pajamos, gautos iš laikinai laisvų Fondo lėšų investicijų į valstybės vertybinius popierius (obligacijas);
- ❖ kitos lėšos.

Iš metinės atskaitomybės duomenų ir banko dokumentų audito metu nustatyta, jog pagrindinis Fondo pajamų šaltinis yra atskaitymai nuo Ignalinos AE pajamų, gautų už parduotą elektros energiją. Nuo 1999-01-01 atskaitymai sudaro 6% IAE realizacinių pajamų (atėmus akcizą).

2 lentelė. 2004 m. Fondo lėšų sudedamosios dalys

Fondo lėšų sudedamosios dalys	Suma,	Dalis,
Atskaitymai nuo Ignalinos AE pajamų, gautų už parduotą elektros energiją	39 952	83,7
Fondo lėšų investicijos į valstybės vertybinius	6 879	14,4
Palūkanos už terminuotus indėlius ir likučius	888	1,9
Iš viso per 2004 metus³²:	47 719	100,0

Ir ateityje atskaitymai nuo IAE pajamų už parduotą elektros energiją ir palūkanos už investuotas Fondo lėšas gali būti pagrindiniais Fondo pajamų šaltiniais. Fondo įstatyme numatyta, kad Fondo pajamų šaltiniu gali būti ir pajamos, gautos už parduotą IAE turtą, tačiau dėl realizuotino turto specifinio pobūdžio yra rizika, kad šis pajamų šaltinis nebus gausus. Nors IAE įrenginių sudėtyje yra daug vertingų medžiagų, jų demontavimo ir radiacijos panaikinimo darbai kainuos

³² – Dar 13,1 tūkst. Lt nepanaudotų lėšų gražino Fondui ūkio subjektai.

labai brangiai. Anksčiau atliktų IAE auditų rezultatai rodo, kad net trečio, nebaigto statyti ir niekada neeksploatuoto bloko demontavimo darbai ir susidariusių medžiagų realizavimas ne tik užsitęsė daugiau kaip 10 metų, bet ir buvo IAE labai nuostolingi.

Pažymėtina, kad ne visas IAE turtas yra specifinis. IAE turi pastatų jai priklausančioje teritorijoje, kur nėra radiacijos poveikio (valgykla, poilsio bazė ir kt.). Šis turtas palaiapsniui perduodamas kitų ūkio subjektų žinion, restruktūrizuojant IAE, toks turtas gali būti parduotas dar iki IAE sustabdymo. IAE restruktūrizacijos metu sukurtus naujus ūkio subjektus ateityje numatyta privatizuoti. Kol kas nėra sudaryto tikslaus IAE realizuotino turto sąrašo, nėra sprendimo dėl šio turto likimo, todėl jo realizacijos pajamos gali atitekti IAE arba privatizavimo fondui, bet ne IAE uždarymo fondui, nes dabar vykdomi dar ne IAE uždarymo, o IAE pirmojo bloko sustabdymo darbai.

Faktinės 2004 m. Fondo išlaidos sudarė 38 834,0 tūkst. Lt, ir jeigu Fondo lėšos tais metais

12 pastaba
Fondo tarybos narių apklausos metu paaiškėjo, kad jiems nežinomas Fondo pajamų poreikis ir kad jie tuo nelabai rūpinasi.

nebūtų buvę investuojamos, jau 2004 m. Fondo pajamos ir sąnaudos būtų buvę maždaug vienodos. Manoma, kad nuo 2005-01-01 Fondo pajamos gali sumažėti apie 50 proc., nes sustabdžius pirmąjį bloką,

sumažės IAE gaminamos elektros energijos pardavimų pajamos, tad ir atskaitymai į Fondą. Planuojamas pajamų deficitas 2005 m. – 18 016,0 tūkst. Lt:

3 lentelė. Fondo pajamų, išlaidų ir atsargų palyginimas

	Pajamos, tūkst. Lt	Išlaidos, tūkst. Lt	Atsarga (+), deficitas (-), tūkst. Lt
2004 m. (faktas)	47 733	38 834	+8 899
2005 m. (planas)	24 000	48 000	-18 016

Galima prognozuoti, kad deficitas gali būti dar didesnis, nes vien tik sustabdytam pirmam IAE blokui išlaikyti 2005 m. Fondo sąmatoje buvo numatyta 10 000,0 tūkst. Lt, o IAE specialistų vertinimais tam gali prireikti maždaug 20 000,0 tūkst. Lt. Deficitas gali padidėti ir dėl Fondo investicinių pajamų sumažėjimo, nes dėl lėšų trūkumo Fondo lėšų laikytojams jau 2005 m. gali prireikti pradėti realizuoti įsigytus vertybinius popierius.

Galimi šios problemos sprendimai:

- ❖ IAE uždarymo darbų privalomojo finansavimo dalies padengimą numatyti valstybės biudžete;
- ❖ šios dalies padengimą numatyti gaminamos elektros energijos tarife, priskiriant ją viešųjų interesų kategorijai;
- ❖ didinti elektros energijos tarifą;

❖ derybose su ES, siekiant Lietuvos IAE uždarymo darbų finansavimo dalies sumažinimo.

Pažymėtina, kad IAE eksploatavimo nutraukimo įstatyme ir nuostatose nenustatyti Fondo tarybos įgaliojimai spręsti ar teikti siūlymus dėl Fondo pajamų užtikrinimo.

Nepriklausomai nuo to, kaip būtų sprendžiamas Fondo pajamų užtikrinimo klausimas, pagrindine problema išliks laiko faktorius. Dar 1995 m. buvo nustatyta, kad norint sukaupti reikiamą eksploatavimo nutraukimui finansinių išteklių kiekį, atsiskaitymus į Fondą reikia padidinti iki 16,6%. Šis atsiskaitymų dydis buvo įteisintas LR Vyriausybės 1995-11-02 nutarimo³³ Nr. 1403 3 punktu, tačiau jau 1996-02-02 atskaitymų dydis buvo sumažintas³⁴ iki 4,4 proc.³⁵ Dabar atskaitymai į Fondą turėtų būti padidinti iki 26 %, o tai pareikalautų elektros energijos pirkimo iš

13 pastaba
Vienas iš realiausių Fondo pajamų šaltinių galėtų būti dalies gaminamos elektros energijos tarifo priskyrimas viešųjų interesų kategorijai. Tai nesukeltų didelio elektros energijos tarifo pakėlimo, nes dabar tokiu būdu gautos lėšos naudojamos IAE saugos projektams finansuoti. Uždarius IAE, lėšų poreikis saugos gerinimui sumažės, ir perteklinės pajamos galėtų būti nukreiptos į Fondą.

IAE tarifą³⁶ nuo 6,58 ct/KWh padidinti iki 8,71 ct/KWh, t. y. 32%. Šie skaičiai rodo, kad Fondo pajamų užtikrinimo problema jau negali būti išspręsta koku nors vienu būdu, t. y. reikalingas kompleksinis sprendimas ir jis negali būti atidėliojamas.

IŠVADOS:

6.1. IAE eksploatavimo nutraukimo įstatyme ir nuostatose nenustatyti Fondo tarybos įgaliojimai spręsti ar teikti siūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei dėl Fondo pajamų užtikrinimo, todėl yra rizika, kad dėl Fondo lėšų trūkumo IAE uždarymo priemonių finansavimui Lietuva nesugebės įnešti savosios privalomosios finansavimo dalies.

6.2. Nesant IAE realizuotino turto sąrašo ir teisinio pagrindimo pradėti jį realizuoti dar pirmojo bloko veiklos stabdymo metu, negalima bent apytikriai įvertinti šio turto realizuotinos vertės ir užtikrinti, kad pajamos už šį turta papildytų Fondo lėšas.

7. Fondo lėšų investavimas.

Ūkio ministerija dar 1998 m. informavo³⁷ suinteresuotas institucijas, kad dėl neišspręstos laikinai laisvų Fondo lėšų investavimo problemos yra tikimybė, kad nebus gautos visos įmanomos pajamos ir nuvertės jau sukauptos Fonde lėšos. Šią problemą Ūkio ministerija nustatė laiku, tačiau

³³ – Visas dokumento pavadinimas: LR Vyriausybės 1995-11-02 nutarimas Nr. 1403 „Dėl Valstybės įmonės „Ignalinos atominė elektrinė“ eksploatavimo nutraukimo fondo nuostatų patvirtinimo ir išlaidų, susijusių su šio fondo sudarymu ir panaudoto branduolinio kuro tvarkymu“.

³⁴ – ŪM nuomone, vienintelė tokio sprendimo priežastis – kad nebūtų padidintas elektros energijos kainos didėjimas Lietuvos vartotojams.

³⁵ – LR Vyriausybės 1996-02-02 nutarimas Nr. 181 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. balandžio 21 d. nutarimo Nr. 573 ir 1995 m. lapkričio 2 d. nutarimo Nr. 1403 dalinio pakeitimo“.

³⁶ – ŪM specialistų įvertinimas.

³⁷ – LR Ūkio ministerijos 1998-12-11 raštas Nr. 53-03-8446.

ilgą laiką vyko tik Finansų ir Ūkio ministerijų susirašinėjimas dėl reikalingų teisės aktų rengimo, ir Fondo investicinė veikla prasidėjo 2003 m. pabaigoje³⁸, t. y. po 5 metų nustačius šią problemą, o investicijų į trumpalaikius terminuotus indėlius programa pradėta tik 2004 m.

Galimybė investuoti laikinai laisvas Fondo lėšas į valstybės vertybinius popierius (toliau tekste – VVP) buvo įteisinta nuo 2002-01-01 įsigaliojusiu Fondo įstatymu³⁹ (7 str. 4 d.). Šio įstatymo 3 straipsnio 4 d. nustatyta, kad Fondo lėšas sudaro ir palūkanos, ir pajamos už Fondo lėšas, panaudotas VVP įsigyti. Pažymėtina, kad investavimo galimybės realizavimui būtini teisės aktai buvo priimti dar iki šio įstatymo įsigaliojimo.⁴⁰

Per laikotarpį nuo laikinai laisvų lėšų investavimo į VVP pradžios iki 2005-01-01 į Fondą gauta 6 879,3 tūkst. Lt palūkanų (tai sudaro 14,4% 2004 m. pajamų), o iš terminuotų indėlių Lietuvos banke – 888,4 tūkst. Lt palūkanų (1,9% 2004 m. pajamų). Galima teigti, kad Fondo investicinės veiklos pajamos (gautos palūkanos) faktiškai tapo kai kurių priemonių finansavimo šaltiniu.

Auditorių vertinimais⁴¹, jeigu laikinai laisvų lėšų investicijų programa būtų buvusi pradėta iškart, kai tik tai buvo įteisinta, t. y. nuo 2002 m., Fondas papildomai galėjo gauti ne mažiau kaip 7 903,0 tūkst. Lt⁴² papildomų pajamų.

Fondo tarybos sprendimu visus laisvų Fondo lėšų investavimo klausimus pavesta tvarkyti Finansų ministerijai (toliau – FM). Auditorių nuomone, tai yra logiškas ir teisingas sprendimas, nes tik FM, turėdama šios srities specialistus ir prieinamumą prie atitinkamos informacijos šaltinių, gali su mažiausia rizika užtikrinti didžiausią valstybės lėšų investavimo pelningumą ir nesukelti neigiamų pokyčių VVP rinkoje, investavus vienu metu labai dideles sumas.

Atitinkamų FM dokumentų analizė ir pokalbiai su jos specialistais parodė, kad FM veikloje, susijusioje su Fondo lėšų investavimu, investicijų valdymu ir jų apskaita, spręstinių klausimų nėra.

Laikinai laisvų Fondo lėšų investavimo problemų turi Fondo lėšų gavėjai. Jų atsiradimo priežastys – tarp lėšų gavimo iš Fondo iki jų panaudojimo susidaro ilgas laiko tarpas, t. y. lėšų gavimo iš Fondo grafikas neatitinka jų faktinio poreikio grafiko, ir dėl to Fondo lėšų gavėjų sąskaitose kartais susidaro dideli Fondo lėšų likučiai.

AB Lietuvos elektrinėje finansuojamų iš Fondo lėšų projektų vykdymas prasidėjo 2005 m. balandžio mėn., tačiau jau 2004 m. į jos sąskaitą buvo pervesta 19 895,0 tūkst. Lt, iš jų 6 631,0 tūkst. Lt spalio mėn.⁴³, nors Lietuvos elektrinės generalinis direktorius P. Noreika dar

³⁸ – Fondo lėšomis pirmieji VVP buvo įsigyti tik 2003-08-21 (VVP emisija Nr.61004).

³⁹ – Visas dokumento pavadinimas – Valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo fondo 2001-07-12 įstatymas Nr. IX-466.

⁴⁰ – Laikinai laisvų valstybės piniginių išteklių investavimo tvarka patvirtinta LR finansų ministro 2001-07-20 įsakymu Nr. 207 ir kitais teisės dokumentais.

⁴¹ – Atitinkami skaičiavimai pateikti darbo dokumente Nr. AG-9-4.

⁴² – Faktiškai negautų pajamų suma yra didesnė, nes skaičiuodami auditoriai laikėsi prielaidos, kad VVP palūkanų normos svertinis vidurkis sudaro 4,56 proc., o trumpalaikių indėlių – 2,05 proc. (nors yra ir pelningesnių VVP). Pelningiausios investicijos nėra rizikingesnės, nes Fondo pinigus FM investuojami irgi į VVP.

⁴³ – 2004-10-06 Ūkio ministerijos mokėjimo paraiška Nr.14.

2004 m. liepos mėnesį⁴⁴ informavo Fondo tarybą, kad Fondo lėšomis finansuojamų priemonių įgyvendinimo pradžia nusikelia į 2004 m. gruodžio mėnesį ir kad elektrinė galės panaudoti tik dalį skirtų lėšų.

Susikaupusių Fondo lėšų gavėjų sąskaitose laikinai laisvų Fondo lėšų likučių investavimo problemos ūkio subjektai negali tinkamai išspręsti dėl to, kad nėra šio proceso reglamentacijos: laikinai laisvų Fondo lėšų investavimo klausimai neaptarti Fondo veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose, ir šių klausimų sprendimas paliktas Fondo lėšų gavėjų nuožiūrai. Ūkio ministerija reikalauja iš Fondo lėšų gavėjų ne investuoti laisvas lėšas, o tik atsiskaityti dėl investavimo rezultatų.

Auditorių nuomone, viena iš priežasčių, trukdanti nustatyti laisvų Fondo lėšų investavimo tvarką yra neapibrėžtas Fondo lėšų teisinis statusas.

Pasekmės dėl to, kad nėra investavimo tvarkos, kurią turėtų nustatyti Ūkio ministerija ar Fondo taryba kartu su Finansų ministerija – ūkio subjektai investuoja Fondo lėšas į mažų palūkanų indėlius ar visai jų neinvestuoja, ir Fondas negauna galimų papildomų pajamų. Be to, subjektams savarankiškai investuojant, atsiranda didesnė investavimo rizika.

Auditorių vertinimais, dėl to, kad nėra Fondo lėšų investavimo programos (arba dėl pavėluotos investavimo pradžios), VĮ „Visagino energija“ negavo Fondui apie 44,0 tūkst. Lt galimų pajamų, Visagino m. savivaldybės administracija – 26,9 tūkst. Lt⁴⁵, AB Lietuvos dujos – 73,8 tūkst. Lt. Pastaroji įmonė neinvestavo Fondo lėšų likučio nuo 2004 m. gegužės 14 d. iki rugsėjo mėn., o tuo metu jos sąskaitoje buvęs 4 000,0 tūkst. Lt likutis buvo naudojamas Bendrovės sąskaitos kreditiniam likučiui dengti, nes įmonė buvo įsiskolinusi bankui pagal sąskaitos kredito (perviršio) sutartį.

Turėdamos laisvų Fondo likučių, jų neinvestavo VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūra, VšĮ Zarasų verslo informacijos centras, VšĮ IAE regiono plėtros agentūra (investuotina suma maždaug 4 000,0 tūkst. Lt), VĮ „Visagino energija“, Visagino m. savivaldybės administracija.

Ignalinos AE nuo investavimo programos pradžios iki 2005-01-01 gavo 204,9 tūkst. Lt palūkanų. IAE investuoja laikinai laisvas Fondo lėšas į terminuotus indėlius, bet skirtingai nuo kitų Fondo lėšas investuojančių subjektų, ji sudaro sutartis su bankais konkurso būdu. IAE investicijų pelningumas yra 35 punktais didesnis, palyginti su Finansų ministerijos vykdomomis laikinai laisvų Fondo lėšų investicijomis į terminuotus indėlius Lietuvos banke. Problema yra ta, kad IAE investavimo programos pradžia buvo tik 2003-10-14, kai buvo sudaryta pirmoji terminuota indėlio sutartis, nors jau 2003-01-01, t. y. dar prieš 10 mėnesių, IAE sąskaitoje buvo 2 300,0 tūkst. Lt Fondo lėšų likutis. ENT negali iš anksto numatyti visų aplinkybių ir pakankamu tikslumu parengti mokėjimų iš Fondo lėšų grafiko, todėl, IAE investuoja tik dalį laikinai laisvų Fondo lėšų. Taip

⁴⁴ – 2004-07-22 raštas Nr. 105.5.2130.

⁴⁵ – apskaičiuota darant prielaidą, kad ūkio subjektai investuotų laikinai laisvas Fondo lėšas tokiomis sąlygomis, kaip ir Finansų ministerija, investuojanti laikinai laisvas Fondo lėšas į 30-60 dienų terminuotus indėlius Lietuvos banke.

Fondas negauna galimų papildomų pajamų. Laikiniai laisvų Fondo lėšų likučiai IAE sąskaitoje kinta nuo 1 600,0 iki 4 500,0 tūkst. Lt.

AB Lietuvos elektrinė savo iniciatyva investavo iš Fondo gautus 19 895,0 tūkst. Lt į terminuotą indėlį Hanza banke (metinė palūkanų norma palyginti su FM didesnė 90 punktu).

Šie du ūkio subjektai naudojami rizikingesnėmis paslaugomis, nes investavo Fondo lėšas ne į valstybinių, bet į komercinius bankus. Skirtingai negu Finansų ministerija, šios įmonės laisvas lėšas investavo į indėlius litais, o ne eurais, t. y. įmonių turimų laisvų Fondo lėšų investicijos, vertinant pagal Finansų ministerijos nuostatus, ir šiuo atžvilgiu yra rizikingesnės negu Finansų ministerijos.

Auditorių nuomone, Fondo lėšų gavėjų laisvų likučių investicijų tvarkos reglamentacija yra tik pagalbinė priemonė padidinti Fondo pajamoms. Būtų naudingiau užtikrinti tokią Fondo lėšų mokėjimo tvarką, kad gavėjų sąskaitose nesikauptų dideli Fondo lėšų likučiai. Kol Fondo lėšos yra Finansų ministerijos sąskaitoje, ministerija gali jas investuoti į VVP, o jų pelningumas yra bent dukart didesnis, negu investicijų į trumpalaikius terminuotus indėlius.

Pažymėtina, kad Finansų ministerijos Išdo departamentas turi techninių galimybių ne tik pervesti Fondo lėšas avansu, kaip daroma dabar, bet ir apmokėti sąskaitas už atliktus darbus, t.y. Fondo lėšoms techniškai gali būti taikoma tokia pati mokėjimo tvarka, kaip ir biudžetinėms lėšoms. Tokia atsiskaitymų tvarka neleistų kauptis ūkio subjektų sąskaitose didelių Fondo lėšų likučių ir suteiktų galimybę Fondo tarybai ir Ūkio ministerijai organizuoti reikiamą Fondo lėšų panaudojimo kontrolę.

Viena iš didelių Fondo lėšų likučių susidarymo Fondo lėšų gavėjų sąskaitose priežasčių – nepasitikėjimas Fondu. Pvz., Visagino m. meras yra Fondo tarybos narys, bet projektų finansuojamų Fondo lėšomis, praktinis įgyvendinimas Visagino savivaldybėje (konkursų rengimas ir t. t.) prasideda tik tuomet, kai į savivaldybės specialiąją sąskaitą gaunamos visos atitinkamoms priemonėms numatytos lėšos, nors tai ne tik išaldo jau gautas Fondo lėšas ilgam laikui, bet ir sulėtina projektų įgyvendinimą.

IŠVADOS:

7.1. Fondo taryba laiku nepasinaudojo Fondo įstatymo suteikta galimybe jau nuo 2002 m. investuoti laikinai laisvas lėšas į vertybinius popierius, dėl to Fondas prarado galimybę gauti 7 903,0 tūkst. Lt papildomų pajamų.

7.2. Fondo nuostatuose ir kituose teisės dokumentuose neaptarti laikiniai laisvų lėšų, kurios yra ūkio subjektų žinioje, investavimo klausimai, todėl Fondo lėšas gavę ūkio subjektai investuoja šias lėšas į mažų palūkanų indėlius ar visai jų neinvestuoja. Dėl šių priežasčių mažėja Fondo pajamos.

7.3. Fondo lėšų pervedimas ūkio subjektams, neatsižvelgiant į realų lėšų poreikį, sudaro prielaidas jų neefektyviam panaudojimui ir mažina galimybę gauti į Fondą papildomas

Pažymėtina, kad rengiant investavimo konkursus, šios sąlygos gali būti pagerintos (IAE pavyzdys), nors tai didina investavimo riziką.

pajamas.

8. Fondo lėšomis sukuriama turto nuosavybė ir komercinės naudos kompensavimas Fondui.

Lietuvos ūkio subjektai, iš jų ir pelno siekiančios įmonės, IAE uždarymo plano priemonių įgyvendinimui naudojantys valstybinio Fondo lėšas, sukuria jų nuosavybėn patenkanti ilgalaikį materialųjį turtą, iš kurio eksploatacijos jie gali gauti ir komercinės naudos. Todėl susidarę ypatingos sąlygos, kai valstybinio Fondo tvarkytojas, iš dalies finansuodamas projektus, galinčius duoti ir komercinę naudą, prisideda prie jų vykdytojų ekonominio potencialo stiprinimo, bet nereikalauja kompensacijų Fondui ir tuo nepagrįstai didina Fondo lėšų poreikį.

1 pavyzdys: statant dujotiekį į Visaginą, AB Lietuvos dujos naudojo ir Fondo lėšas. Po 2009 m., kai bus sustabdytas antras IAE blokas, bendrovė kasmet pateiks 105 mln. kub. m dujų į Visagino katilines. Dujotiekis suprojektuotas taip, kad jis leistų aprūpinti dujomis Švenčionių ir Ignalinos rajonų, o ateityje ir Zarasų rajono gyventojus ir ūkio subjektus. Tad bus padidintas dujų vartotojų skaičius, tad kartu ir AB Lietuvos dujos pajamos.

1 geros praktikos pavyzdys
Į IAE uždarymo 2002 m. priemonių planą buvo įtraukta priemonė perkelti dalį branduolinio kuro iš pirmojo bloko tolesniam panaudojimui antrajame bloke ⁴⁶ . Projekto vertė 40 000,0 tūkst.Lt. Numatyti finansavimo šaltiniai – tarptautinė parama ir IAE lėšos. Tačiau tai yra grynai komercinis projektas, nes jis leis IAE sumažinti eksploatacinius sąnaudas ir bus pelningas. 2004 m. priemonių plane, nors projekto kaina padidėjo iki 63 110,0 tūkst. Lt, nuspręsta projekto įgyvendinimui panaudoti tik IAE lėšas ⁴⁷ .

2 pavyzdys: Fondo lėšomis AB Lietuvos elektrinėje įgyvendinamos priemonės (regeneratyvinių oro šildytuvų montavimas ir energetinių blokų valdymo sistemų modernizavimas) leis padidinti elektrinės naudingo veikimo koeficientą (sumažinti gaminamos elektros energijos savikainą), o įrengti sieros oksidų pašalinimo ir kietųjų dalelių sugaudymo iš dūmų įrenginiai ir mažesnės azoto oksidų išėigos kuro degikliai leis sumažinti atmosferos oro taršą ir sudarys galimybę Lietuvai dalį teršalų kvotos, nustatytos jai pagal Kioto protokolą⁴⁸, parduoti kitoms valstybėms.

Šios įmonės, vykdančios Fondo lėšomis finansuojamus projektus, naudojo ir savo lėšas (AB Lietuvos elektrinė 33 proc. projekto sumos, AB Lietuvos dujos – 12 proc.). Tačiau nesant komercinės naudos įvertinimo metodikos, Fondo taryba, priimdama sprendimus skirti finansavimą, negali įvertinti, ar projekto finansavimo iš Fondo lėšų dalis yra pagrįsta.

3 pavyzdys: Valstybės įmonėje „Visagino energija“ 2003–2004 m. iš Fondo lėšų buvo finansuojami vamzdyno **IAE katilinė–Visaginas** rekonstrukcijos darbai. Prieš rekonstrukciją vamzdyno likutinė vertė buvo 1 396,3 tūkst. Lt. Po rekonstrukcijos darbų, atliktų 73 proc. vamzdyno ilgio, jo likutinė vertė buvo padidinta investicijos suma (6096,0 tūkst. Lt), tačiau įmonės savininko kapitalas dėl atliktos investicijos nepadidintas. Specialistų vertinimais, įmonė

⁴⁶ – Šis priemonių planas patvirtintas LR ūkio ministro 2002-05-31 įsakymu Nr. 189, priemonės numeris 3.11.

⁴⁷ – Šis priemonių planas patvirtintas LR ūkio ministro 2004-07-12 įsakymu Nr. 4-276, priemonės numeris 2.15.

⁴⁸ – Jungtinių Tautų Bendrosios klimato kaitos konvencijos Kioto protokolai.

panaudojusi tik 5 277,0⁴⁹ tūkst. Lt Fondo lėšų, optimalaus techninio sprendimo dėka sukūrė sau ilgalaikį turtą, kurio reali rinkos vertė, Valstybinė kainų ir energetikos kontrolės komisijos nuomone, gali siekti 21 300,0 tūkst. Lt, t. y. panaudojusi Fondo lėšas, įmonė gerokai padidino savo verslo ir turto vertę.

Tokia situacija susidarė, nes LR teisės aktuose neįvardinta, kad Fondo lėšos yra valstybės lėšos, Fondo tarybai nesuteikta teisė skiriant finansavimą, nustatyti Fondo lėšų teikimo ūkio subjektams pobūdį – dotacija, valstybės parama, valstybės turtinis įnašas ar kt.

Iš VĮ „Visagino energija“ dokumentų, pateiktų Valstybinei kainų ir energetikos kontrolės komisijai, matyti, kad šių investicijų nusidėvėjimo sąnaudos yra įtrauktos į šiluminės energijos tiekimo tarifo projektą, t. y. ateityje, kai įsigalios naujasis tarifas, Visagino m. šiluminės energijos vartotojai apmokės už padarytas investicijas, tačiau apmokės ne Fondui, bet Įmonei.

14 pastaba
Aprašytų šiame skyriuje problemų nekiltų, jei Fondo lėšos būtų perduodamos taip, kaip gaunant finansavimą iš Tarptautinio Ignalinos eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondo, t. y. sudarius panaudojimo sutartis, kuriose su subjektais būtų aptarti visi gaunamų lėšų panaudojimo aspektai.

Tad išvardintais atvejais ūkio subjektams valstybės pagalba buvo reikalinga ir tam, kad dėl ilgo projektų atsipirkimo laiko ir ūkio subjektų ilgalaikio mokumo problemų jiems buvo nenaudinga plačiau naudoti finansavimo komercinius šaltinius. Iš tikrųjų šiais atvejais ūkio subjektams faktiškai buvo reikalingos ne tiesioginės valstybės investicijos, o tik galimybės gauti paskolas iš komercinių bankų palankesnėmis sąlygomis. Užtektų, jeigu palūkanos už paskolas jiems būtų dengiamos iš Fondo lėšų. Tokia galimybė sudarytų galimybes sutaupyti Fondo lėšų, tačiau ji nenumatyta nei Fondo įstatyme, nei Fondo nuostatuose.

Ūkio ministerija yra kartu su Visagino m. savivaldybės administracija VšĮ Ignalinos Atominės elektrinės regiono verslo inkubatoriaus dalininkė.

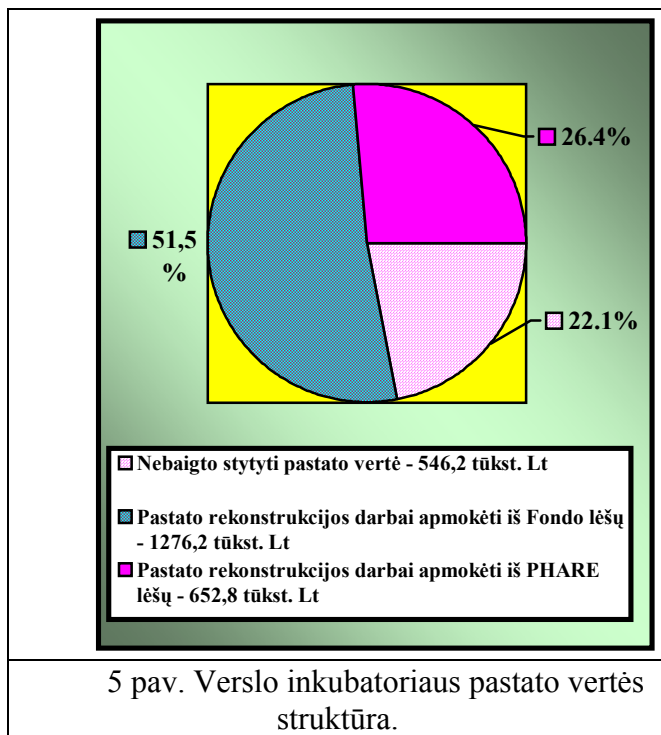
Pastatą, kuriame įsikūrė VšĮ Ignalinos Atominės elektrinės regiono verslo inkubatorius, Visagino m. savivaldybės administracija perdavė šiai įstaigai 2003-06-16, pasirašiusi su ja panaudos sutartį Nr. 1/5.86. Panaudos terminas – 10 metų, bet ne ilgiau kaip iki pastato įtraukimo į privalomą privatizavimo programą arba perdavimą kitam savininkui.

Nekilnojamojo turto registro centrinio duomenų banko duomenimis, visas šis turtas priskirtas savivaldybės nuosavybei, nors pastato 2 475,2 tūkst. Lt balansinėje vertėje savivaldybės dalis sudaro tik 546,2 tūkst. Lt (22,0 proc.) – buvusio nebaigto pastato statybos vertės (2 pav.). Likusi pastato vertė – 1 929,0 tūkst. Lt sukurta ne savivaldybės, bet IAE eksploatacijos nutraukimo fondo ir PHARE lėšomis, finansuojant šio pastato statybos užbaigimo ir pritaikymo įstaigos veiklai darbus. Leidimo šį turtą priskirti Visagino m. savivaldybės nuosavybei nėra.

⁴⁹ – Šios lėšos buvo panaudotos vamzdyno paviršinės dalies remontui.

Savo ekonomine prasme šie 1 929,0 tūkst. Lt yra dalininko įnašas į VŠĮ turtą, kurio dabar valstybė negalėtų atgauti tuo atveju, jei Įstaiga būtų likviduojama arba išskeldinama į kitą pastatą, tačiau dalininko dalies klausimas teisės aktuose nereglamentuotas.

Pažymėtina, kad Fondo veiklą reglamentuojantys teisės aktai nereikalauja iš Fondo lėšų gavėjų kompensuoti Fondo lėšų, panaudotų komercinių projektų įgyvendinimui.

IŠVADOS:

8.1. Kai kurių iš Fondo lėšų finansuojamų projektų įgyvendinimo metu sukuriamas ilgalaikis materialus turtas, kuris patenka projektų vykdytojų nuosavybėn ir gali būti naudojamas ne tik IAE uždarymo tikslams, bet ir komercinei naudai gauti. Savo ekonomine prasme tai yra valstybės investicija į tuos ūkio subjektus, dėl kurios turėtų padidėti valstybės turto vertė arba Fondas galėtų gauti kompensacijas, tačiau Fondo įstatyme tai nenumatyta. Dėl šios priežasties valstybė ir Fondas praranda dalį lėšų.

8.2. Fondo taryba nesinaudoja galimybe iš Fondo lėšų skirti dalinį finansavimą ūkio subjektams, vykdančioms IAE uždarymo tikslinius projektus, padengti palūkanoms už jų banko paskolas projektams vykdyti. Skiriant visą projektams reikalingą sumą iš Fondo lėšų, didėja Fondo lėšų poreikis.

8.3. LR teisės aktuose neįvardinta, kad Fondo lėšos yra valstybės lėšos. Fondo tarybai nesuteikta teisė skiriant finansavimą, nustatyti Fondo lėšų teikimo ūkio subjektams pobūdį – dotacija, valstybės parama, valstybės turtinis įnašas ar kt. Valstybės įmonėje „Visagino energija“ vamzdynų rekonstrukcijai panaudota 6096,0 tūkst. Lt Fondo lėšų, tačiau įmonės savininko kapitalas dėl atliktos investicijos nepadidintas.

9. Fondo lėšų panaudojimo ūkio subjektuose taupumo ir efektyvumo požiūriu vertinimas⁵⁰.

Išanalizavus, ar Fondo lėšų gavėjai pagal paskirtį panaudojo Fondo lėšas, buvo nustatyti du atvejai, kai skirto finansavimo dalis buvo panaudota bendroms subjektų reikmėms. Tokie atvejai nustatyti VŠĮ Zarasų verslo informacijos centre ir VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūroje, nors pagal tikslinės paskirties kriterijų Fondo lėšų panaudojimas buvo įvertintas visuose subjektuose, kurie gavo Fondo lėšas. Rimtesnė pagal savo mastą ir pasekmes problema yra netaupus ir neefektyvus Fondo lėšų panaudojimas ūkio subjektuose, dėl ko atsiranda papildomas finansinių išteklių poreikis ir neužtikrinamas jų panaudojimo skaidrumas.

9.1. Fondo lėšų panaudojimas pagal paskirtį.

VŠĮ Zarasų verslo informacijos centras per 2002–2004 m. pagal sutartį su K.Gudavičienės įmone patalpų remontui ir rekonstrukcijai panaudojo 45,3 tūkst. Lt Fondo lėšų. Sutartyje su rangovu nebuvo įvardinta, kam priklauso remontuojamosios patalpos. Fondo lėšomis buvo remontuojami visi Zarasų savivaldybės pastato trečiojo aukšto sanitariniai mazgai (10,74 kv. m), visas koridorius (97,6 kv. m) ir laiptinė (40 kv. m), nors VŠĮ Zarasų verslo informacijos centro patalpų plotas (61,36 kv. m) šiame aukšte tesudaro mažiau kaip 20 proc. šio aukšto ploto. Tai rodo, kad dalis rekonstrukcijai skirtų lėšų panaudota ne pagal paskirtį.

VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūros (toliau ataskaitoje – Agentūra) daugelyje išlaidų rūšių, kurios buvo padengtos iš Fondo lėšų, yra tokių, kurios tiesiogiai nesusijusios su Fondo finansuojamų programų vykdymu ir turėjo būti apmokėtos iš kitų šaltinių. Kai kurios iš jų parodytos 4 lentelėje.

4 lentelė. Fondo lėšų panaudojimo ne pagal paskirtį Agentūroje pavyzdžiai

Išlaidos, padengtos iš Fondo lėšų	Priežastys, dėl kurių tai neturėjo būti daroma
Agentūros Vilniaus administracijos patalpų nuomos ir išlaikymo visos išlaidos ⁵¹	Vilniaus administracijoje dirba 11 darbuotojų, iš kurių tik 4 yra susiję su Fondo programų vykdymu
Transporto į Maišiagalos radioaktyviųjų atliekų saugyklą išlaidos	Saugykloje vykdomi statybos ir remonto darbai niekaip nesusiję su IAE eksploatacijos nutraukimu
Teisinių konsultacijų išlaidos advokatui Remigijui Pilkiui	Teisinės konsultacijos nėra tiesiogiai susijusios su Fondo lėšomis finansuojamų programų vykdymu
Žurnale „Mokslas ir technika“ išspausdintas straipsnis	Straipsnio tematika nėra susijusi su Fondo mokslinių tyrimų programomis
Komandiruočių išlaidos	Komandiruočių ataskaitose nurodytų kelionių tikslai yra plataus spektro, ir jos turėtų būti finansuojamos ne vien tik iš Fondo lėšų. Be to, kai kurios komandiruotės visiškai nesusijusios su Fondo programų vykdymu

Fondo lėšos yra tikslinės, ir Fondo įstatymas draudžia jas naudoti kitiems, su IAE uždarymu

50 – Šis ataskaitos skyrius yra auditų, atliktų įmonėse ar organizacijose, gavusiose Fondo pinigų, rezultatų apibendrinimas.

51 – Dalis Agentūros administracijos patalpų nuomos ir išlaikymo išlaidų galėtų būti finansuojamos Fondo lėšomis. Šiai daliai tiksliai nustatyti turėtų būti atliktas papildomas auditas. Šiame audite tokių tikslų nebuvo.

nesusijusiems tikslams.

9.2. Konkursų organizavimas, naudojant Fondo lėšas.

Valstybės įmonė Visagino energija **vamzdyno IAE katilinė–Visaginas požeminės dalies remonto** paslaugų pirkimo konkursą paskelbė 2003-07-18, bet jau 2003-06-31, t. y. 18 dienų iki konkurso paskelbimo, būsimas konkurso nugalėtojas – UAB „Kašgarija“ – buvo parengusi vamzdyno rekonstrukcijos darbų projektą, o 2003-07-07, dar nepaskelbus konkurso, projektas buvo suderintas su VĮ Visagino energija. Tai rodo, kad šis konkursas buvo organizuotas tik formaliai.

Verslo inkubatoriaus patalpų įrengimo konkurso, kurį organizavo Visagino miesto savivaldybės administracija, laimėtojas buvo nustatytas 2002-11-13, bet konkurso laimėtojas sudarė projektavimo sutartį su subrangovu beveik prieš du mėnesius – 2002-09-20.

Tokie faktai leidžia daryti prielaidą, kad būsimų konkursų rezultatai jų laimėtojams buvo žinomi iš anksto ir konkursai organizuoti tik formaliai.

9.3. Pirkimo konkursų, naudojant Fondo lėšas, užduočių kriterijų nustatymas.

Visagino miesto savivaldybės administracija projekto „Visagino miesto atviros šildymo sistemos pertvarkymo į uždaryją projekto techninės užduoties ir paraiškos lėšoms gauti iš ES struktūrinių fondų jo įgyvendinimui parengimas“ panaudojo 795,0 tūkst. Lt Fondo lėšų. Nustatydamą projektavimo darbų pirkimo konkurso nugalėtoją, pirkimo komisija naudojo mažiausios kainos kriterijų. Iš viso projektui panaudoti numatyta 18 850,0 tūkst. Lt, pritraukiant trūkstamas investicijas iš ES struktūrinių Fondų⁵².

Galutinai visas šio projekto įgyvendinimo sąnaudas, į kurias bus įtrauktas ir sistemos nusidėvėjimas, ir pertvarkytos sistemos aptarnavimo sąnaudos (nuo jų priklauso šiluminės energijos tarifai) padengs šiluminės energijos vartotojai – Visagino miesto ūkio subjektai ir gyventojai, ir tai bus sunki našta šiluminės energijos vartotojams. Dėl šios priežasties pagrindiniu projekto sėkmės vertinimo kriterijumi turėjo būti ne projekto įgyvendinimo pigumas, bet ekonominis projekto atsiperkamumas – ar gauta šiluminės energijos ekonomija per priimtina laikotarpį leis padengti jo įgyvendinimo sąnaudas. Tad ekonominiu požiūriu – galėjo būti priimtinas net ir brangiausias projektas, vertinant pagal projektavimo ir jo įgyvendinimo sąnaudas, tačiau

15 pastaba
Auditorių nuomone, jeigu projektas būtų buvęs parengtas pagal jo rezultatų ekonominio naudingumo vartotojams principus, tai būtų galėję turėti didelį privalumą, siekiant gauti finansavimą iš ES fondų.

rengiant pirkimo konkursą, nebuvo atlikti ekonominiai skaičiavimai, kurie būtų padėję nustatyti, kiek šiluminės energijos būtų buvę galima sutaupyti, įdiegus projektą. Konkurso sąlygose nebuvo keliami projekto efektyvumo reikalavimai, buvo draudžiama teikti alternatyvius pasiūlymus, o konkurso nugalėtojas buvo nustatytas pagal mažiausią pasiūlytą kainą – visa tai sumažino galimybes nustatyti geriausią konkursinį pasiūlymą.

Verslo inkubatoriaus patalpų įrengimo ir veiklos užtikrinimo projektui Fondo sąmatoje

⁵² – VĮ IAE pirmojo ir antrojo bloko eksploatavimo programos įgyvendinimo priemonių plano 9.5 punktas.

2002 m. buvo numatyta 1 500,0 tūkst. Lt, Fondo lėšos buvo pervestos Visagino m. savivaldybės administracijai, kuri organizavo pastato, skirto verslo inkubatoriui (toliau ataskaitoje – Inkubatorius), rekonstrukcijos darbus. Konkurso nugalėtoju buvo pripažinta AB „Visagino tiekimas ir statyba“. Statybos darbų sutartinė kaina – 1 287,0 tūkst. Lt su PVM. Pažymėtina, jog rekonstrukcijų darbų sąnaudos labai priklauso nuo įrengtų Inkubatoriuje patalpų skaičiaus: kuo daugiau ir mažesnio ploto įrengiama patalpų, tuo didesnės sąnaudos rekonstrukcijai. Nustatydama projektavimo darbų pirkimo konkurso nugalėtoją, pirkimo komisija naudojo mažiausios kainos kriterijų. Bet po rekonstrukcijos paaiškėjo, kad įrengtų ir paruoštų nuomai kabinetų patalpos yra per didelės, todėl jų nuoma per brangi⁵³, ir kad tai nenaudinga potencialiems verslininkams. Dėl šios priežasties Inkubatorius turi daug laisvų neišnuomotų patalpų, negauna visų numatytų pajamų, ir tai reikalauja atlikti papildomus pastato rekonstrukcijos darbus, didinti Inkubatoriaus veiklos finansavimą iš Fondo ir kitų valstybės lėšų.

IAE katilinės stogų remontui buvo panaudota 603,9 tūkst. Lt Fondo lėšų. Darbai buvo pirkti iš UAB „Alramsta“, kuri Lietuvoje yra vienintelė bendrovė, naudojanti stogų remontui labai brangią medžiagą – WolfIn, kurios garantinis laikas siekia 30 metų, o būtent ši priežastis lėmė WolfIn pasirinkimą. Iš pokalbių su IAE specialistais nustatyta, kad katilinės poreikis elektrinei bus ne ilgesnis kaip 15-20 metų.

Tad pirma – stogo remontui buvo galima paieškoti medžiagos su mažesniu garantiniu laiku, antra – Lietuvoje yra prekiaujama panašios kokybės stogo dangomis, pigesnėmis už WolfIn kelis kartus, ir jų garantinis laikas siekia 30 metų; abiem atvejais stogo remonto kaina galėjo būti beveik dvigubai pigesnė; tai įrodo auditorių atliktas UAB „Alramsta“ parengtos ir IAE specialistų patvirtintos stogo dangos sąmatos kontrolinis perskaičiavimas, vadovaujantis Aplinkos ministerijos parengtomis statybos išteklių kainomis.

9.4. Projektų, finansuojamų iš Fondo lėšų, parengimas.

Jau nusistovėjusi Fondo lėšų gavėjų praktika skelbti darbų pirkimo konkursus, dar nesant užsakomų darbų projektinės dokumentacijos, ir užsakyti šią dokumentaciją kartu su darbais nėra Viešųjų pirkimų įstatymo reikalavimų pažeidimas. Tačiau tokia praktika yra ydinga, nes taip organizuojant konkursus, nesudaromos vienodos konkurencijos sąlygos, didėja užsakytų darbų konkurso kainos ir net pastatytų objektų išlaikymo sąnaudos – taisant projektavimo etape padarytas klaidas. Perkant vienu metu ir projektavimo, ir statybos darbus, prarandama galimybė tiksliai planuoti Fondo išlaidas.

Verslo inkubatoriaus patalpų įrengimo ir veiklos užtikrinimo projektui Fondo sąmatoje 2002 m. buvo numatyta 1 500,0 tūkst. Lt, Fondo lėšos buvo pervestos Visagino m. savivaldybės administracijai, kuri organizavo pastato, skirto verslo inkubatoriui (toliau ataskaitoje – Inkubatorius), rekonstrukcijos darbus. Nuo 2003-06-17 inkubatoriaus pastato rekonstrukcijos darbų

⁵³ – 2005-02-07 valstybinio audito ataskaita Nr. 2020-9-6 „Lėšų, gautų iš Ignalinos AE eksploatavimo nutraukimo fondo, naudojimo viešojoje įstaigoje „Ignalinos atominės elektrinės regiono verslo inkubatorius“, vertinimas.

užsakovo funkcijos buvo perduotos VšĮ Ignalinos atominės elektrinės regiono verslo inkubatoriaus administracijai. Konkurso nugalėtoju buvo pripažinta AB „Visagino tiekimas ir statyba“. Statybos darbų sutartinė kaina – 1 287,0 tūkst. Lt su PVM.

Sutarties objektas – pastato rekonstrukcijos projektinė dokumentacija ir statybos darbų vykdymas. Tačiau projekto įgyvendinimo metu galutinė rangos sutarties kaina padidėjo

5 pavyzdys
<p>Verslo inkubatoriaus patalpų įrengimo pabrangimo pagrindimas – 2003-04-11 komisijos aktas⁵⁴, kuriame nurodyta:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ konkurso sąlygose ir projekte pasiūlytas darbo kabinetų lubų ir sienų apdailos būdas negalės užtikrinti reikiamo estetinio vaizdo, eksploatuojant garantinio termino metu – po statybos užbaigimo; ❖ vidinės patalpų mūrinės sienos turi neleistinai didelius nukrypimus nuo plokštumos, atskirose sienų dalyse plytos suirė iki 100 mm; ❖ po projekto ekspertizės paaiškėjo, kad reikia įrengti papildomą priešgaisrinio vandens hidrantą. <p>Kad būtų užtikrintas stabilus kompiuterinių tinklų darbas, projekto ekspertai pasiūlė ant pastato stogo įrengti žaibolaidį.</p>

641,6 tūkst. Lt suma, t. y. 49,9 proc., nes iš savivaldybės ir rangovo atstovų sudaryta komisija nustatė, kad reikalingi papildomi darbai. Užsakovas neįvertino tai, kad rekonstrukcijos darbų sutartyje rangovas buvo prisiėmęs atsakomybę už projekto parengimą ir jo kokybę, todėl visi darbai, kurie po sutarties pasirašymo buvo įvardinti kaip papildomi darbai, auditorių nuomone, turėjo būti numatyti pirminėje projekto sąmatoje. Nepadarius išankstinio rekonstrukcijos projekto, Fondo lėšos buvo panaudotos patalpų savybių gerinimo darbams,

kurie iš esmės buvo tik nekokybiško projektavimo, kontrolės ir priežiūros trūkumo pasekmė.

Automobilio stovėjimo aikštelių prie VšĮ Ignalinos AE regiono verslo inkubatoriaus įrengimo projektui 2004 m. Fondo sąmatoje buvo numatyta 70,0 tūkst. Lt.

Vykdydamas statybos paslaugų pirkimo procedūras ir nustatydamas statybos darbų pirkimo konkurso nugalėtoją, Inkubatorius neturėjo tinkamų kriterijų įvertinti rangovų komerciniams pasiūlymams, nes pradėdamas darbų pirkimo procedūras, dar neturėjo stovėjimo aikštelės praplėtimo techninio projekto. Tik šiuo faktu galima paaiškinti situaciją, kad konkursui buvo pateiktos skirtingų pagal savo konstrukcijas aikštelių sąmatos. Pasekmė – konkurso užduoties objektas buvo dvi 10 ir 15 vietų automobilių stovėjimo aikštelės, o suprojektuota viena – 20 vietų.

Statybos ir projektavimo darbų sutartis buvo pasirašyta dar prieš tai, kai Visagino savivaldybės nuolatinė statybos komisija patikrino statinio projektą.

Visagino miesto savivaldybės administracija vykdoma projektą „Visagino miesto atviros šildymo sistemos pertvarkymo į uždarąją projekto techninės užduoties ir paraiškos lėšoms gauti iš ES struktūrinių fondų jo įgyvendinimui parengimas“, užsakė konkurso laimėtojui šildymo sistemos pertvarkymo Techninį ir Darbo projektus, neparengusi projektavimo techninės užduoties, ir pavedė ją paruošti pačiam konkurso laimėtojui, t. y. pirkimo konkursas įvyko neparuošus dokumentų, be kurių neįmanoma teisingai įvertinti nei projektavimo darbų kainų pagrįstumo, nei galutinių projekto įgyvendinimo sąnaudų, nei projekto ilgalaikio ekonominio efektyvumo.

Dažniausiai vykdydami remonto ir statybos projektus, Fondo lėšų gavėjai neapskaičiuoja

investicijų poreikio dydžio ir prieš skelbdami tokių darbų pirkimo konkursus, nenustato skaičiuojamosios statybos kainos, kaip tai rekomenduoja ir Aplinkos apsaugos ministro 2001-01-23 įsakymas Nr. 58 „Dėl skaičiuojamųjų kainų rinkinių patvirtinimo“, kuriuo patvirtinti UAB „Sistela“ parengti kainų rinkiniai pagal statybos išteklių analogų nomenklatūrą.

Tarp Fondo lėšų gavėjų vyrauja nuomonė, kad rekomenduojamųjų kainų netaikymas nėra esminis pažeidimas ir kad pakankamam Fondo lėšų taupumui užtikrinti visiškai turi pakakti vien tik įvykusio statybos darbų viešojo pirkimų konkurso, tačiau auditorių tyrimai parodė, jog siekiant taupaus ir efektyvaus Fondo lėšų panaudojimo, užsakovo skaičiuojamosios statybos kainos nustatymas prieš paskelbiant konkursą, yra pagrindinė priemonė, kuria Fondo lėšų gavėjai paprastai nesinaudoja.

Organizuodama **IAE techninio archyvo pastato** iš Fondo lėšų statybą, Pirkimų komisija šių darbų pirkimo konkurso sąlygose numatė pirkti iš rangovo vienu metu ir projektavimo, ir statybos darbus, t. y. buvo pasirašyta vadinamoji sutartis „iki rakto“ su konkurso nugalėtoja UAB „Ranga IV“, kuri įsipareigojo už 5 106,3 tūkst. Lt pastatyti archyvo pastatą.

Archyvo statybos darbų pirkimo konkurso dalyvių nuomone, kurią, dar nepaaiškėjus konkurso nugalėtojui, jie pareiškė raštuose, adresuotuose IAE ENT vadovui, statybos darbų vertė turėjo siekti apie 2 000,0 tūkst. Lt, arba 2,5 karto mažiau, negu buvo sumokėta už projekto įvykdymą.

Tokio tipo statiniui pagal LR aplinkos ministro 2002-04-30 įsakymu Nr. 214 patvirtinto Statybos techninio reglamento STR 1.06.03:2002 15.2 p. reikalavimus turėjo būti pateikti sąmatiniai statybos kainos apskaičiavimai, bet jie pateikti nebuvo, nes sąmata nebuvo sudaryta, t. y. nesudarius projekto sąmatos, buvo prarastos galimybės pasinaudoti sąmatos ekspertize ir taip užtikrinti Fondo lėšų panaudojimo tinkamą kontrolę. IAE neišnaudojo visų galimybių pasirinkti pigesnę archyvo pastato statybos variantą.

IAE neatliko išankstinės projekto vertės skaičiavimo organizuodama **katilinės stogų ir cheminių reagentų vamzdyno tramos remontą, ENT administravimo pastato remontą** ir vykdydama kitus projektus, VšĮ Ignalinos AE regiono verslo inkubatorius – organizuodamas **patalpų ir automobilių aikštelių įrengimo** konkursus.

Statybos darbų užsakymas, dar nesant darbų projektinės dokumentacijos, neleido rengti objektyvių pirkimo konkursų, jų dalyviai, siekdami laimėti konkursą, dirbtinai mažino pasiūlymų kainas, dėl ko nukentėjo sąžiningai dirbančios firmos, o pasekmė – projektų kainos galiausiai gerokai padidėjo. Pvz., dar 2001 m. Visagine buvo įgyvendintas tiriamasis projektas „Fiche“⁵⁵, kuriuo autoriai nustatė, kad Inkubatoriaus pastato rekonstrukcijos reali darbų kaina turi sudaryti 1 616,1 tūkst. Lt, tačiau tie konkurso dalyviai, kurie pasiūlė panašią kainą, konkursą pralaimėjo.

⁵⁴ – Visas dokumento pavadinimas – 2003-04-11 aktas „Dėl rastų neatitikimų vykdant projektą Nr.097-02-SN ir siūlomų projektinių sprendimų pakeitimų“.

⁵⁵ – Parengiamasis projektas Ekonominėi Socialinei Sanglaudai 2001 Projekto Fiche Ignalinos, Visagino ir Zarasų savivaldybių ekonominio restruktūrizavimo schema.

9.5. Ūkio subjektų, naudojančių Fondo lėšas, vidaus kontrolės sistemos veiksmingumas.

Auditorių nuomone, nebūtų labai pabrangę statybos darbų kainos, nebūtų buvę kitų neatitikimų, jei būtų efektyviai veikusi ūkio subjektų – Fondo lėšų gavėjų – vidaus kontrolės sistema.

Pavyzdžiui, IAE ENT Pirkimų komisija projekto „**Pastato 31V II ir III aukšto patalpų remontas**“ rangovo sudarytą sąmatą pateikė patikrinti IAE Ekonomikos planavimo ir kontraktų skyriui. Tačiau pagal IAE nustatytą tvarką nenumatyta, kad būtų analizuojamas projektų sąmatose nurodytų medžiagų naudojimo pagrindumas ir ieškoma galimybių pigiau įvykdyti projektus, todėl šio skyriaus sąmatų grupė nepateikė savo darbų vertės apskaičiavimo pagal galiojančius Lietuvos Respublikoje normatyvus ir įmonėje nustatytą jų taikymo tvarką ir nepasiūlė ENT Pirkimo komisijai pigesnio pirkimo varianto.

IAE techninio archyvo statybos ir projektavimo darbų konkurso sąlygose buvo reikalavimas, kad rangovo atliekamus statybos ir subrangovo – projektavimo darbus atliksiančiose įmonėse būtų įdiegta kokybės valdymo sistema ir statyba turi būti baigta iki 2004-12-01. Tačiau audito metu, t. y. jau praėjus pusei metų po sutartimi nustatyto darbų baigimo termino, archyvo pastatas dar nebuvo perduotas eksploatuoti. Pažymėtina, jog UAB „Ranga IV“ įrengė tik dokumentų saugyklos grindis, o visus statybos darbus atliko subrangovas VĮ „Visagino statybininkai“, kuriam konkurso sąlygose nebuvo keliami tokie kokybės valdymo reikalavimai. IAE vidaus kontrolės darbuotojai neatkreipė dėmesio į šiuos prieštaravimus, nes konkurso sąlygų reikalavimai, taikomi generaliniam rangovui, turėtų būti taikomi ir subrangovams.

Dėl nepakankamos rangovo ir statytojo techninės priežiūros tik statybos baigiamajame etape paaiškėjo, kad buvo blogai parinktos priešgaisrinės sistemos vamzdžių medžiagos, neatitinkančios projekto techninių reikalavimų, o IAE ENT darbuotojai, vykdę statybos darbų techninę priežiūrą, neužtikrino savalaikės ir kokybiškos šios priežiūros.

9.6. Specifinių IAE efektyvaus ir taupaus Fondo lėšų panaudojimo problemų vertinimas.

IAE yra viena iš pagrindinių Fondo lėšų naudotoja. Dėl šios priežasties specifinės IAE problemos turi didelę įtaką Fondo lėšų panaudojimo bendram efektyvumui.

IAE ENT išlaikoma tik iš Fondo lėšų, ir jos išlaikymo išlaidos nuolat didėja. Didėja ir ENT personalo skaičius. 2004 m. tarnyboje dirbo maždaug 60 žmonių, numatyta, kad ateityje šioje tarnyboje turėtų dirbti maždaug 1300 darbuotojų.

5 lentelė. ENT Fondo lėšų panaudojimo tendencijos

Metai	Panaudotų Fondo lėšų kiekis ENT, tūkst. Lt
2002 m.	2052
2003 m.	6695
2004 m.	12656
Iš viso	21403

Viena iš problemų – dar nėra detalios tolesnės ENT vystymo vizijos. Todėl neįmanoma reikalingu tikslumu įvertinti ENT išlaikymo kaštų pagrįstumo, ENT išlaikymui skiriamų Fondo lėšų panaudojimo efektyvumo.

ENT pastato remontui IAE panaudojo 1106,97 tūkst. Lt Fondo lėšų. Organizuodama remonto darbų pirkimą, IAE ENT pirkimo komisija nusprendė remonto darbus pirkti iš vienintelio šaltinio – VĮ „Visagino statybininkai“, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-12-31 nutarimu Nr. 2111 „Dėl valstybės įmonės Ignalinos atominės elektrinės įstatinio kapitalo mažinimo ir turto perdavimo, valstybės įmonės „Visagino statybininkai“ įstatinio kapitalo didinimo, sutikimo vykdyti viešąjį pirkimą iš vienintelio šaltinio“. Minėtuoju nutarimu IAE buvo įpareigota užtikrinti šiai įmonei, įsteigtai restruktūrizuojant IAE, darbų apimtį 2003–2004 metais, ir jai leista pirkti statybos ir remonto darbus iš šios įmonės.

Auditorių nuomone, IAE sprendimas pirkti darbus neorganizavus konkurso, nepagrįstas, nes minėtojo nutarimo Nr. 2111 6 p. nuostatos, leidžiančios VĮ IAE 2003–2004 metais pirkti statybos ir remonto paslaugas iš VĮ „Visagino statybininkai“, kaip iš vienintelio šaltinio, netaikytinas pirkimams už Ignalinos atominės elektrinės eksploatacijos nutraukimo fondo lėšas, kurios nepriklauso IAE. Viešųjų pirkimų konkurso atsisakymas sumažino IAE ENT galimybes taupiau panaudoti Fondo lėšas.

IŠVADOS:

9.1. VĮ Zarasų verslo informacijos centras už Fondo lėšas, skirtas centro patalpų remontui, atliko remonto darbus ir Zarasų savivaldybei priklausančiose patalpose.

9.2. Dalis IAE eksploatacijos nutraukimo Fondo lėšų, skirtų VĮ Radioaktyviųjų atliekų tvarkymo agentūrai, panaudotos finansuoti kitiems Agentūros darbams ir funkcijoms, kurie nėra tiesiogiai susiję su Fondo lėšomis finansuojamų programų vykdymu, ir turėjo būti apmokėti iš Agentūros lėšų.

9.3. Visagino miesto savivaldybės administracija, vykdamą projektą „Visagino miesto atviros šildymo sistemos pertvarkymo į uždarają projekto techninės užduoties ir paraiškos lėšoms gauti iš ES struktūrinių fondų jo įgyvendinimui parengimas“, užsakė konkurso laimėtojų šildymo sistemos pertvarkymo Techninį ir Darbo projektus, neparengusi projektavimo techninės užduoties, t. y. pirkimo konkursas įvyko neparuošus dokumentų, be kurių neįmanoma teisingai įvertinti projektavimo darbų kainų pagrįstumą ir galutinės projekto įgyvendinimo sąnaudas. Konkurso nugalėtoją nustatė pagal mažiausią pasiūlytą kainą, neįvertinusi projekto ekonominį naudingumą vartotojams. Tai apribojo galimybes nustatyti ekonomiškai naudingiausią konkursinį pasiūlymą.

9.4. IAE vidaus kontrolės sistema negarantavo taupaus Fondo lėšų naudojimo, vykdamą 2002–2004 m. Fondo lėšomis finansuotus įmonės ilgalaikio turto kapitalinės statybos, remonto ir techninio pertvarkymo darbus.

9.5. Fondo lėšų gavėjai – projektų vykdytojai, iš konkurso dalyvių vienu metu pirkdami ir projektavimo, ir statybos darbus, prarado galimybę objektyviai įvertinti konkursų dalyvių pateiktus pasiūlymus. Šiuo būdu organizuojant konkursus, galutinė darbų sudėtis, apimtis ir jų kaina gerokai didesnė negu atitinkamų rodiklių, kuriuos pirkimo konkurso nugalėtojai pateikia pirkimo komisijai. Sprendimai dėl dalies lėšų panaudojimo buvo priimti, netaikant rinkos mechanizmo sąnaudų mažinimui, tai nesudarė sąlygų taupiai naudoti Fondo lėšas ir didinti jų panaudojimo efektyvumui, nesudarė vienodų konkurencijos sąlygų potencialiems statybos paslaugų tiekėjams

9.6. Kai kurie Fondo lėšų gavėjai, vykdydami remonto ir statybos projektus, neapskaičiuoja reikalingų investicijų poreikio ir prieš skelbdami tokių darbų pirkimo konkursus, nenustato skaičiuojamosios statybos kainos, kaip tai rekomenduoja ir Aplinkos apsaugos ministro 2001-01-23 įsakymas Nr. 58 „Dėl skaičiuojamųjų kainų rinkinių patvirtinimo“, kuriuo patvirtinti UAB „Sistela“ parengti kainų rinkiniai pagal statybos resursų analogų nomenklatūrą. Tokiu būdu prarandama galimybė taupiau ir efektyviau panaudoti Fondo lėšas.

9.7. Esama Fondo lėšų panaudojimo vidaus kontrolės sistema yra nepakankamai veiksminga, neužtikrina Fondo lėšų efektyvaus panaudojimo ir neatitinka operatyvaus valdymo organizavimo poreikių.

10. Fondo lėšų naudojimo kontrolės organizavimas.

Fondo lėšų kontrolė pavesta Valstybės kontrolei, kuri pagal savo funkcijas atlieka išorinį valstybinį auditą. IAE uždarymo priemonių plano vykdytojams skirtų Fondo lėšų taupaus ir efektyvaus panaudojimo vidaus kontrolę atlieka atitinkamos pačių pinigų gavėjų tarnybos.

Fondas nėra viešasis juridinis asmuo, t. y. jam netaikytinos LR vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymo⁵⁶ nuostatos. Fondas nėra įsteigtas Ūkio ministerijos, nėra jai pavaldus, todėl jis nėra ir ŪM vidaus audito tarnybos subjektas. Fondo lėšų skyrimas nėra ūkio subjekto finansavimas per Ūkio ministerijos įgyvendinamas programas. Be to, net reikalui esant, Fondo nuostatai nesuteikia Fondo tarybai teisės reikalauti iš Ūkio ministerijos ar kitų institucijų vidaus audito tarnybų pagalbos. Tai rodo, kad Fondo lėšų taupaus ir efektyvaus panaudojimo, informacijos, reikalingos operatyvaus valdymo organizavimui, patikimumui užtikrinti būtina teisės aktais nustatyta Fondo vidaus kontrolės sistema.

Atliktų auditų ūkio subjektuose rezultatai parodė, kad Fondo pinigų gavėjų vidaus kontrolės sistema šių lėšų atžvilgiu yra efektyvi tik tuo atveju, kai ūkio subjektai sugeba panaudoti Fondo lėšas ir savo vidaus problemoms spręsti:

⁵⁶ - 2002-12-10 Lietuvos Respublikos vidaus kontrolės ir vidaus audito įstatymas Nr. IX – 1253.

1. VĮ „Visagino energija“, remontuodama **vamzdyno IAE katilinė–Visaginas antžeminę dalį**, už 5 277,0 tūkst. Lt Fondo lėšų sutvarkė įrenginius, nuo kurių priklauso šios įmonės veiklos tęstinumas. Panaudodama naują, efektyvesnę šiluminę izoliaciją, Įmonė, nepadidinusi remonto sąnaudų, vietoj projekte numatytų 20 garantinės eksploatacijos metų, pratęsė vamzdyno galimos

16 pastaba
Priešingai, Ignalinos AE, Tarptautinių fondų lėšomis remontuodama savus panašios paskirties vamzdynus, taikė seną remonto technologiją, t. y. VĮ „Visagino energija“ atveju nacionalinio Fondo pinigai buvo panaudoti efektyviau, negu Tarptautinio fondo – IAE.

patikimos eksploatacijos terminus iki 30 metų.

Organizuodama to paties vamzdyno antžeminės dalies darbus, VĮ „Visagino energija“ pačią brangiausią šio projekto – šilumą izoliuojančią medžiagą – konkurso būdu pirkė pati už 1378,4 tūkst. Lt be tarpininkų, tiesiai iš įmonės gamintojos, kuri buvo pakviesta dalyvauti pirkimo konkurse ir galėjo pasiūlyti mažiausią kainą, po to nupirkta medžiaga pateikė rangovui. Taip buvo sumažinta galimybė nepagrįstai padidinti remontui naudotų medžiagų kainas, jei jas būtų pirkęs rangovas.

2. AB „Lietuvos dujos“ stato **dujotiekį į Visagino m. IAE katilinę**. Projekto sąmatinė vertė 73 550,0 tūkst. Lt. Iš šios sumos 20 000,0 tūkst. Lt turi būti padengta iš Fondo lėšų, 44 719,0 tūkst. Lt – iš Tarptautinio fondo lėšų, AB „Lietuvos dujos“ investicijos turi sudaryti 8 225,0 tūkst. Lt.

Organizuodama darbų ir medžiagų pirkimus iš Fondo lėšų, bendrovė vadovaujasi taip pat ir ERPB viešųjų pirkimų nuostatomis ir taisyklėmis, kurių reikalavimai yra gerokai griežtesni negu Lietuvos Respublikos teisės aktų. Pagal šias nuostatas detalčiau sudaromos sutartys, atidžiau prižiūrimi darbai. Tai padėjo bendrovei nupirkti vamzdžius 10 441,3 tūkst. Lt pigiau, negu buvo numatyta dujotiekio statybos projekto sąmatoje. Todėl, gerai organizuodama pirkimą, AB „Lietuvos dujos“ sutaupė Fondo lėšų daugiau, negu pagal sutartį su ERPB privalėjo panaudoti šiam projektui savų lėšų. Šis projektas dar nebaigtas vykdyti, todėl audito metu nebuvo galimybės įsitikinti, ar AB „Lietuvos dujos“ investicijų projektui vykdyti naudoja savo lėšas, kaip numatyta projekto sąmatoje.

Pateikti pavyzdžiai rodo, kad egzistuoja Fondo lėšų taupymo rezervai, tačiau praktikoje jie yra realizuoti tik tuomet, kai efektyviau veiks paties Fondo vidaus kontrolės sistema.

Pažymėtina, kad Ūkio ministerija (ir Visagino miesto savivaldybės administracija), nepakankamai kontroliavo Visagino verslo Inkubatoriaus veiklą, vykdamą pastato rekonstrukciją ir įrengiant automobilių stovėjimo aikštelę. Pastato rekonstrukcijos darbų kaina gerokai padidėjo po to, kai užsakovo funkcijos ir Fondo lėšos buvo perduotos Inkubatoriaus vadovybei.

6 pavyzdys

<p>Komisijos 2003-08-25 papildomų darbų Inkubatoriaus pastate akto 4 punkte nurodyta, kad siekiant praplėsti patalpų panaudojimo galimybes pritraukti smulkiam verslui, reikia įrengti elektros apskai tą kiekvienoje patalpoje – iš viso 72 elektros skaitiklius. Tačiau Įstaiga turi tik 24 patalpas, skirtas verslininkų biurų įrengimui.</p> <p>Visagino savivaldybės administracijos specialistai nustatė, kad pagal šį projektą sąmatinės nepagrįstos išlaidos sudaro 79,0 tūkst. Lt, tačiau pasirašant su rangovu galutinį darbų priėmimo aktą, į šias pastabas dėmesio atkreipta nebuvo.</p>

Darbų organizavimą tęšęs Inkubatoriaus direktorius buvo atleistas iš pareigų, tačiau nei Ūkio ministerija, nei Visagino miesto savivaldybės administracija, kaip Inkubatoriaus dalininkės, nekontroliavo Inkubatoriaus vadovybės veiksmų, susijusių su pastato remontu, ir neužtikrino neatitikimų prevencijos. Dėl to atsiranda rizika, kad Fondo lėšos buvo panaudotos netaupiai ir neefektyviai (6 pavyzdys).

Fondo tarybai yra teikiamos tik finansinės atskaitomybės apie lėšų panaudojimą. Ataskaitų apie Fondo lėšomis finansuojamų programų įgyvendinimo eigą ir pasiektus rezultatus Fondo taryba nereikalauja, ir jos nėra teikiamos. Dėl to atsiranda rizika, kad Fondo taryba gali būti ne visiškai detalai susipažinusi su šių programų eiga, ir tai gali turėti įtakos jos sprendimų priėmimui dėl tolimesnio finansavimo poreikio. Todėl programos gali būti finansuojamos nepakankamai arba priešingai – skiriamų lėšų dydis gali viršyti tikrąjį poreikį. Paraiškų teikimo Fondo lėšoms gauti tvarka neįpareigoja pareiškėjų tikslinti sąmatas, jei Fondo taryba skiria kitokią finansavimo sumą, nei nurodyta paraiškoje. Fondo lėšų gavėjai turi gražinti nepanaudotas lėšas į Fondo sąskaitą, tačiau nėra kontrolės mechanizmo patikrinti, ar pinigai tikrai pervesti į Fondo sąskaitą.

Fondo lėšų panaudojimui kontroliuoti neišnaudojamos ir kasmetinių nepriklausomų auditų galimybės. Daugumai Fondo lėšų gavėjams toks auditas yra privalomas dėl jų pajamų dydžio ar dirbančiųjų pas juos darbuotojų skaičiaus. Tarp Fondo lėšų gavėjų yra ūkio subjektų, kurių veikla priskirta ŪM reguliavimo sferai, arba subjektų, kurių dalininkė yra ŪM (viešosios įstaigos). Juos audituojančios audito firmos įtraukia Fondo lėšų auditą į bendrą programą tik tais atvejais, kai gautų iš Fondo lėšų dydis yra reikšmingas šių subjektų atskaitomybės teisingam sudarymui (7 pavyzdys).

7 pavyzdys

<p>Akcinei bendrovei „Lietuvos dujos“ 2004 m. iš Fondo lėšų buvo skirta 20 000,0 tūkst. Lt, tai sudaro 30,6 proc. Fondo 2004 m. išlaidų. Tačiau bendrovei tai nesudaro net vieno procento jos pajamų. Todėl bendrovės metinis šių pinigų panaudojimo auditas bus atliktas tik tuo atveju, jei šis klausimas bus įtrauktas į audito programą audito užsakovo pageidavimu. Tai rodo, kad nepriklausomo audito klausimai, susiję su Fondo lėšų panaudojimu, turėtų būti įvertinti Fondo lėšų perdavimo sutartyje.</p>

Vienintelis subjektas, kuriame Fondo lėšų panaudojimo teisėtumas ir atskaitomybės sudarymo teisingumas yra užsakomųjų nepriklausomų auditų būtinas subjektas – ENT, tačiau šių auditų užsakymo iniciatorius yra ne Fondo lėšų tvarkytojas ŪM ir ne Fondo valdymo organas – Fondo taryba, bet Europos rekonstrukcijos ir plėtros bankas (ERP). Tokių auditų užsakymo tikslas – įsitikinti, ar Lietuva vykdo savo tarptautinius įsipareigojimus, dalyvaudama IAE

uždarymo procese ir finansuodama uždarymo darbus ir savo lėšomis. Tačiau ERPB užsako Fondo lėšomis tik finansinį, bet ne veiklos auditą, todėl neišnaudojamos visos nepriklausomo audito galimybės užtikrinti tinkamam Fondo lėšų panaudojimo kontrolės sistemos veiksmingumui.

Ši problema yra bendra visiems užsakomiesiems Fondo lėšų auditams, nes Fondo lėšų gavėjų pagrindinė problema yra ne Fondo lėšų panaudojimo teisingos atskaitomybės sudarymas, o

šių lėšų taupus ir efektyvus panaudojimas, o tai yra ne finansinio, bet veiklos ir valdymo auditų objektai.

Fondo vidaus kontrolės sistemos neveiksmingumas pasireiškia ne tik tuo, kad laiku nenustatomi Fondo lėšų netinkamo panaudojimo faktai, bet laiku neidentifikuojami ir geros praktikos pavyzdžiai, leidę sutaupyti Fondo lėšų, tai irgi turi įtakos Fondo lėšų panaudojimo efektyvumui.

Fondo lėšų kontrolės tinkamo organizavimo problemos tapo ypač aktualios nuo 2005 m., kai prasidėjo sustabdyto pirmo IAE bloko išlaikymas iš Fondo lėšų. ŪM neturi specialistų, kurie galėtų įvertinti IAE paraiškų pagrįstumą, nes reikės tikrinti labai specifinius dalykus, pvz., ar Fondo lėšomis pirktas atsargines dalis IAE nepanaudos dar veikiančio antro bloko remontui.

Yra ir savalaikio informacijos gavimo iš IAE

17 pastaba
ERPБ projektų ir lėšų valdymo modelio privalumas yra ir kontrolės procedūrų taikymo galimybės visuose projekto etapuose – nuo eskizinio projekto iki realizacijos užbaigimo.

uždarymo priemonių plano vykdytojų problema. Tai irgi riboja vidaus kontrolės sistemos veiksmingumą. Pervedant Fondo lėšas į jų gavėjų banko sąskaitas pagal iš anksto sudarytą grafiką, informacija apie jų

panaudojimą gaunama tik po ketvirtinės ataskaitos pateikimo Fondo sekretariatui, tai dažnai būna jau per vėlu. Skirtingai nuo Fondo modelio, ERPБ neperveda vykdytojams Tarptautinio fondo lėšų, bet apmoka pateiktas sąskaitas už atliktus darbus (darbų etapus), tai leidžia operatyviai kontroliuoti Fondo lėšų panaudojimą ir išvengti Fondo pinigų panaudojimo ne pagal paskirtį.

IŠVADOS:

10.1. ŪM ir Visagino miesto savivaldybės administracija, kaip dalininkės, nevykdė nuolatinės IAE eksploatacijos nutraukimo Fondo lėšų panaudojimo priežiūros įmonėse ir įstaigose, kurioms buvo skirtos šios lėšos, dėl to Fondo lėšos buvo panaudotos netaupiai ir neefektyviai.

10.2. Fondo lėšų panaudojimui kontroliuoti neišnaudojamos kasmetinių nepriklausomų auditų galimybės, nes audituojančios audito firmos įtraukia Fondo lėšų auditą į bendrą programą tik tais atvejais, kai gautų iš Fondo lėšų dydis yra reikšmingas šių subjektų atskaitomybės teisingam sudarymui.

10.3. Esama Fondo lėšų pervedimo ūkio subjektams sistema, kai pinigai pervedami avansu, dar neatlikus darbų, nesudaro palankios aplinkos Fondo vidaus kontrolės sistemos veiksmingumo užtikrinimui. Fondo lėšų gavėjai turi grąžinti nepanaudotas lėšas į Fondo sąskaitą, tačiau nėra kontrolės mechanizmo patikrinti, ar pinigai tikrai pervesti į Fondo sąskaitą.

11. Fondo lėšų naudojimas IAE regiono socialinių problemų sprendimui.

IAE uždarymo socialines pasekmes kompensuojantys projektai IAE regione finansuojami daugiausia Fondo lėšomis.

IAE regiono socialiniai projektai parengti remiantis studijomis, tačiau yra rizika, kad jose pateikta neišsami informacija ir nepakankamai atskirtos IAE regiono problemos, atsirandančios dėl

18 pastaba
Atitinkamų socialinių studijų regione atliekama daug, tačiau rizika, kad studijos gali būti nepakankamai aktualios, neišbaigtos, nekokybiškos, atsiranda ir dėl nepakankamo grįžtamojo ryšio tarp studijų užsakovų ir rengėjų (studijų rengimo metu). Kai kurių studijų rezultatai nebuvo nagrinėjami, jų rengėjai nesupažindino užsakovų su studijų tarpiniais rezultatais, nebuvo organizuojami tarpiniai susitikimai, diskusijos. Tai yra svarbu, nes studijos finansuojamos iš skirtingų šaltinių, jas vykdo skirtingos institucijos, skirtingi ir studijų užsakovai, dėl to neišvengiamai skiriasi ir jų reikalavimai.

IAE uždarymo, nuo bendrų visai Lietuvai socialinių problemų, o taip pat ir nuo regiono specifinių problemų, kurios yra ir liktų net neuždarant IAE. . Atliekamų IAE regione sociologinių tyrimų organizavimo problema yra ne tik lėšų trūkumas, bet ir jų kokybės užtikrinimo problemos: nėra garantijų, kad studijos rezultatai bus teisingi ir kokybiški ir jų rezultatus bus galima panaudoti praktikoje. Labai trūksta ir objektyvių kriterijų, kurie galėtų padėti

Fondo tarybai, ir kitoms organizacijoms, kurios vykdo regione socialinių projektų atranką ir finansavimą.

Tarp Fondo tikslų ir savivaldybių administracijų interesų galimas konfliktas – kiekviena iš pastarųjų gali stengtis panaudoti kuo daugiau Fondo lėšų savo savivaldybės teritorijoje, Tam, kad socialinės politikos priemonės būtų efektyvios ir lanksčios, o skirtos lėšos būtų naudojamos taupiai, būtina turėti sistemingą ir patikimą informaciją apie IAE regiono socialinės ekonominės būklės kaitą, regiono gyventojų socialinių, psichologinių nuostatų tendencijas, t. y. reikalinga veiksminga ir operatyviai veikianti monitoringo sistema.

IAE regione socialinių problemų sprendimai finansuojami Fondo lėšomis nuo 2002 m., socialinio monitoringo sistemos įdiegimo finansavimas iš Fondo lėšų VŠĮ IAE regiono plėtros agentūrai buvo pradėtas tik nuo 2003 m. rugpjūčio mėn.⁵⁷. Monitoringo sistemos parengimo konkursas, kurį laimėjo Geologijos ir geografijos institutas, buvo organizuotas tik 2004 m. spalio mėn. Sutartyje numatyta monitoringo ataskaitą parengti iki 2005 m. kovo 1 d., tačiau gegužės mėnesį buvo parengtas tik šios ataskaitos projektas.

19 pastaba
Pastaruoju metu nepastebėta, kad elektrinės uždarymas didintų ar mažintų bedarbybę Zarasu ir Ignalinos rajone, net manoma, kad IAE uždarymo poveikis gali būti teigiamas – uždarymo darbams reikės daugiau darbuotojų iš šių rajonų.

Kuriamos bendros IAE regiono monitoringo sistemos trūkumas – maža šios sistemos skiriamoji geba. Sistema pajėgi tik fiksuoti esamą padėtį regione, iš dalies pakeitimus, bet negali nustatyti šių pakeitimų priežasčių, atskirti regiono institucijų veiksmų ir

įgyvendintų projektų poveikio nuo bendros ekonominės situacijos ir verslo aplinkos pasikeitimo Lietuvoje, t. y. monitoringo sistema neužtikrins situacijos valdymo.

Monitoringo sistema kuriama remiantis 2001 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir

⁵⁷ – Projektui „IAE regiono socialinio-ekonominio monitoringo sistemos įdiegimas“ buvo skirta 50 tūkst. Lt.

Geologijos ir geografijos instituto parengta metodika, neapimančia įprastos socialinio monitoringo dalies – darbo rinkos monitoringo. IAE uždarymo darbai jau prasidėjo, ir atsiranda realūs IAE uždarymo padariniai, kurie turi būti nuolat identifikuojami, stebimi, analizuojami, turi būti laiku imamasi atitinkamų koreguojančių veikslių.

Socialinei situacijai regione valdyti daugiau vertingos informacijos suteikia žinybinė (Darbo biržos) monitoringo sistema, tačiau ši informacija irgi nėra išsami: nelabai žinomos laukiamos IAE uždarymo pasekmės Zarasų rajone ir Ignalinos rajone, nežinoma, kiek šiuose rajonuose atleistų IAE darbuotojų reikės papildomai įdarbinti, kokių kvalifikacijų ir specialybių darbuotojų reikės IAE uždarymo darbams, nežinomas ir IAE uždarymo poveikis regiono verslui, kokios įmonės gali turėti nuostolių dėl IAE uždarymo. Žinybinės sistemos duomenų patikimumas, ypač Visagino m., yra ribotas, nes IAE darbuotojai ne visada pateikia savo darbdaviui tikrąją informaciją, nors, Visagino m. Darbo biržos duomenimis, dauguma iš jų jau turi garantuotas darbo vietas užsienyje.

Kol regione nebus sukurta veiksminga monitoringo sistema, specializuoto Fondo lėšos ir toliau bus naudojamos bendrų, o ne specifinių IAE uždarymo socialinių problemų sprendimui. Nėra optimalu, kai bendriesiems poreikiams naudojamos specializuoto Fondo lėšos.

Visagino savivaldybės Tarybos iniciatyva Visagino mieste įsteigta Socialinės ir psichologinės pagalbos tarnyba. Jos įsteigimui ir išlaikymui per 2003–2004 m iš Fondo lėšų skirta 213,0 tūkst. Lt. Nors IAE uždarymo priemonių plane buvo numatytas šios įstaigos finansavimas iš

kelių šaltinių, įstaiga išlaikoma tik Fondo lėšomis.

20 pastaba
Dėl pigaus būsto ir pigių komunalinių paslaugų grįžusiųjų iš įkalinimo vietų ir kitų asocialių asmenų antplūdžio į miestą problema Visagino egzistuoja nuo 1991 m. Priėmus sprendimą uždaryti Ignalinos atominę elektrinę, butų kainos Visagino krito, ir tai dar labiau padidino asocialių žmonių antplūdį.

Audito metu nustatyta, kad šios įstaigos veikla padeda spręsti problemas, kylančias dėl IAE uždarymo, bet ji sprendžia ir kitas, Visaginui aktualias, dar iki sprendimo uždaryti IAE egzistavusias problemas – teikia socialinę ir psichologinę pagalbą

asmenims, grįžusiems iš įkalinimo vietų, jų artimiesiems ir t. t. Tai leidžia padaryti išvadą, kad jos veikla neturėtų būti finansuojama vien tik iš Fondo lėšų.

Panaši situacija susidarė ir VŠĮ Ignalinos AE regiono plėtros agentūroje. Šios įstaigos išlaikymas finansuojamas tik Fondo lėšomis, nors ne visi jos vykdomi projektai turi tiesioginį ryšį su IAE uždarymo socialinių problemų sprendimu. Steigiant įstaigą, buvo numatyta jos veiklą finansuoti ir iš smulkaus ir vidutinio verslo (SVV) plėtros programos lėšų. Programos įgyvendinimui ir visoms įstaigos administracijos išlaikymo išlaidoms 2003–2004 m. iš Fondo skirta 3 000,0 tūkst. Lt. Programos parama skiriama regione registruotų SVV subjektų projektams, kurie privalo būti vykdomi Ignalinos AE regione..

Vienas iš pagrindinių SVV programos tikslų – kurti naujas darbo vietas Ignalinos AE regione. Įgyvendinus I-IV konkursų etapus regione buvo sukurta 285 naujų darbo vietų. Pažymėtina, kad regione sukurtų darbo vietų skaičius savaime dar negarantuoja IAE uždarymo socialinių pasekmių švelninimo, nes iš IAE atleidžiamų darbuotojų įdarbinimą apsunkina ir tai, kad naujai sukurtų darbo vietų darbuotojams dėl regione esančių verslų veiklos pobūdžio dažniausiai

yra mokamas minimalus darbo užmokestis, kuris netenkina buvusių IAE darbuotojų.

Yra rizika, kad iki šiol įgyvendinamos SVV rėmimo programos rezultatai nesukuria laukiamo socialinių problemų sprendimo efekto, nes tokiu būdu yra sprendžiamos visai Lietuvai būdingos regioninės problemos, o ne specifinės regiono problemos, atsirandančios dėl IAE uždarymo. Verta paminėti tai, kad IAE regiono plėtros taryba dar 2003 m. kreipėsi į Ūkio ministeriją, prašydama skirti lėšų iš SVV plėtojimo ir skatinimo specialiosios programos ūkio subjektams, kuriantiems naujas darbo vietas regione. Tačiau lėšų iš šios programos agentūrai nebuvo skirta, ir projektai toliau finansuojami Fondo lėšomis.

Fondo investicijos regiono socialinių problemų sprendimui ir Visagino smulkaus verslo vystymui gali būti neefektyvios, jei nebus teikiama pirmenybė energijos taupymo programų, galinčių sumažinti šiluminės energijos poreikį ir padidinti vartotojų mokumą, vykdymui.

VĮ „Visagino energija“ perka šilumos energiją iš IAE 4,4 karto pigiau negu vidutinė kaina Lietuvoje, mokėdama 1,957 ct/kWh, ir tiekia ją Visagino miestui. Auditorių nuomone, taip bus tik iki IAE antrojo bloko sustabdymo. Kainoms pasiekus vidutinį Lietuvos Respublikos lygį, Visagino vartotojai už pastatų apšildymą ir karšto vandens paruošimą turės sumokėti per metus tiekėjui – VĮ „Visagino energija“ – apie 31 200 000,0 tūkst. Lt. Tai yra 22 100,0 tūkst. Lt (3,5 karto) daugiau, palyginti su dabartinėmis kainomis. Dėl energijos kainų padidėjimo uždarius IAE, Visagino miesto gyventojų ir ūkio subjektų perkamoji galia gali sumažėti daugiau kaip 24 000,0 tūkst. Lt per metus. Ši suma gerokai viršytų visų Lietuvos ir užsienio fondų investicijų sumą į Visagino smulkųjų verslą, kuris daugiausia orientuotas teikti paslaugas vietiniams vartotojams.

Audito metu Visagino miesto savivaldybės administracija vykdė Fondo lėšomis tik vieną energijos taupymo programą: „Visagino miesto atviros šildymo sistemos pertvarkymo į uždarąją projekto techninės užduoties ir paraiškos lėšoms gauti, iš ES struktūrinių fondų jo įgyvendinimui, parengimas“. Tikimasi, kad, įgyvendinus šį projektą, bus sutaupyta iki 30% šiluminės energijos. Bet to gali ir nepakakti, įvertinant visus poreikius ir esamus rezervus, todėl IAE regione turėtų būti įgyvendinami ir kiti energijos taupymo projektai.

Svarbu tai, kad energijos taupymo programų plėtimui yra finansavimo šaltinis: tam tikslui gali būti panaudotos ir IAE apsaugos juostoje esančių biudžetinių įstaigų Rėmimo fondo⁵⁸ (toliau tekste – Rėmimo fondas) lėšos. Šis fondas, kaip ir IAE eksploatacijos nutraukimo Fondas, formuojamas iš atskaitymų nuo Ignalinos atominės elektrinės pajamų už pagamintą elektros energiją, jo apimtis nepriklauso nuo pagamintos ir realizuotos elektros energijos kiekio. Atskaitymai į Rėmimo fondą įskaičiuojami į elektros energijos savikainą. Rėmimo fondo lėšas administruoja Visagino m., Ignalinos ir Zarasų rajonų savivaldybės, t. y. tos savivaldybės, kurių teritorijos priskirtos įsteigtam Ignalinos AE regionui.

Rėmimo fondo sudarymo priežastys buvo specifinės, kitiems Lietuvos regionams

⁵⁸ – Rėmimo fondas Ignalinos valstybinės atominės elektrinės apsaugos juostoje esančioms biudžetinėms įstaigoms finansuoti įsteigtas vadovaujantis LRV 1994-03-07 nutarimu Nr. 155.

nebūdingos: biudžetinių įstaigų kvalifikuotų darbuotojų „nutekėjimas“ į IAE, nebaigtas statyti miestas, įvairių sričių specialistų, mokančių valstybinę kalbą, trūkumas Visagine 1991 metais. Toms problemoms spręsti buvo numatyta kaupiti lėšas iš šių problemų atsiradimo „kaltininko“ – IAE. Tačiau nuo 1992 m., kai buvo įkurtas Rėmimo fondas, IAE regiono specifinių problemų pobūdis pasikeitė, o lėšų panaudojimo kryptys ir taisyklės – ne. Darbas Visagino biudžetinėse įstaigose jau tapo prestižiniu, personalo trūkumo jos nejaučia. Nuo 2000 m. iki 2004 m. Visagino miesto biudžetinių įstaigų darbuotojams kartu su atlyginimu buvo išmokėta 20 400,0 tūkst. Lt pašalpų (57,8 proc. Rėmimo fondo išlaidų). Tam būtinybės ir naudos valstybei jau nėra, šiems darbuotojams sudarytos išskirtinės sąlygos, palyginti jas su panašių įstaigų sąlygomis kituose Lietuvos rajonuose. Be to, 12 400,0 tūkst. Lt Rėmimo fondo lėšų panaudota biudžetinių įstaigų stogų ir komunikacijų remonto išlaidoms, nors visa tai turėjo būti apmokėta iš savivaldybių biudžetų. Specifinių regiono problemų sprendimui (kvalifikacijos kėlimui ir t. t.) buvo naudojama tik nežymi (7,5%) Rėmimo fondo lėšų dalis.

Uždarius IAE ir Rėmimo fondui praradus pajamų šaltinį, jis turėtų būti panaikintas. Jei iki to laiko šio fondo veikla bus visiškai perorientuota į aktualiausių problemų, kylančių regionui dėl IAE uždarymo, sprendimą ir bus užtikrintas efektyvus jo lėšų panaudojimas, jis galėtų duoti teigiamą efektą regiono gerovės kūrimui (būtų užtikrintas ilgalaikis efektas). Pradėjus energijos taupymo programas finansuoti iš šio šaltinio nuo 2006-01-01, išteklių šiam tikslui iki IAE antro bloko sustabdymo siektų apie 30 000,0 tūkst. Lt, tai yra dukart daugiau, negu per 2001–2006 m. Ūkio ministerijos skirta visai Lietuvai išteklių energijos taupymo programų įgyvendinimui.

IŠVADOS:

11.1. IAE regione šiuo metu kuriama monitoringo sistema neatspindi socialinio ir ekonominio procesų valdymo poreikių. Pavėluotas monitoringo sistemos diegimas trukdo efektyviai ir rezultatyviai įgyvendinti Fondo lėšomis finansuojamas priemonės.

11.2. VšĮ Visagino socialinės ir psichologinės pagalbos tarnybos ir VšĮ Ignalinos AE regiono plėtros agentūros administracijos išlaikymas neturi būti finansuojamas vien tik Fondo lėšomis, nes šios įstaigos vykdo ir kitas, neturinčias tiesioginio ryšio su IAE uždarymu, funkcijas.

11.3. Sprendžiant regiono socialines problemas ir investuojant Fondo lėšas į Visagino smulkųjį verslą, laukiami tikslai kol kas nepasiekti. Uždarius IAE, regione gali žymiai išaugti šiluminės energijos kainos vartotojams, todėl turėtų būti teikiamas prioritetas energijos taupymo programų vykdymui, tam būtų galima nukreipti Rėmimo fondo, skirto Ignalinos valstybinės atominės elektrinės apsaugos juostoje esančioms biudžetinėms įstaigoms remti, lėšas.

REKOMENDACIJOS

Įvertinę VĮ IAE eksploataavimo nutraukimo fondo veiklą, kurią vykdė Fondo taryba, Ūkio ministerija ir ūkio subjektai, pagal IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą 2002–2004 metais atlikę Fondo lėšomis finansuojamus darbus, auditoriai teikia tokias rekomendacijas:

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBEI:

1. Parengti ir teikti Seimui svarstyti įstatymo projektą, reglamentuojantį VĮ Ignalinos atominės elektrinės antrojo bloko eksploatacijos nutraukimo procesą.

2. Parengti ir teikti Seimui svarstyti VĮ IAE eksploataavimo nutraukimo fondo įstatymo pakeitimus, kurie užtikrintų efektyvų Fondo valdymą ir lėšų naudojimo kontrolę:

2.1. pavesti administruoti Ignalinos atominės elektrinės eksploataavimo nutraukimo fondo lėšas Vyriausybės įgaliotai institucijai;

2.2. Fondo administratoriaus veiklą ir administravimo išlaidas reglamentuoti Fondo nuostatuose;

2.3. Nustatyti, kad Fondo lėšos yra valstybės lėšos, suteikti Fondo tarybai teisę nustatyti šių lėšų teikimo ūkio subjektams pobūdį (dotacija, valstybės parama, valstybės turpinis įnašas ar kt.) ir teikti siūlymus dėl sukuriamo turto nuosavybės;

2.4. Suteikti Fondo tarybai teisę iš Fondo lėšų gavėjų gauti lėšų panaudojimo finansines ir veiklos ataskaitas, tvirtinti Fondo lėšų perdavimo ūkio subjektams sutarties pavyzdinę formą. Nustatyti Fondo tarybos atskaitomybę Vyriausybei, pavedant teikti Vyriausybei Fondo veiklos ataskaitas.

3. Spręsti galimybę Rėmimo fondo, skirto Ignalinos valstybinės atominės elektrinės apsaugos juostoje esančioms biudžetinėms įstaigoms remti, lėšas panaudoti energijos taupymo arba kitoms aktualioms tikslinėms socialinėms programoms, susijusioms su IAE eksploatacijos nutraukimu ir kurios šiuo metu finansuojamos iš Fondo.

4. Pavesti Lietuvos Respublikos finansų ministerijai parengti Fondo lėšų apskaitos ir atskaitomybės tvarką ir pridėtinės vertės mokesčio grąžinimo į Fondo sąskaitą tvarką, kai prekės ar paslaugos perkamos Fondo lėšomis.

5. Pavesti Fondo tarybai kartu su Ūkio ir Finansų ministerijomis parengti Ignalinos atominės elektrinės turto, kuris nebus naudojamas įmonės veikloje po I-ojo bloko eksploatacijos nutraukimo, realizavimo tvarką, užtikrinant, kad lėšos, gautos realizavus tokį turtą, būtų pervedamos į Fondo sąskaitą.

FONDO TARYBAI:

6. Skirti Fondo lėšas toms priemonėms, kurių poreikis yra tiesiogiai susijęs su Ignalinos atominės elektrinės eksploatacijos nutraukimu ar jo poveikio pasekmių likvidavimu, įvertinti bendro finansavimo su priemonių vykdytojais galimybes ir nustatyti atitinkamas lėšų proporcijas.

7. Fondo tarybos sprendimuose skirti finansavimą iš Fondo lėšų, nurodyti lėšų skyrimo motyvus. Nustatyta tvarka reikalauti iš visų Fondo lėšų gavėjų pateikti Fondo lėšų panaudojimo finansines ir veiklos ataskaitas.

8. Išanalizuoti galimybes taikyti ERPB projektų valdymo principus, valdant IAE eksploatacijos nutraukimo fondą ir suderinus su Ūkio ministerija spręsti klausimą dėl jų pritaikymo valdant Fondą.

9. Išanalizuoti galimybes iš Fondo lėšų padengti palūkanas už paskolas komerciniams bankams, kai kreditą paėmę priemonių vykdytojai vykdo komercinius projektus, susijusius su IAE eksploatacijos nutraukimu, ir kad šios išlaidos būtų užskaitomos kaip Lietuvos dalis bendrame projekto finansavime.

ŪKIO MINISTERIJAI:

10. Teisės aktų nustatyta tvarka spręsti dėl VĮ „Visagino energija“ savininko kapitalo padidinimo 6096,0 tūkst. Lt suma, kuri šiai įmonei buvo skirta iš Fondo lėšų.

111. Įvertinti tikslingumą įtraukti į IAE eksploatacijos priemonių nutraukimo planą:

11.1. AB Lietuvos elektrinės personalo kvalifikacijos kėlimo priemones;

11.2. ISO 9000 standarto įdiegimo instruktorių parengimą IAE regiono verslininkams VšĮ Ignalinos AE regiono plėtros agentūroje.

12. IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių plane didesnę dėmesį teikti programoms ir priemonėms, taupančioms šiluminę energiją ir mažinančioms eksploatacijos nutraukimo kaštus.

13. Įvertinti lėšų poreikį ir galimą ekonominį efektą, pagreitinus paviršinio kapinyno projektavimo ir statybos darbus. Esant reikalui, pateikti siūlymus patikslinti IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą, perkelti numatytus asignavimus į ankstesnį laikotarpį.

14. Įvertinti radioaktyviųjų atliekų perkėlimo iš Maišiagalos (Bartkuškio) saugyklos į

IAE ekonomiškumą ir lėšų poreikį, pateikti su tuo susijusius pasiūlymus, patikslinti IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių planą.

15. IAE eksploatacijos nutraukimo priemonių plane numatyti, kad VŠĮ Ignalinos regiono plėtros agentūros ir VŠĮ Visagino socialinės ir psichologinės pagalbos tarnybos administravimo išlaidoms būtų naudojamos ne vien tik Fondo lėšos.

16. Parengti iš naujo ar patobulinti Fondo sąmatos planavimo tvarką, atsižvelgiant į būtinybę detaliau planuoti Fondo išlaidų straipsnius „Nenumatytos išlaidos“ ir „Kitos išlaidos“.

ŪKIO IR FINANSŲ MINISTERIJOMS:

17. Apmokėjimą ūkio subjektams už vykdomus projektus ir darbus, finansuojamus Fondo lėšomis, vykdyti pagal sutartyse numatytas sąlygas, apmokant sąskaitas už atliktus darbus per Lietuvos izdo sistemą.

FINANSŲ MINISTERIJAI:

18. Suderinus su Fondo taryba ir Ūkio ministerija, parengti ir patvirtinti ūkio subjektų turimų laikinai laisvų Fondo lėšų investavimo tvarką.

19. Suderinus su Fondo taryba ir Ūkio ministerija, parengti iš naujo ar patobulinti Fondo išlaidų klasifikatorių, Fondo atskaitomybės formas ir jų sudarymo tvarką, atsižvelgiant į informacijos poreikį Fondo lėšoms valdyti.

SOCIALINĖS APSAUGOS MINISTERIJAI:

20. Suderinus su Fondo taryba ir Ūkio ministerija, patikslinti IAE regiono socialinio monitoringo sistemai keliamus reikalavimus, susiejant ją su IAE eksploatacijos nutraukimo pasekmių kompensavimo valdymu.

ŪKIO MINISTERIJAI IR VISAGINO MIESTO SAVIVALDYBĖS ADMINISTRACIJAI (IAE regiono verslo inkubatoriaus dalininkėms):

21. Teisės aktų nustatyta tvarka spręsti klausimą dėl padarytos 1929,0 tūkst. Lt investicijos į VŠĮ Ignalinos atominės elektrinės regiono verslo inkubatoriaus pastato statybos užbaigimą, laikant ją Ūkio ministerijos faktiniu įnašu į šios įstaigos turta.

Veiklos audito 2-ojo departamento
direktorė

Zita Valatkienė

Veiklos audito 2-ojo departamento
vyresnysis valstybinis auditorius

Aleksandr Gaitanži

Susipažinau:

LR ūkio ministras

Kęstutis Daukšys

IAE eksploatacijos nutraukimo fondo
tarybos pirmininkas

data